

เพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

กรณีศึกษา : สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคลัง

กนก คล้ายमुख

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

กระทรวงวัฒนธรรม

ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๗

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง เพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง)กรณีศึกษา : สืบทอด โดยสำนักดนตรีบ้านคลัง สำเร็จได้ด้วยดีเพราะได้รับความกรุณาจาก หน่วยงานและบุคคลหลายท่าน ผู้วิจัยขอขอบคุณ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม ที่ให้ทุนอุดหนุน การวิจัย และขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ณรงค์ชัย ปิฎกธวัช ที่ปรึกษาโครงการวิจัย ที่ได้อนุเคราะห์ แนะนำ กรอบแนวคิดต่าง ๆ สำหรับการดำเนินงานวิจัย ส่งผลให้งานวิจัย ได้รับการพัฒนา มีคุณภาพ ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ ที่อำนวยความสะดวกเรื่องเวลา ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขอขอบคุณ คุณสุชิน คล้ายมุข คุณไพศาล คล้ายมุข และคุณไพบุลย์ คล้ายมุข ที่ได้ช่วยเหลือเก็บข้อมูล ตลอดทั้งนักดนตรีไทย ของสำนักดนตรีบ้านคลัง ทุกคน และผู้เกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้ด้วยดี

กนก คล้ายมุข

บทคัดย่องานวิจัย

เรื่อง เพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง)

กรณีศึกษา : สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคลัง

งานวิจัยเรื่อง เพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง)กรณีศึกษา : สืบทอด โดยสำนักดนตรีบ้านคลัง มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา สำนักดนตรีบ้านคลัง และรูปแบบเพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง)ที่สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคลัง โดยใช้วิธีการศึกษาจาก หนังสือ เอกสาร รวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยวิธีการทางมานุษยดนตรีวิทยา (Ethnomusicology) มีเทคนิคการวิจัย โดยใช้ วิธีการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ ผู้เกี่ยวข้องกับ วงปี่พาทย์ สำนักดนตรีบ้านคลัง ทำการศึกษาระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๗-พ.ศ. ๒๕๕๘ ผลการวิจัยพบว่า

บ้านคลัง เป็นชื่อสำนักดนตรีที่เรียกตามสภาพภูมิศาสตร์ คือเป็นชื่อดำบล ในอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นสำนักดนตรีที่สืบเชื้อสายนักดนตรีไทยมาหลายชั่วอายุคน นายวงษ์ คล้ายทิม เป็นผู้ก่อตั้งสำนัก พัฒนานักดนตรี จำนวน ๑๐ คน ฝากตัวเป็นศิษย์ศึกษาแนวทางดนตรีตาม รูปแบบของหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) โดยมีนายแสวง คล้ายทิม เป็นผู้นำคนสำคัญ และได้รับความเมตตาจาก หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) สร้างเครื่องดนตรีปี่พาทย์มอญ เครื่องใหญ่ ให้จำนวน ๑ ชุด พร้อมนามคณะ “ศรทอง” ได้รับการถ่ายทอดเพลงมอญ สำนวนหลวง ประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ไว้จำนวนมาก และยังคงสืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบัน

รูปแบบเพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดยสำนักดนตรี บ้านคลัง มีลักษณะเป็นเพลงมอญแบบดั้งเดิม และเพลงมอญที่แต่งโดยหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลป บรรเลง) รูปแบบโครงสร้างของเพลงประกอบด้วย โครงสร้างเพลง ๓ ชั้น โครงสร้างเพลงเถา โครงสร้าง เพลง ๓ ชั้นและชั้นเดียว โครงสร้างเพลง ๒ ชั้นและชั้นเดียว และโครงสร้างเพลงชั้นเดียว ในรูปแบบ เพลงเร็ว และเพลงช้า การบรรเลงประกอบด้วย รูปแบบการขึ้นเพลงด้วยโหม่ง ๓ โใบ ตะโพนมอญ ฉิ่งวงใหญ่ และระนาดเอก ใช้หน้าทับเฉพาะเพลง หน้าทับมอญ และหน้าทับมอญพิเศษ กำกับจังหวะ นำไปใช้บรรเลงประโคมศพ บรรเลงประกอบพิธีกรรม บรรเลงเพื่อการฟังและบรรเลงประกอบการแสดง นาฏศิลป์

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ.....	ก
บทคัดย่อ.....	ข
สารบัญ.....	ค
สารบัญภาพ.....	ฉ
สารบัญแผนภูมิ.....	ช
บทที่ ๑ : บทนำ.....	๑
ความสำคัญและที่มาของการวิจัย.....	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๓
วิธีดำเนินการวิจัย.....	๓
การเก็บข้อมูล.....	๓
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๔
การนำเสนอผลการวิจัย.....	๔
ขอบเขตของการวิจัย.....	๕
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	๕
ข้อดกลงเบื้องต้น.....	๖
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๖
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๗
บทที่ ๒ : หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง)และเพลงมอญ.....	๑๐
หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง).....	๑๐
ชีวิตในวัยเด็ก.....	๑๐
ชีวิตในวัยหนุ่ม.....	๑๑
การรับพระราชทานตำแหน่งหลวงประดิษฐไพเราะ.....	๑๒
ชีวิตครอบครัว.....	๑๓
การแสดงฝีมือทางดนตรีที่สำคัญ.....	๑๔
การรับราชการในกรมมหรสพหลวง ในรัชกาลที่ ๗.....	๑๔
ผลงานสำคัญ.....	๑๕
เพลงมอญ.....	๑๖
เพลงมอญกับหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง).....	๒๐
บทที่ ๓ : สำนักดนตรีบ้านคลัง.....	๒๒
สภาพสำนักดนตรีบ้านคลัง.....	๒๓
สภาพภูมิศาสตร์.....	๒๓

บทที่ 3 : (ต่อ)

หน้า

สำนักดนตรีบ้านคลังระยะที่ ๑ ภูมิหลังสำนักดนตรีบ้านคลัง.....	๒๖
สำนักดนตรีบ้านคลังระยะที่ ๒ นายวงษ์ คล้ายทิม.....	๓๑
การเรียนดนตรีจากสำนักดนตรีบ้านบาตร.....	๓๓
สำนักดนตรีบ้านคลังระยะที่ ๓ นายแสงคล้ายทิม.....	๓๕
วงปี่พาทย์มอญคณะศรทอง ของสำนักดนตรีบ้านคลัง.....	๓๗
ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ได้รับการถ่ายทอดเพลงหลวงประดิษฐไพเราะ.....	๓๗
ผลงานสำคัญของสำนักดนตรีบ้านคลัง.....	๓๙
ค่านิยมด้านดนตรีของสำนักดนตรีบ้านคลัง.....	๔๒
สำนักดนตรีบ้านคลังระยะที่ ๔ ปัจจุบัน.....	๔๓
บทที่ ๔ : เพลงมอญของสำนักดนตรีบ้านคลัง.....	๔๕
บทที่ ๕ : รูปแบบเพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดย สำนักดนตรีบ้านคลัง.....	๗๕
รูปแบบด้านมูลเหตุของเพลงมอญ.....	๗๕
เพลงมอญแท้.....	๗๕
เพลงมอญที่ครูไทยแต่งขึ้น.....	๗๕
รูปแบบโครงสร้างเพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคลัง.....	๗๗
รูปแบบโครงสร้างเพลง ๓ ชั้น.....	๗๗
รูปแบบโครงสร้างเพลงเถา.....	๗๙
รูปแบบโครงสร้างเพลง ๓ ชั้นและชั้นเดียว.....	๘๕
รูปแบบโครงสร้างเพลง ๒ ชั้นและชั้นเดียว.....	๘๙
รูปแบบโครงสร้างเพลง ๒ ชั้น.....	๙๓
รูปแบบโครงสร้างเพลงชั้นเดียว.....	๙๔
ระเบียบวิธีปฏิบัติในการบรรเลง.....	๙๗
การจัดวงปี่พาทย์มอญ.....	๙๗
การขึ้นเพลง.....	๙๘
หน้าทับ.....	๙๘
การนำเพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง)ไปใช้.....	๑๐๐
เพลงมอญประโคนศพ.....	๑๐๑
เพลงมอญประกอบพิธีกรรม.....	๑๐๑
เพลงมอญเพื่อการฟัง.....	๑๐๑
เพลงมอญประกอบการแสดงนาฏศิลป์.....	๑๐๑

	หน้า
บทที่ ๖ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	๑๐๓
สรุปผลการวิจัย.....	๑๐๓
อภิปรายผล.....	๑๐๗
ข้อเสนอแนะ.....	๑๐๙
บรรณานุกรม.....	๑๑๐
บุคลากร.....	๑๑๒
ประวัติผู้วิจัย.....	๑๑๓

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพ ๑	ครูสิน..... ๑๑
ภาพ ๒	สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช..... ๑๒
ภาพ ๓	จางวางศร..... ๑๓
ภาพ ๔	หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง)..... ๑๓
ภาพ ๕	แผนที่อำเภอบางบาล..... ๒๕
ภาพ ๖	นายวัน คล้ายทิม..... ๒๖
ภาพ ๗	นายปุ่น พูลพร..... ๒๗
ภาพ ๘	ห้องมอญนายวัน..... ๒๘
ภาพ ๙	ห้องกระแตนายวัน..... ๒๘
ภาพ ๑๐	นายสังวาลย์ คล้ายทิม..... ๒๙
ภาพ ๑๑	นายวงษ์ คล้ายทิม..... ๓๑
ภาพ ๑๒	นายแสวง คล้ายทิม..... ๓๕
ภาพ ๑๓	วงมโหรีสำนักดนตรีบ้านคลัง..... ๓๖
ภาพ ๑๔	นายแสวง คล้ายทิมเดี่ยวระนาดเอก ๕ รวง..... ๓๙
ภาพ ๑๕	นายแสวง คล้ายทิมเดี่ยวระนาดทุ้ม ๒ รวง..... ๔๐
ภาพ ๑๖	ศิษย์สำนักดนตรีบ้านคลังเดี่ยวระนาดเอก ๒ คน ๑ รวง..... ๔๐
ภาพ ๑๗	ศิษย์สำนักดนตรีบ้านคลังเดี่ยวระนาดเอก ๔ รวง..... ๔๑
ภาพ ๑๘	ศิษย์รุ่นสุดท้ายของนายแสวง คล้ายทิม..... ๔๒

สารบัญแผนภูมิ

		หน้า
แผนภูมิ ๑	แสดงความสัมพันธ์ในลักษณะครอบครัวของสำนักดนตรีบ้านคลังระยะที่ ๑ ภูมิหลังสำนักดนตรีบ้านคลัง.....	๒๗
แผนภูมิ ๒	แสดงความสัมพันธ์ในลักษณะครอบครัวของนายสังวาลย์ คล้ายทิม.....	๓๐
แผนภูมิ ๓	แสดงความสัมพันธ์ในลักษณะครอบครัวของนายวงษ์ คล้ายทิม.....	๓๒
แผนภูมิ ๔	แสดงความสัมพันธ์ในลักษณะครอบครัวของนายแสวง คล้ายทิม.....	๓๖
แผนภูมิ ๕	ตัวอย่างรูปแบบการจัดวงปี่พาทย์มอญวงใหญ่.....	๔๗

บทที่ ๑

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

วงปีพาทย์มอญ เป็นวงดนตรีประจำชาติของรามัญ (มอญ) ซึ่งใช้บรรเลงได้ทั้งงานมงคล และงานอวมงคล สันนิษฐานว่า วงปีพาทย์มอญในประเทศไทย น่าจะมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นราชธานีต่อเนื่องมาจนถึงสมัยกรุงธนบุรี เนื่องจากมีการบันทึกไว้ว่า ได้กวาดต้อนครอบครัวมอญ เข้ามาในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ปีพาทย์มอญ มีพัฒนาการที่ระบุเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ ขึ้นหนึ่ง คือ หมายรับสั่งในงานฉลองพระแก้วมรกต ในรัชสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี มีใจความพาดพิงถึง ดนตรีปีพาทย์มอญว่า “...ในระหว่างนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิณพาทย์ไทย พิณพาทย์ รามัญ และมโหรีไทย มโหรีแขก ฝรั่งเศส มโหรีจีน ญวน เขมร ผลัดเปลี่ยนกันสมโภชน์ ๒ เดือนกับ ๑๒ วัน...พระราชทานเบี้ยเลี้ยงผู้ที่มาเล่นนั้น...พระยารามัญวงศ์ มโหรีมอญ คนเพลงชาย ๒ หญิง ๔ พิณพาทย์ ๔ ...” (อานันท์ นาคคง , ๒๕๓๙ : ๕๗)

การนำวงปีพาทย์มอญ มาใช้ประกอบในงานศพนั้น สมเด็จพระยาจ่างราชานุภาพ (๒๕๐๕ : ๒๓๖-๒๓๗) ทรงกล่าวตอบสมเด็จพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ถึงที่มาของวงปีพาทย์มอญ ในสาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เล่มที่ ๑๘ ว่า “...เรื่องที่ชอบใช้ปีพาทย์มอญในงานศพนั้น หม่อมฉันเคยได้ยิน สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ตรัสเล่าว่า ปีพาทย์มอญทำในงานหลวงครั้งแรก เมื่องานพระศพสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี ด้วยทูลกระหม่อมทรงพระราชดำริว่า สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี ทรงเป็นเชื้อสายมอญแต่จะเป็นทางไหนหม่อมฉันไม่ทราบ เคยได้ยินแต่ชื่อพระญาติคนหนึ่ง เรียกว่า “ท้าวทรงกันดาล ทรงมอญ” ว่าเพราะเป็นมอญ พระองค์ท่านคงจะทราบดีว่า คงเป็นเพราะเหตุนี้ งานพระศพพระเจ้าลูกเธอในรัชกาลที่ ๕ จึงโปรดให้มีปีพาทย์มอญเพิ่มขึ้น โดยเป็นเชื้อสายของ สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี คนภายนอกอาจจะเอาอย่างงานพระศพหลวง ไปเพิ่มหรือไปหา เฉพาะปีพาทย์มอญมาทำในงานศพ โดยไม่รู้เหตุเดิม แล้วจึงทำตามกันต่อมา จนเลยเข้าใจว่างานศพ ต้องมีปีพาทย์มอญ...”

ชาวไทยรับอิทธิพลวัฒนธรรมปีพาทย์มอญ จากประเพณีและวัฒนธรรมของชนชาวมอญ จนกระทั่งได้พัฒนามาเป็นวงปีพาทย์ของไทย แต่ยังคงชื่อไว้เป็นอนุสรณ์ การพัฒนางวงปีพาทย์มอญ ของไทย ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง บุคคลสำคัญที่สร้างปีพาทย์มอญแบบของไทย ให้เป็นที่รู้จักและ ยอมรับในวงการดนตรีไทยคือ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) โดยท่านได้ศึกษาเพลงมอญ กับครูสู่ม ดนตรีเจริญ ชาวมอญที่เข้ามาในราวรัชกาล ที่ ๕-๖ พร้อมกับฆ้องมอญและมีมือทางดนตรี ส่วนหนึ่ง ต่อมาหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ได้พัฒนาเพลงมอญโดยประพันธ์ขึ้นเอง เพื่อ

รับงานประโคมตามวัดต่าง ๆ เป็นที่ประจักษ์ว่า เพลงไทยสำเนียงมอญที่ใช้ในปัจจุบัน กว่าร้อยละ ๗๐ เป็นผลงานของครูดนตรีท่านนี้ (อานันท์ นาคคง และอัษฎาวุธ สาคริก, ๒๕๔๔ : ๒๘๘)

หลังจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้เปิดสำนักดนตรีไทย ที่รู้จักกันในนาม “บ้านบาตร” ให้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ดนตรีไทยแก่ผู้สนใจดนตรีไทย ทั้งในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัดทั่วไป ด้วยชื่อเสียงของเจ้าสำนัก ทำให้มีมีลูกศิษย์มากมาย เข้าฝากตัวเป็นศิษย์ ร่ำเรียน เพลงไทย เพลงมอญ กันอย่างจริงจัง ดนตรีสถานแห่งนี้ได้สร้างสรรค์ สังคม ประสพการณ์ทางดนตรี ทำให้เกิดนักดนตรีที่มีชื่อเสียง มากมาย อาทิ นายเผือก นักระนาด นายประสิทธิ์ ถาวร นายบุญยงค์ เกตุคง นายบุญยัง เกตุคง นายทวี พิณพาทย์เพราะ นายสมภพ ขำประเสริฐ และท่านอื่น ๆ อีกมากมาย รวมทั้งศิษย์คนสำคัญคือ นายแสวง คล้ายทิม ผู้รับสืบทอดและชำระทางเพลงของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) อย่างเหนียวแน่น ไม่ผิดเพี้ยน ต่อมาได้สร้างผลงานดนตรีไทย และตั้งสำนักดนตรีไทยที่รู้จักกันในนาม “ก้านแสม บ้านคลัง” ซึ่งนับได้ว่า เป็นสำนักดนตรีที่มีความสำคัญมากสำนักหนึ่ง ในการดำรงรักษาเพลงมอญเก่า และเพลงมอญหายาก สำนวนของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ด้วย ดังที่อานันท์ นาคคง และอัษฎาวุธ สาคริก (๒๕๔๔ : ๒๘๑-๒๘๒) กล่าวว่า

“...เพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่ยังคงเหลือให้ศึกษา เป็นมรดกที่ท่านฝากไว้กับศิษย์สองกลุ่ม คือ กลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มลูกศิษย์ที่เคยประโคมศพ ประจำวัดหัวลำโพง วัดไตรมิตร วัดเทพศิรินทร์ วัดพระพิเรนทร์ ซึ่งใช้นักดนตรีที่อาศัยอยู่ในบ้านบาตรของท่านเป็นส่วนใหญ่ ร่วมกับนักดนตรีจากภายนอกที่มาร่วมประสมวงด้วย เช่น ครูสมภพ ขำประเสริฐ ครูลำ ศรีบุญเรือง ครูบุญยงค์ เกตุคง เป็นต้น อีกกลุ่มหนึ่งคือ วงปีพาทย์ก้านแสม คล้ายทิม หรือ “แสวง บ้านคลัง” นักระนาดเอกและแพทย์แผนโบราณจากกบเจา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศิษย์ของท่าน ที่ได้ฝึกปรือเพลงเดี่ยวระนาดเอก และร่ำเรียนเพลงมอญไว้มาก และกล่าวขานกันว่า ก้านแสม คล้ายทิม เป็นฝ่ายที่รักษาวิชาความรู้ เพลงมอญหายากหรือเพลงมอญ มือเก่า ๆ ของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ไว้เป็นอย่างดี ในขณะที่ศิษย์กลุ่มที่ประจำอยู่ในวัดต่าง ๆ ในเขตกรุงเทพมหานคร จะได้เพลงมอญที่ท่านคิดมือใหม่ ๆ ทำทางใหม่ ๆ ...”

วงปีพาทย์มอญ ของสำนักดนตรีบ้านคลังเป็นวงดนตรีที่รับอิทธิพลเพลงมอญ ที่มีรูปแบบงดงาม ทั้งท่วงทำนองและลีลา ของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) บวกกับฝีมือระนาดเอกที่เฉียบคม เชี่ยวชาญ ชำนาญของเจ้าสำนัก ทำให้ศักยภาพของวงปีพาทย์วงนี้เป็นที่กล่าวขานทั่วไปว่าเป็นวงปีพาทย์ภูธร แนวทางดนตรีฝั่งพระนครของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่มีมือยากที่จะหาตัวจับ สำนักดนตรีบ้านคลังจึงเป็นแหล่งรวบรวม สังคม และชำระรักษา เพลงมอญเก่า สำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ไว้จำนวนมาก ทั้งเพลงมอญที่แพร่หลาย และไม่แพร่หลายในปัจจุบัน จึงเป็นมูลเหตุสำคัญทำให้ผู้วิจัยต้องการศึกษา ลักษณะ และรูปแบบ เพลงมอญ สำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) กรณีศึกษา สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคลัง ที่อดีตมีนายแสวง คล้ายทิม เป็นผู้นำ เพื่อศึกษาลักษณะเฉพาะ อันเป็นแนวทางในการอธิบายเพลงมอญ ในอีกรูปแบบหนึ่ง

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาประวัติ ความเป็นมาสำนักดนตรีบ้านคลัง และความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการสืบทอดเพลงมอญ สำนักหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)
๒. เพื่อศึกษาลักษณะและรูปแบบของเพลงมอญ สำนักหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคลัง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง เพลงมอญสำนักหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคลัง เป็นการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative-Research) ทำการศึกษาข้อมูลระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๗ ถึง พ.ศ. ๒๕๔๘ ทำการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยวิธีการทางมานุษยดนตรีวิทยา เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ขั้นตอนในการวิจัย แบ่งเป็น ๓ ขั้นตอน คือ การเก็บข้อมูล (Data-Collection) การวิเคราะห์ข้อมูล (Data-Analysis) และการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย โดยได้แจกแจงรายละเอียดตามลำดับดังนี้

๑. การเก็บข้อมูล (Data-Collection)

การเก็บข้อมูลการวิจัย เรื่องเพลงมอญ สำนักหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) กรณีศึกษา : สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคลัง เก็บข้อมูลดังนี้

๑.๑ ข้อมูลเอกสาร หลักฐาน (Documentary Data) ได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และสิ่งพิมพ์ ได้แก่ เอกสาร วารสาร จุลสาร รายงานการสัมมนา และการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ ปี่พาทย์มอญ เพลงมอญ

๑.๒ การรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Data) ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการศึกษาภาคสนาม โดยเข้าไปสัมผัสคลุกคลีและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสำนักดนตรีบ้านคลัง และบ้านปี่พาทย์ศิษย์สำนักดนตรีบ้านคลัง และศิษย์ที่ได้รับการถ่ายทอดเพลงมอญทั่วไป การเก็บข้อมูลเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๗ ถึง พ.ศ. ๒๕๔๘ โดยใช้เทคนิควิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายรูปแบบ ดังนี้

การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้วิธีสัมภาษณ์ ๒ รูปแบบ คือ การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Formal Interview) โดยใช้เทคนิควิจัย การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับประวัติ โครงสร้างความสัมพันธ์ สถานภาพ บทบาท และประเด็นอื่น ๆ และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) โดยให้การพูดคุยหาข้อมูลทั่วไป เพื่อศึกษาเรียนรู้ให้มากที่สุด โดยสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับสำนักดนตรีบ้านคลัง

การสังเกตการณ์ ผู้วิจัยใช้การสังเกตทั่วไป (General Observation) และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participation-Observation) โดยใช้ความเป็นนักดนตรีของผู้วิจัย เข้าไปร่วมเล่นดนตรี และทำกิจกรรมดนตรี ร่วมกับวงปี่พาทย์ในสายสำนักดนตรีบ้านคลัง พร้อมกับการสังเกต

การบันทึกเสียง ผู้วิจัยใช้วิธีบันทึกเสียงการบรรเลงเพลงมอญ ทำการถอดเทปและบันทึกโน้ต และทำการตรวจสอบโน้ตเพลงเพื่อความถูกต้องอีกครั้ง

การบันทึกภาพ ผู้วิจัยใช้วิธีการบันทึกภาพที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย โดยบันทึกเป็นภาพถ่าย ได้แก่ เครื่องดนตรีไทยในวงปี่พาทย์มอญ นักดนตรีไทย เป็นต้น

๒. การวิเคราะห์ข้อมูล

๒.๑ นำข้อมูลที่ได้จากเอกสาร ข้อมูลสัมภาษณ์ แถบบันทึกเสียง ภาพถ่าย และข้อมูลอื่น ๆ จากการเก็บงานภาคสนาม มาจำแนกประเด็นตามวัตถุประสงค์

๒.๒ ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล หากไม่ถูกต้องหรือไม่ครบถ้วน ผู้วิจัยดำเนินการเก็บซ่อมข้อมูลเพิ่มเติม

๒.๓ ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การพรรณนาวิเคราะห์ โดยใช้หลักทฤษฎีมานุษยดนตรีวิทยา (Ethnomusicology) วิเคราะห์ลักษณะและรูปแบบ เพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคลัง เพื่อหาภาพลักษณ์ในด้านรูปแบบและลักษณะเพลงมอญ ดังนี้

๒.๓.๑ ประวัติความเป็นมาของสำนักดนตรีบ้านคลัง

๒.๓.๑.๑ ภูมิหลังสำนักดนตรี

๒.๓.๑.๒ การรับวัฒนธรรมดนตรีของสำนักดนตรีบ้านคลัง

๒.๓.๑.๓ กิจกรรมดนตรีของสำนักดนตรีบ้านคลัง

๒.๓.๒ รูปแบบเพลงมอญ สำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

๒.๓.๒.๑ มูลเหตุของเพลงมอญ

๒.๓.๒.๒ โครงสร้างของเพลงมอญ

๒.๓.๒.๓ ลักษณะการนำเพลงมอญไปใช้

๓. การนำเสนอผลการวิจัย

นำเสนอผลการวิจัย โดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ โดยนำเสนอข้อมูลแบ่งออกเป็น ๖ บท คือ บทที่ ๑ บทนำ บทที่ ๒ หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) และเพลงมอญ บทที่ ๓ สำนักดนตรีบ้านคลัง บทที่ ๔ เพลงมอญของสำนักดนตรีบ้านคลัง บทที่ ๕ รูปแบบเพลงมอญ สำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดย สำนักดนตรีบ้านคลัง และบทที่ ๖ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ขอบเขตการวิจัย

๑. เพลงมอญ ที่ศึกษาวิจัย เป็นเพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่นายแสวง คล้ายทิม และคณะศิษย์ในสำนักดนตรีบ้านคลัง เป็นผู้รับสืบทอด และถ่ายทอดต่อมายังศิษย์ในสำนักดนตรี

๒. รูปแบบของเพลงมอญที่ทำการวิจัย กำหนดขอบเขต ดังนี้

๒.๑ มูลเหตุของเพลงมอญ

- เพลงมอญแท้
- เพลงมอญที่ครูไทยแต่งขึ้น

๒.๒ โครงสร้างของเพลงมอญ

- เพลงมอญเถา
- เพลงมอญสามชั้น
- เพลงมอญสองชั้น
- เพลงมอญชั้นเดียว
- อื่น ๆ

๓. ลักษณะเพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) กำหนดขอบเขต ดังนี้

๓.๑ ระเบียบวิธีปฏิบัติในการบรรเลงเพลงมอญ

๓.๒ หน้าทับ

๓.๓ ลักษณะการนำเพลงมอญไปใช้

- เพลงมอญสำหรับประโคมศพ
- เพลงมอญสำหรับประกอบพิธีกรรม
- เพลงมอญสำหรับการฟัง
- เพลงมอญสำหรับประกอบการแสดง

นิยามศัพท์เฉพาะ

วงปี่พาทย์มอญ หมายถึง วงดนตรีไทยที่ได้รับอิทธิพลจากชาวมอญ โดยนำเครื่องดนตรีของมอญ มาผสมกับเครื่องดนตรีในวงปี่พาทย์ของไทย ใช้บรรเลงในพิธีศพ แบ่งขนาดของวงอนุโลมอย่างวงปี่พาทย์ของไทย

เพลงมอญ หมายถึง เพลงที่บรรเลงโดยวงปี่พาทย์มอญ ในการวิจัยครั้งนี้กำหนดเฉพาะเพลงที่บรรเลงโดยใช้หน้าทับตะโพนมอญ เป็นเครื่องกำกับจังหวะ ไม่นับรวมเพลงไทยอื่น ๆ ที่บรรเลงในวงปี่พาทย์มอญ

สำนักดนตรี หมายถึง สถาบันครอบครัวดนตรี ประกอบด้วยสมาชิกในครอบครัว และเครือญาติ หรือการรวมตัวทางสังคมดนตรีเพื่อให้เกิดการศึกษาด้านดนตรีแก่บุคคลภายนอก

บ้านคลัง หมายถึง บ้านดนตรีไทยของนายแสวง คล้ายทิม ตั้งอยู่ที่ ตำบลบ้านคลัง อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

รูปแบบเพลงมอญ หมายถึง ลักษณะทางกายภาพของเพลงมอญ ที่ประกอบด้วย มูลเหตุของเพลงมอญ และโครงสร้างเพลงมอญ

ลักษณะเพลงมอญ หมายถึง ลักษณะทางชีวภาพของเพลงมอญ ได้แก่ ระเบียบวิธีปฏิบัติ หน้าทับเพลงมอญ อารมณ์เพลงมอญ และการนำเพลงมอญไปใช้

จังหวะหน้าทับ หรือจังหวะ หมายถึง กระบวนการบรรเลง ตะโพนมอญ และเปิงมางคอก หน้าทับหรือจังหวะ หมายถึง การบรรเลงครบหนึ่งรอบหน้าทับ การวิจัยครั้งนี้ ใช้วิเคราะห์รูปแบบหน้าทับของเพลงมอญ

เพลงบัว หมายถึง เพลงมอญอัตราจังหวะชั้นเดียวประเภทหนึ่ง ที่มีลักษณะโครงสร้าง เช่นเดียวกับเพลงเร็ว แต่มีลักษณะการนำไปใช้แตกต่างกับเพลงเร็ว

ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดข้อตกลงไว้ดังนี้

๑. การเรียกชื่อเพลงมอญที่ใช้ในการวิจัย ไม่คำนึงถึงความแตกต่างกันในการเรียกชื่อของแต่ละสำนัก โดยกำหนดเรียกชื่อเพลง ตามที่สำนักดนตรีบ้านคลังกำหนดสืบทอดกันต่อมา

๒. ทางเพลงมอญ ที่เกิดการปรับปรนกันด้วยวิธีใดก็ตาม ที่ส่งผลทำให้เพลงมอญมีความแตกต่างกัน ในลักษณะลักษณะมือฆ้อง หรือสำเนียงเพลง จะยึดทางเพลงของสำนักดนตรีบ้านคลังเป็นหลักในการกำหนดรูปแบบ

๓. การบันทึกทำนอง จังหวะ ที่เกี่ยวข้องกับเพลงมอญ ผู้วิจัยกำหนดบันทึกด้วยโน้ตตัวอักษร ด (โด) ร (เร) ม (มี) ฟ (ฟา) ซ (ซอล) ล (ลา) ท (ที)

ประโยชน์ของการวิจัย

๑. ทราบประวัติ ความเป็นมา สำนักดนตรีบ้านคลัง และความสัมพันธ์ทางดนตรีที่มีต่อสำนักดนตรีบ้านบาตร ของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

๒. ทราบรูปแบบทางดนตรี อันเป็นลักษณะเฉพาะของเพลงมอญ ส่วนหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคลัง

๓. เป็นข้อมูลทางวิชาการดนตรี เพื่อขยายแนวคิด สำหรับการศึกษาวิจัยดนตรีไทย ด้านเพลงมอญ ให้มากขึ้น

๔. เป็นประโยชน์ต่อระบบการศึกษาดนตรีทั้ง ด้านมานุษยดนตรีวิทยาและดนตรีศึกษา
สำหรับผู้สนใจ ทั้งภาครัฐและเอกชน

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการดำเนินงานวิจัย เพลงมอญ สำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ผู้วิจัย ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชนชาติมอญ ปี่พาทย์มอญ เพลงมอญ เพื่อเป็นแนวทาง ในการวิจัย ดังนี้

สุจริตลักษณ์ ตีผดุงและคณะ (๒๕๓๘ : ๒-๒๙) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทด้านสังคม วัฒนธรรม ความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงในรอบ ๒๐๐ ปี ของกรุงรัตนโกสินทร์ ได้รวบรวมเรื่อง ชาวมอญและชาวไทยเชื้อสายมอญ ที่เกี่ยวข้องกับกรุงรัตนโกสินทร์ในรอบ ๒๐๐ ปี แบ่งเป็นประวัติ การอพยพ ความเป็นมาของชาวมอญ บทบาท ประเพณี พิธีกรรม ศาสนา สังคมและความเชื่อ ดนตรีและบทเพลง โดยสรุปดังนี้

ชาวมอญที่อพยพมา ตั้งถิ่นฐานเป็นผู้รับใช้ในราชสำนัก โดยมีถิ่นฐานอยู่โดยรอบพระนคร มีหน้าที่รับผิดชอบในตำแหน่งต่าง ๆ ที่ถนัด หรือที่เคยทำมาก่อน เช่น คูแลช้าง คูแลเรือ เป็นต้น เมื่อชาวมอญกลุ่มหนึ่งได้เข้ามาในดินแดนสยาม ย่อมมีการไปมาติดต่อ ชักชวนเพื่อนชาวมอญใน พม่า ให้เข้ามาอยู่ด้วยกัน มีการติดต่อค้าขายระหว่างกลุ่ม ทำให้วัฒนธรรมชาวมอญมีการถ่ายทอด และแพร่ขยายวัฒนธรรมออกไปยังกลุ่มชนใกล้เคียง

นอกจากนี้ กล่าวถึง เครื่องพิณพาทย์มอญ(ปี่พาทย์มอญ) ในตอนต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ จนกระทั่งถึงรัชกาลที่ ๕ ว่ามีเพียง ๕ ชิ้นเท่านั้น คือ ปี่มอญ ระนาดเอก ฉิ่งมอญ ตะโพนมอญ และเปิงมางคอก ส่วนบทเพลงแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ ประเภทที่ครูคนไทยประดิษฐ์ขึ้น เป็นสำเนียงมอญปน เช่น มอญดูดาว มอญโยนดาบ มอญบางจะเกร็ง ฯลฯ อีกประเภทหนึ่งเป็น เพลงมอญแท้ทั้งหมด ๑๙ เพลง สามารถจัดกลุ่มได้ ๓ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ เป็นเพลงประจำ แบ่งออกเป็น ๔ เพลง คือ เพลงประจำบ้านทางตรงและทาง กลาง (นิยมประโคมในงานศพที่บ้าน) เพลงประจำวัดทางตรงและทางกลาง

กลุ่มที่ ๒ เป็นเพลงที่ใช้บรรเลงต่อจากเพลงประจำ มีจังหวะลงตัว คือ เพลงแป๊ะมั่งพลู จักมัวเสี่ยะปาด หะเก๊ะโทมเมี่ยะ ตาดทอ ตาดซอน หะโกเกรียง เจิ้นทางใหม่ ไม่ปรากฏชื่อ ทางไทยเรียกว่า เพลงจิ้ง ไม่ปรากฏชื่อมีลีลาคล้ายเพลงหะเก๊ะโทมเมี่ยะ ตีโต้ดเกลิอะบี ผอกแซโรัด ตีโต้ดเกลิอะบี ซ็อกกะลา

กลุ่มที่ ๓ เป็นเพลงที่ไม่มีจังหวะบังคับแน่นอน มี ๓ เพลง คือ ยังซาน หะแยปะแล และอะโรงอะซ่า

เฉลิมศักดิ์ พิภูลศรี (๒๕๓๘ : ๑๓๑-๑๔๑) ได้อธิบายถึง วัฒนธรรมปี่พาทย์มอญของไทย ในหนังสือที่ระลึก ดนตรีไทยอุดมศึกษาครั้งที่ ๒๗ โดยกล่าวถึง ภูมิหลังความเป็นมาและวัฒนธรรม ของชาวมอญที่อพยพมาแต่อดีต การเข้ามาของปี่พาทย์มอญในสายของครูสู่ม ดนตรีเจริญ ครูเจิ้น

ดนตรีเสนาะ และการนำเข้าโดยการแยกชิ้นส่วนของต้นตระกูล ดนตรีเจริญ กล่าวถึง เอกลักษณะของระบบเสียงฆ้องมอญวงใหญ่ การจัดวง ลีลา ลีลาของการบรรเลง ที่สามารถถ่ายทอดความครึกครื้นสนุกสนาน และความเศร้าโศกจากน้ำเสียงที่ทุ้มต่ำ การขึ้นเพลงโดยให้ฆ้องมอญขึ้นนำ ในเพลงทั่วไป ส่วนเพลงประโคม ตะโพนจะเป็นผู้ขึ้นเป็นสัญญาณก่อน กรณีเพลงย่า วงปี่พาทย์จะให้โหม่งเป็นผู้ขึ้นนำการร่วมมอญ นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงมือฆาง ในการบรรเลงที่ต้องหลบหลุมเสียง การฝึกหัดปี่พาทย์มอญ

ณรงค์ฤทธิ์ คงปิ่น (๒๕๔๐ : ๘๐-๑๙๔) ทำการวิจัยเรื่อง ประวัติความเป็นมาของวงปี่พาทย์มอญและดนตรีอื่น ๆ ของชาวมอญที่เกี่ยวข้องกับปี่พาทย์มอญ โดยตั้งประเด็นการวิจัยศึกษาความเป็นมาของวงปี่พาทย์มอญ ตลอดจนวัฒนธรรมดนตรีมอญ รูปแบบต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง พบว่า วัฒนธรรมดนตรีมอญมีความเกี่ยวข้องกับปี่พาทย์มอญ ในแง่ของการผสมผสานวัฒนธรรมบางสิ่งบางอย่างที่เอื้อประโยชน์ต่อกัน และนำมาบูรณาการจนเกิดเป็นรูปแบบ ในการนำเสนอร่วมกัน โดยสร้างสรรค์และพัฒนาจากอดีตจนถึงปัจจุบันโดยลำดับ คนไทยรับเอาวัฒนธรรมทางดนตรีของชาวมอญไว้ แล้วพัฒนาปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น สืบทอดกันต่อ ๆ มา ปรากฏเป็นที่รู้จักคือ “ปี่พาทย์มอญ” แต่ไม่มีหลักฐานที่แน่ชัดพิสูจน์ว่าปี่พาทย์มอญเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่เมื่อใด แต่สรุปได้ว่า เข้ามาพร้อมกับชาวมอญในสมัยกรุงศรีอยุธยา นอกจากนี้ผู้วิจัยได้อ้าง คำกล่าวของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เกี่ยวกับปี่พาทย์มอญไว้ ๓ ระยะ คือ สมัยรัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีแพร่หลายเฉพาะในหมู่ของชาวมอญ ต่อมาในระยะที่ ๒ ราวรัชกาลที่ ๔ ปี่พาทย์มอญ เริ่มเข้ามามีบทบาทในพิธีหลวงครั้งแรก งานพระเมรุสมเด็จพระเทพสิรินทราวรมราชินี จนกลายเป็นประเพณีนิยมว่า งานพระศพหลวงต้องมีปี่พาทย์มอญบรรเลง และในระยะที่ ๓ ราวปลายสมัยรัชกาลที่ ๖ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นผู้ริเริ่มใช้วงปี่พาทย์มอญประโคมในงานศพของคนทั่วไป

กนก คล้ายमुख (๒๕๔๑ : ๑๓๘-๑๔๑) ทำการวิจัยเรื่อง การสืบทอดปี่พาทย์ในอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า อำเภอบางบาล มีวงปี่พาทย์ จำนวน ๒๔ วง สภาพการสืบทอดของนักดนตรีส่วนใหญ่ สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ปรากฏสำนักดนตรีสำคัญได้แก่ สำนักดนตรีบ้านคลัง และบ้านดนตรีทั่วไป บทบาทของปี่พาทย์เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต การบรรเลงเพื่อประกอบพิธีกรรม ส่วนใหญ่เป็นพิธีกรรมในงานศพ การบรรเลงประกอบการแสดงลดลง กระบวนการสืบทอด พบว่า ความเชื่อในการรับศิษย์เข้าเรียนปี่พาทย์คลี่คลายลง พิธีกรรมในการจับข้อมือก่อนเริ่มเรียนปี่พาทย์เปลี่ยนแปลงไป สถานที่เรียนยังใช้บ้านครูเป็นสถานศึกษา โดยใช้เครื่องดนตรีเป็นสื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน หลักสูตรการสอนเริ่มเปลี่ยนแปลงไป โดยการนำเพลงมอญมาใช้สอนแทนเพลงชุดโหมโรงเช้า โหมโรงเย็น การสอนใช้การสาธิตเป็นหลัก การลงโทษด้วยการเฉียนตี ไม่นิยมใช้ ใช้วิธีการสังเกตในการวัดและประเมินผล

พุทธะ ณ บางช้าง(๒๕๔๒ : บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์เพลงมอญในพิธีศพ โดยเลือกเพลงประจำวัด ประจำบ้าน เชิญผี และยกศพ ทางของ พ.อ.อ. วีระ ดนตรีเจริญ หลานครูสู่ม ดนตรีเจริญ ครูปี่พาทย์มอญคนสำคัญ พบว่า ทำนองเพลงมอญ แบ่งออกเป็น ประโยคเพลง

และท่อนเพลงในส่วนที่ใหญ่ขึ้น ด้านบันไดเสียงของเพลงทั้ง ๔ เพลง มีความแตกต่างกัน เพลงประจำวัดใช้บันไดเสียง ฟา โด และ ซอล เป็นหลัก เพลงประจำบ้านใช้บันไดเสียง ฟา และ โด เป็นหลัก เพลงเชิญผี ใช้บันไดเสียง โด และ ฟา เป็นหลัก เพลงยกศพ ใช้บันไดเสียง โด และ ที เป็นหลัก วรรณเพลงและลูกตก เปลี่ยนไปตามบันไดเสียงของบทเพลง มีรูปแบบทำนองใช้เสียงหลัก ๕ เสียง คือ โด เร มี ซอล ลา โดยมีเสียง ฟา และ ที เป็นเสียงรอง เพื่อบ่งบอกสำเนียงมอญ และ ด้านรูปแบบของเพลงในทำนองขึ้นและจบแตกต่างจากเพลงไทย คือมีลูกกระโดดเพื่อหลบหลุมเสียง

ปราโมทย์ ด้านประดิษฐ์ (๒๕๔๓ : ๘๓) ทำการศึกษา ลักษณะเฉพาะของเพลงประจำในวงปี่พาทย์มอญ พบว่า ความหมายของเพลงประจำ หมายถึง เพลงมอญที่ใช้ประโคมเป็นหลักในงานศพ โดยวงปี่พาทย์มอญ กำกับการประโคมด้วยหน้าทับประจำ เพื่อเป็นสัญญาณบอกว่ามีงานศพ ความสำคัญของเพลง เป็นเพลงหลักในพิธีกรรม มีบทบาทแฝงเป็นเพลงโหมโรงของวงปี่พาทย์ โดยมีความเป็นมา จำแนกได้ ๒ ลักษณะ คือ ทำนองเพลงดั้งเดิม ได้แก่ ประจำวัดและประจำบ้าน ซึ่งไม่ทราบที่มาแน่ชัด นักดนตรีถือเป็นเพลงมอญเก่าแก่ที่สำคัญ ส่วนอีกลักษณะหนึ่งเป็นเพลงที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ เนื่องจากเพลงประจำของเดิมใช้บรรเลงบ่อย จนเกิดความเบื่อหน่ายเริ่มจากการเปลี่ยนบันไดเสียง เพื่อให้ นักดนตรีใช้ปฏิภาณคิดทางบรรเลง และเป็นการรอดทางเพลง โดยประดิษฐ์เพลงประจำเลียนแบบของเดิม ใช้ในโอกาสและความมุ่งหมายเดิม

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพลงมอญ ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมของปี่พาทย์มอญ ผู้วิจัยได้นำข้อค้นพบต่าง ๆ จากงานวิจัยที่ได้ศึกษามาทกำหนดกรอบในการศึกษาเพลงมอญ ส่วนนวลหลงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคลัง ในด้านลักษณะของเพลงมอญ ตลอดจนรูปแบบของเพลงมอญ ในการวิจัย

บทที่ ๒

หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) และเพลงมอญ

หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

ครูดนตรีไทยที่มีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักกันทั่วไปนั้น หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นผู้หนึ่งที่ได้รับการยกย่องว่าเป็น “ปุชนียบุคคล” ในวงการดนตรีไทย ท่านเป็นทั้งนักดนตรีที่มีฝีมือ และเป็นครูดนตรีไทย ที่มีลูกศิษย์มากมายทั่วประเทศ เป็นผู้ประพันธ์เพลงที่มีผลงานยอดเยี่ยม จนได้รับพระราชทานราชทินนามจาก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า “ประดิษฐไพเราะ” นับได้ว่าครูดนตรีท่านนี้ เป็นดุริยางคศิลปินไทย อันควรค่าแก่การเคารพยกย่องและเป็นตัวอย่าง แก่คนรุ่นหลังต่อไป ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับท่านโดยสังเขป ดังนี้

๑. ชีวิตในวัยเด็ก

หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เดิมชื่อ ศร เกิดวันเสาร์ที่ ๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๒๔ ปีมะเส็ง ที่บ้านคลองบางมีหลอก ช่างวัดดาวดึงษ์ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม บิดาชื่อ สิ้น มารดา ชื่อ ยิ้ม มีอาชีพทำสวนมะพร้าว สอนดนตรี รั้งงานดนตรีและละครทั่วไป ด้วยครูสิน เป็นครูสอนดนตรีไทยและมีคณะละคร ๑ คณะ มีภรรยา ๓ คน มีบุตร-ธิดารวมกัน ดังนี้

คนแรก (ไม่ทราบนาม) มีบุตรชาย ๑ คน ชื่อ สุวรรณ เป็นนักดนตรี

คนที่สอง ชื่อ ยิ้ม มีบุตรธิดา ๓ คน คือ

คนที่ ๑ เป็นหญิง ชื่อ ถนอม เป็นละคร

คนที่ ๒ เป็นหญิงชื่อ ละมัย เป็นละคร

คนที่ ๓ เป็นชาย ชื่อ ศร เป็นนักดนตรี

คนที่สาม ชื่อ ช้อย ไม่มีบุตรธิดา แต่เป็นผู้เลี้ยงดูเด็กชายศร มาแต่เด็ก และได้ติดตามมาอยู่กับจางวางศร ที่บ้านหน้าวังบูรพาภิรมย์ กรุงเทพมหานคร เมื่อครูสินถึงแก่กรรมแล้ว

บ้านครูสิน เป็นบ้านนักดนตรี จึงมีผู้มาสมัครเรียนดนตรีกันมากมาย มีการฝึกซ้อมดนตรีกันทุกวันยกเว้นวันพระ โดยมีบุตรชายคนโต ชื่อสุวรรณ เป็นนักระนาดเอก ที่มีฝีมือดีหาตัวจับยาก ผู้หนึ่ง และเป็นคนระนาดเอกประจำวงดนตรีของครูสิน ส่วน เด็กชายศร นั้นอายุยังน้อย ครูสิน จึงยังไม่ได้สอนดนตรีให้

ภาพ ๑ ครูสิน

วันหนึ่ง เป็นวันพระ ครูสิน ไปฟังธรรมที่วัด เมื่อกลับถึงบ้านได้ยินเสียงคนตีฆ้องวงใหญ่ เป็นทำนองเพลงอยู่บนเรือน จึงแอบดู พบว่า เด็กชายศร บุตรชายวัย ๕ ขวบ สามารถบรรเลง ฆ้องวงใหญ่ได้โดยไม่ได้ต่อเพลง แต่เด็กชายศร ก็ยังไม่ได้เริ่มเรียนดนตรีแต่อย่างใด แสดงความสนใจดนตรี โดยมักนั่งฟังนักดนตรีอื่น ๆ ฝึกซ้อมอยู่เสมอ

จนกระทั่งอายุได้ ๑๑ ปี ครูสิน จัดงานโกนจุกให้แก่เด็กชายศร ในงานนี้มีวงปี่พาทย์ มาร่วมบรรเลงประชันอย่างออกรับ เพราะเป็นงานของบ้านนักดนตรี เด็กชายศร เห็นนักดนตรี ฝีมือเยี่ยมหลายคนบรรเลงดนตรี อวดฝีมือกันก็เกิดความประทับใจ ประกอบกับมีสายเลือดเป็นนักดนตรีอยู่แล้ว หลังจากงานโกนจุกครั้งนั้น เด็กชายศร จึงได้ขอเรียนดนตรีกับบิดา ครูสินได้เริ่มฝึกหัดดนตรี ให้กับลูกชายคนเล็กอย่างถูกต้องตามระเบียบแบบแผนทางด้านดนตรี ตั้งแต่อายุได้ ๑๑ ปีเป็นต้นมา

๒. ชีวิตในวัยหนุ่ม

เมื่อนายศร อายุย่างเข้ารุ่นหนุ่ม ปลัดกรมสุวรรณ พี่ชายเสียชีวิตลง ครูสินจึงให้นายศร ทำหน้าที่คนระนาดเอกประจำวงแทนพี่ชาย วงปี่พาทย์ของครูสิน ได้ออกบรรเลงประชันฝีมือ กับวงปี่พาทย์ต่าง ๆ ทั้งในจังหวัดสมุทรสงครามและจังหวัดใกล้เคียง จนเป็นที่เลื่องลือว่า คนระนาดเอก บุตรชายคนเล็กของครูสินนั้น มีฝีมือยอดเยี่ยมในการตีระนาดเอกได้ ไพเราะ และไหว จนไม่มีใครสู้ ชื่อเสียงของนายศร จึงโด่งดังไปทั่วทั้งลำแม่น้ำแม่กลอง และกิดดิศัพทน์นี้ยังกระจายไปยังจังหวัดใกล้เคียง เช่น ราชบุรี และเพชรบุรีด้วย

ปี พ.ศ. ๒๔๔๓ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสท่าเขาสูง จังหวัดเพชรบุรี สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช เสด็จไปเตรียมถวายเป็นการต้อนรับที่จังหวัดเพชรบุรี พระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ เจ้าเมืองเพชรบุรีทราบวา

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าปิณฑิมาภานุวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ทรงโปรดปีพาทย์ จึงได้จัดหาปีพาทย์ที่มีฝีมือในจังหวัดใกล้เคียง ไปบรรเลงถวาย หลายวงด้วยกัน ซึ่งรวมถึงวงของครูสินที่มีนายศร เป็นคนตีระนาดเอกด้วย ในการบรรเลงครั้งนั้น จึงเป็นจุดเปลี่ยนวิถีชีวิตครั้งสำคัญของนายศร ด้วยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์ ในการตีระนาดของนายศรมาก ทรงมีรับสั่งขอดตัวนายศร ไปเป็นจางวางมหาดเล็กในพระองค์ ซึ่งขณะนั้นมีอายุเพียง ๑๘ ปี

เมื่อเข้ามาอยู่ในวังบูรพาภิรมย์นั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์ ทรงตั้งนายศร ให้เป็น จางวางศร มีหน้าที่จัดภูษาในห้องพระบรรทม และคอนกลางคืนตีระนาดถวาย คอนสายให้คุ้มสอนนักดนตรีประจำวัง ซึ่งส่วนใหญ่มีอายุมากกว่านายศรทั้งนั้น แต่ก็ไม่มีใครรังเกียจนายศร เพราะเป็นผู้มีฝีมือ และการวางตัวอ่อนน้อมถ่อมตน จึงเป็นที่รักของทุกคน นอกจากนี้นายศรยังได้เพลงของครูพระประดิษฐไพเราะ (มี ดุริยางกูร) ไว้มากเนื่องจากได้รับถ่ายทอดจากบิดา จึงได้ต่อเพลงเหล่านั้นให้กับนักดนตรีในวังบูรพาภิรมย์ด้วย

ภาพ ๒ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช

นายศรเข้ามาอยู่ในวังบูรพาภิรมย์นั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์ ทรงชุบเลี้ยงดูแล เป็นอย่างดี ทรงส่งขอหญิงสาว และจัดการแต่งงานให้ เมื่อนายศร มีอายุครบบวช ก็ได้ทรงจัดการให้บวช ณ วัดบวรนิเวศวิหาร จนครบ ๑ พรรษา

๓. การรับพระราชทานตำแหน่งหลวงประดิษฐไพเราะ

ในสมัยรัชกาลที่ ๖ มีงานเปิดประตูน้ำที่ท่าหลวง มีการแสดงละคร และบรรเลงดนตรีประโคม บทละครที่ใช้ร้องกันตอนนั้น เป็นบทที่ใช้ทำนอง ลักษณะบทพากย์ที่เรียกว่า “พากย์ไอ้” มีทำนองรับซ้ำ ๆ กันหลาย ๆ เที้ยว จางวางศรจึงคิดทางรับของบทร้อง ที่มีทำนองซ้ำ ๆ กันนี้ให้แปลกกันออกไปเพื่อจะได้ฟังไม่เบื่อ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ๕ ทรงเชี่ยวชาญเพลงละครอยู่แล้ว เมื่อได้ฟังทางรับของจางวางศร ที่มีสำเนียงและลีลาการบรรเลงแปลก ๆ กันออกไป

อย่างน่าอัศจรรย์ ทรงพอพระราชหฤทัยได้มีรับสั่งให้จางวางศรีเข้าเฝ้า ทรงครีสมชเยและมีพระราชดำรัสว่าจะตั้งให้เป็น “หลวงประดิษฐไพเราะ” แต่เมื่อเสด็จกลับจากงานฉลองประตุน้ำท่าหลวงแล้ว ไม่มีผู้กราบบังคมทูลเตือน จึงทรงลืมไป จนกระทั่งได้ทรงฟังจางวางศรี ดิระนาดเอก ประกอบการแสดงละครถวาย ที่บ้านเจ้าพระยารามราฆพ อีกครั้งหนึ่ง จึงได้มีพระราชดำรัสให้จางวางศรี เข้าไปรับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นหุ้มแพร “หลวงประดิษฐไพเราะ”

ภาพ ๓ จางวางศรี

ภาพ ๔ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศรี ศิลปบรรเลง)

๔. ชีวิตครอบครัว

ชีวิตครอบครัวของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศรี ศิลปบรรเลง) นั้น กล่าวได้ว่า มีความสุขสมบูรณ์ตามควรแก่ฐานะ ได้พบรักกับนางสาวโชติ หุราพันธ์ ธิดาคนโตของนายพันโท พระประมวล ประมาณพล (พันธ์ หุราพันธ์) สมุหบัญชีของกระทรวงกลาโหม ซึ่งมีบ้านอยู่หน้าวังบูรพา ฯ เมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ทรงทราบเรื่อง ได้ทรงรับเป็นธุระในการสู่ขอและทรงจัดการแต่งงานให้ ทั้งทรงพระกรุณาประทานอนุญาต ให้อยู่ในบ้านบริเวณหน้าวังด้วย มีบุตรธิดารวมกัน ๗ คน ดังนี้

คนที่ ๑ เด็กหญิงสร้อยไข่มุกด์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ทรงขอไปเลี้ยงโดยตั้งชื่อ ตามชื่อธิดาของท่านที่สิ้นพระชนม์ไปแล้ว ปรากฏว่า เมื่ออายุ ได้ ๓ ปี เสียชีวิต

คนที่ ๒ เด็กหญิงสุวรรณา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ทรงขอไปเลี้ยง อายุได้ ๓ ปี เสียชีวิต

คนที่ ๓ นางชื่น พันโทพระประมวล ประมาณพล มีศักดิ์เป็นตา เป็นผู้ตั้งชื่อให้

ต่อมาคือ คุณหญิงชื่น ศิลปบรรเลง

คนที่ ๔ นางบรรเลง” ต่อมาคือนางบรรเลง สาคริก หรือ นางมหาเทพกษัตริย์สมุห

คนที่ ๕ เด็กชายศิลปสราวุธ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ทรงขอไปเลี้ยง ปรากฏว่า พออายุได้ ๓ ปี ก็เสียชีวิต

คนที่ ๖ นายประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง

คนที่ ๗ นางชัชวาลย์ จันทรเรือง

หลังจากนั้น ท่านมีภรรยาคนที่ ๒ ซึ่งเป็นน้องสาวของนางโชติ ภรรยาคนแรก มีบุตรธิดา ดังนี้

๑. นางภัลลิกา ศิลปบรรเลง
๒. ชื่อ ชาย เสียชีวิตตั้งแต่ยังเด็ก
๓. นายขวัญชัย ศิลปบรรเลง
๔. นายสมชาย ศิลปบรรเลง
๕. นายสนั่น ศิลปบรรเลง

๕. การแสดงฝีมือทางดนตรีที่สำคัญ

หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ได้มีโอกาสแสดงดนตรีครั้งสำคัญ จำนวน ๒ ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ ๑ เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเสียบมณฑลภาคใต้ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ ทรงเป็นอุปราชภาคใต้ ทรงโปรดให้จางวางศร เป็นผู้ปรับวงดนตรีไว้รับเสด็จ จางวางศรได้นำเพลงเขมรเขาเขี้ยว ๒ ชั้น มาแต่งใหม่โดยยึดจังหวะออกเป็น ๓ ชั้น โดยบรรเลงเพลงนี้ ถวายที่เมืองนครศรีธรรมราช จ พระเจ้าอยู่หัวทรงฟังด้วยความพอพระราชหฤทัยมาก มีดำรัสถามจางวางศรว่า เพลงที่จบไปแล้ว ชื่อเพลงอะไร จางวางศร ยังไม่ได้คิดตั้งชื่อเพลงใหม่นี้ แต่ด้วยปฏิภาณอันฉับไว ได้กราบทูลว่า “เพลงเขมรเสียบพระนคร พระพุทธเจ้าข้า”

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าทรงพระสรวล ในปฏิภาณของจางวางศร ที่สามารถถนัดชื่อเพลงได้สอดคล้องกับเหตุการณ์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเหรียญราชรุจิทองรัชกาลที่ ๖ เป็นรางวัล แก่จางวางศร ในเวลานั้น (สุจิตต์ วงษ์เทศ และทรงวิทย์ ดลประสิทธิ์, ๒๕๒๔ : ๒๔)

ครั้งที่ ๒ ในงานฉลองคล้ายวันเกิดของเจ้าพระยารามราชนพครั้งหนึ่ง จางวางศรได้บรรเลงเพลงที่แต่งขึ้นใหม่หลายเพลง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประทับทรงฟังอยู่ด้วยความพอพระราชหฤทัยยิ่ง ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จางวางศรเข้ารับราชการในกรมปีพาทย์และโขนหลวง สำนักพระราชวัง พระราชทานสัญญาบัตรยศให้เป็น รองเสวกเอก และพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้เป็น หลวงประดิษฐไพเราะ นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของชีวิตจางวางศร

๖. การรับราชการในกรมมหรสพหลวง ในสมัยรัชกาลที่ ๗

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชย์นั้น ฐานะการเงินของประเทศกำลังตกต่ำ จึงทรงยุบกรมมหรสพหลวง และจำเป็นต้องปลดข้าราชการออกมากมาย แต่มีผู้กราบบังคมทูลว่า จำเป็นต้องมีดนตรีไทยไว้สำหรับพระราชพิธีหลวงต่าง ๆ จึงทรงโปรดให้นักดนตรีที่มีฝีมือดีเข้ารับราชการใหม่ หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) จึงได้เข้ารับราชการในตำแหน่งปลัดกรมมหรสพ ทำหน้าที่สอนปีพาทย์ในกรมมหรสพหลวงและมโหรีหลวง ได้ถวายการสอนทฤษฎีดนตรีไทยแก่ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จนทรงมีพระปรีชาสามารถพระราชนิพนธ์

เพลงไพเราะได้ หากเสด็จแปรพระราชฐานไปประทับยังพระราชวังไกลกังวล หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) จะตามเสด็จทุกครั้ง ทำหน้าที่บรรเลงระนาดเอกของวงมโหรีหลวง

ขณะที่รับราชการในกรมมหรสพหลวง ในสมัยรัชกาลที่ ๗ นั้น วันหนึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้หลวงประดิษฐไพเราะเข้าเฝ้าฯ ในห้องสะสมดนตรีต่างชาติ ถึงแม้ท่านจะไม่เคยเห็นเครื่องดนตรีเหล่านั้น ก็สามารถบรรเลงบรรเลงเพลงถวายได้ พระองค์ทรงพอพระราชหฤทัยมาก จึงได้พระราชทาน “เหรียญคุณวุฒิมาลา เข็มศิลปวิทยา” แก่หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ในฐานะผู้ที่มีความสามารถเป็นเยี่ยมทางด้านเครื่องดนตรี

หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้รับราชการในกรมเป็พาทย์หลวงจนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง หลังจากนั้นหน้าที่ของกรมเป็พาทย์หลวงก็น้อยลง เมื่อมีการตั้งกรมศิลปากรขึ้น หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ก็ได้รับเชิญไปสอนที่ กรมศิลปากรจนกระทั่งเกษียณอายุราชการ

เมื่อเกษียณอายุราชการแล้ว หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) สอนดนตรีไทยอยู่ที่ “บ้านบาตร” เลขที่ ๑๓๕ ถนนบริพัตร ที่ดินที่บ้านบาตรนี้ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานเงินส่วนพระองค์จำนวนหนึ่งหมื่นบาท ช่วยสมทบซื้อ ซึ่งพื้นที่บ้านบาตรนี้กว้างขวางมาก ปลูกบ้านได้หลายหลัง สามารถใช้เป็นที่พักอาศัยของศิษย์ได้เป็นจำนวนมาก จึงมีบรรดาศิษย์จากที่ต่าง ๆ ทั้งในและต่างจังหวัด เข้ามาพักอาศัยอยู่เพื่อขอเรียนดนตรีด้วยหลายคน ท่านจึงมีลูกศิษย์มากมายจากหลายจังหวัด บางครั้งที่บ้านบาตรไม่พออยู่อาศัย ท่านก็ให้ไปพักอาศัย ที่บ้านบุตรidonrong คือ นางมหาเทพกษัตริย์สมุห ที่บ้านเลขที่ ๔๗ ถนนเศรษฐศิริ ซึ่งเป็นที่ตั้งของมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ในปัจจุบัน

หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ถึงแก่มรณกรรมด้วยโรคชรา เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๙๓ ที่บ้านบาตร สิริอายุได้ ๗๓ ปี เป็นการสูญเสียอย่างใหญ่หลวงของวงการดนตรีไทย

๗. ผลงานสำคัญ

หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นผู้นำด้านดนตรีไทยที่สร้างสรรค์ศิลปะดนตรีให้เป็นสมบัติของชาติ ไว้มากมาย โดยมีผลงานสรุปได้ดังนี้

๗.๑ ประดิษฐ์วิธีบรรเลงดนตรีชิ้นใหม่ เป็นทางหวาน เรียกทางนี้ว่า “ทางกรอ” โดยทำขึ้นครั้งแรกในเพลง “เขมรเลียบพระนคร ๓ ชั้น” ซึ่งขยายขึ้นจากเพลงเขมรเขาเขียว ๒ ชั้น เนื่องใน การนี้เอง ท่านได้รับพระราชทานเหรียญรุจิทอง ร. ๕ และ ร.๖ จากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ (พ.ศ. ๒๔๕๘)

๗.๒ เป็นต้นตำรับเพลงทางเปลี่ยน คือ เพลงเดียวกัน แต่บรรเลงให้ไม่ซ้ำกันในแต่ละเที่ยว ได้บรรเลงครั้งแรก ในงานพิธีเปิดประตูน้ำท่าหลวง (จังหวัดสระบุรี) หลังจากนั้นได้รับบรรดาศักดิ์ เป็น “หลวงประดิษฐไพเราะ” ใน พ.ศ. ๒๔๖๒

- ๗.๓ เป็นพระอาจารย์ถวายคำแนะนำด้านการดนตรี ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินี จันทรมีพระปรีชาสามารถพระราชนิพนธ์เพลงได้ คือ เพลงโหมโรงคลื่นกระทบฝั่ง เพลงเขมรละออองค์ และเพลงราตรีประดับดาว
- ๗.๔ คิดโน้ตตัวเลขสำหรับเครื่องดนตรีไทยขึ้น จนได้ปรับปรุงใช้กันทุกวันนี้
- ๗.๕ เป็นผู้นำในการประดิษฐ์เพลงที่มีท่อนนำ (Introduction) คือเพลงแสนคำนึง แต่งขึ้นจากเค้าท่วงทำนองเพลงลาวของเก่าเพลงหนึ่ง ทำให้เกิดเพลงไทยเพลงแรกที่มี "ลู่หน้า" ขึ้น
- ๗.๖ เป็นผู้นำเครื่องดนตรีชวา คือ อังกะลุง เข้ามาเมืองไทย และได้แก้ไขจนเป็นแบบไทย พร้อมทั้งดัดแปลงเพลงชวา เป็นเพลงไทยและใช้บรรเลงกันโดยทั่วไป
- ๗.๗ เป็นครูสอนดนตรีในพระราชสำนักเมืองกัมพูชา และได้นำเพลงเขมรมา มาทำเป็นเพลงไทยหลายเพลง เช่น เพลงนกเขาขะแมม ขะแมกอฮ่อม ขะแมชม เป็นต้น
- ๗.๘ เป็นต้นดำรับการบรรเลงดนตรีโดยใช้อารมณ์ต่าง ๆ ได้วางแผนการตีระนาด สีซอ และอื่น ๆ ไว้ด้วยวิธีที่พิสดาร
- ๗.๙ ริเริ่มการเดี่ยวระนาดเอกสองรางด้วยวิธีที่เหมาะสม
- ๗.๑๐ เป็นต้นดำรับการแต่งเพลงและการบรรเลงเพลง ๔ ชั้น

ช่วงชีวิตของหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) เป็นช่วงชีวิตที่ดนตรีไทยคาบเกี่ยวอยู่ในยุคที่ดนตรีไทยรุ่งเรืองถึงขีดสุด นักดนตรีมีศักยภาพสูง มีผู้ฟัง และผู้ที่สามารถให้การอุปถัมภ์ คำชูนักดนตรี ให้มีชีวิตที่สุขสบาย มีความมั่นคงทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม นับได้ว่าเป็นยุคทองของดนตรีไทย

เพลงมอญ

วงปี่พาทย์มอญ เป็นวงดนตรีประจำชาติของรามัญ (มอญ) สันนิษฐานว่า วงปี่พาทย์มอญในประเทศไทย น่าจะมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นราชธานี ต่อเนื่องมาจนถึงสมัยกรุงธนบุรี โดยมีการบันทึกไว้ว่า ได้กวาดต้อนครอบครัวมอญเข้ามา ในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ โดยตั้งถิ่นฐานอยู่ข้างวัดมณเฑียร พอถึงสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ได้โปรดเกล้าฯ ให้ครอบครัวมอญ เข้ามาตั้งบ้านเรือน ในแขวงเมืองนนท์ เมืองสามโคก และโปรดให้พระยารามัญ สร้างเมืองนครเขื่อนขันธ์ขึ้นที่ลัดด่านโพธิ์ ต่อมารัชกาลที่ ๒ โปรดฯ ให้พระยาแจ้ง นำครอบครัวมอญ ไปอยู่ที่เมืองนครเขื่อนขันธ์ ซึ่งคนไทยเรียกว่า "มอญเก่า" ส่วนชาวมอญที่เมืองเมาะตะมะ ที่อพยพเข้ามาทางเมืองตาก เมืองอุทัยธานี และด่านเจดีย์สามองค์ ก็แยกย้ายไปอยู่ที่เมืองนนท์บ้าง เมืองปทุมธานีบ้าง คนไทยเรียกว่า "มอญใหม่" และมีหลักฐานว่าชาวมอญที่อพยพเข้ามานี้ ได้นำศิลปวัฒนธรรมโดยเฉพาะดนตรี ดิตตัวเข้ามาด้วย

เฉลิมศักดิ์ พิภูลศรี (๒๕๓๙ : ๑๓๒-๑๓๓) ได้กล่าวถึง ประวัติเกี่ยวกับปีพาทย์มอญ ว่า ปรากฏหลักฐานเด่นชัดในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช แห่งกรุงธนบุรี ที่แสดงให้เห็นบทบาทของดนตรีมอญที่มีต่อสังคมไทย ในครั้งนั้นสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ “พิณพาทย์รามัญ” ร่วมกับดนตรีประเภทอื่น ๆ เช่น พิณพาทย์ไทย มโหรีไทย มโหรีแขก ฝรั่งเศส จีน ญวน เขมร สลับกับการบรรเลงในการสมโภช พระแก้วมรกต

เมื่อครั้งที่สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีนาถ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เสด็จสวรรคตในพระราชพิธีถวายพระเพลิง ได้จัดให้มีปีพาทย์มอญร่วมบรรเลงในพระราชพิธีนี้ด้วย ครั้งถัดมา ในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระศพ สมเด็จพระเทพสิรินทราบรมราชินีในรัชกาลที่ ๔ หลังจากนั้นต่อมาวงปีพาทย์มอญได้เข้ามามีบทบาทในงานพระศพตลอดมา

มีคำบอกเล่าเกี่ยวกับ การแพร่ของปีพาทย์มอญเข้ามาประเทศไทย โดยการแบกหามเครื่องดนตรีของชาวมอญ เมื่อครั้งอพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ในคำบอกเล่าที่เล่าสืบต่อกันมานั้นไม่ระบุปีพุทธศักราช เพียงแต่เป็นการลำดับช่วงอายุของคน คำบอกเล่าเกี่ยวกับกรณีนี้เป็นสิ่งที่นักดนตรีไทยเคยได้ฟังกันหู เป็นอย่างดีซึ่งคำบอกเล่า สามารถจำแนกได้เป็น ๓ กระแส ดังนี้

กระแสที่ ๑ เล่าขานกันว่า ครูสู่ม ดนตรีเจริญ เดิมอยู่ปทุมธานี ภายหลังย้ายไปอยู่กรุงเทพมหานคร เป็นผู้แบกหามองเฉพาะส่วน “หน้าพระ” และ “หางแมงป่อง” จากมอญอพยพเข้ามาในประเทศไทย ครูสู่มผู้นี้เป็นผู้ที่มีความสนิสนม และถ่ายทอดเพลงมอญให้แก่ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นจำนวนมาก

กระแสที่ ๒ ครูเจ็น ดนตรีเสนาะ เป็นผู้แบกหามส่วน “หน้าพระ” และ “หางแมงป่อง” โดยแบกใส่มาในเข่ง ส่วนกลางนั้นมาสร้างขึ้นใหม่ที่ประเทศไทย ซึ่งฆ้องวงดังกล่าวยังหาดูได้ที่บ้านนายชะอุม ดนตรีเจริญ ไกล้วัดหงส์ปทุมมาวาส อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

กระแสที่ ๓ ระบุว่าต้นตระกูลดนตรีเจริญ ๓ คนพี่น้อง ได้ช่วยกันแบกหามองมอญมาจากเมืองมอญ เมื่อครั้งอพยพเข้ามาพึ่งแผ่นดินไทย โดยการนำมานั้น สามคนพี่น้องได้แยกออกเป็น ๓ ส่วน หลังจากนั้นได้นำมาต่อกันที่บ้านปีพาทย์ ดนตรีเจริญ ปากคลองบางโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

กระแสการรับวัฒนธรรมปีพาทย์มอญ ดังที่กล่าวมาแล้ว เป็นเพียงการเล่าและสันนิษฐานในหมู่นักดนตรีบางกลุ่ม ไม่มีหลักฐานใด ๆ ที่ปรากฏชัดเจน แม้กระทั่งนักดนตรีบางกลุ่มที่มีพื้นเพถิ่นฐาน อยู่ในกลุ่มนักดนตรีมอญดังกล่าว ก็ไม่เชื่อถือในเรื่องเหตุผลนี้แต่ประการใด

วงปีพาทย์แท้ของมอญมีเครื่องดนตรีบรรเลง หากเทียบก็คล้าย ๆ กับวงปีพาทย์เครื่องห้าของไทย คือ ปี่มอญ รูปร่างคล้ายปี่ชวา แต่ใหญ่กว่า และมีลำโพงทำด้วยทองเหลือง ระนาดเอกรูปเหมือนของไทย ฆ้องวง มีลักษณะโค้งขึ้นทั้งสองข้าง ตัวร้านฆ้องแกะสลักลวดลาย ปิดทองประดับกระจกตงาม ทางด้านซ้ายของคนตี มักแกะเป็นรูปกษัตริย์จับนาค ตะโพนมอญ มีรูปร่างคล้ายตะโพนไทยแต่ใหญ่กว่า เบิงมางคอก จำนวน ๗ ลูก เทียบเสียงสูงต่ำเรียงลำดับ แขนงไว้กับคอกเป็นวงล้อมตัวผู้ตี และมีเครื่องประกอบจังหวะ คือ ฉิ่ง ฉาบ โหม่ง ๓ ลูก เรียงเสียงสูง ต่ำ ๓ เสียง แขนงไว้กับกระจกตงอ โหม่ง ทั้งหมดนี้ เรียกว่า “ปีพาทย์มอญ” (ไพศาล อินทวงศ์, ๒๕๔๖ : เวบไซด์)

สุจริตลักษณะ ดีผดุงและคณะ (๒๕๓๘ : ๒-๒๙) กล่าวถึง บทเพลงแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ ประเภทที่ครูคนไทยประดิษฐ์ขึ้น เป็นสำเนียงมอญปน เช่น มอญดูดาว มอญโยนดาบ มอญบางจะเกร็ง ฯลฯ อีกประเภทหนึ่งเป็นเพลงมอญแท้ทั้งหมด ๑๙ เพลง สามารถจัดกลุ่มได้ ๓ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ เป็นเพลงประจำ แบ่งออกเป็น ๔ เพลง คือ เพลงประจำบ้านทางตรงและทางกลาง (นิยมประโคมในงานศพที่บ้าน) เพลงประจำวัดทางตรงและทางกลาง

กลุ่มที่ ๒ เป็นเพลงที่ใช้บรรเลงต่อจากเพลงประจำ มีจังหวะลงตัว คือ เพลงแป๊ะมั่งพลู จักมัวเสยะปาด หะเก๊ะโหมเมียะ ดาดทอ ดาดซอน หะโกเกรียง เจ็นทางใหม่ ไม่ปรากฏชื่อทางไทยเรียกว่าเพลงฉิ่ง ไม่ปรากฏชื่อมีลีลาคล้ายเพลงหะเก๊ะโหมเมียะ ดีโตดเกลิอะบี ผอกแซโรด ดีโตดเกลิอะบี ซ็อกกะลา

กลุ่มที่ ๓ เป็นเพลงที่ไม่มีจังหวะบังคับแน่นอน มี ๓ เพลง คือ ยังชาน หะแยปะแล และอะโรงอะชา

ปัจจุบันปีพาทย์มอญในประเทศไทยนิยมเล่นเพลงเหล่านี้ในงานศพ โดยเฉพาะ ๔ เพลง ในกลุ่มแรก คือเพลงประจำ ถ้าปีพาทย์วงโตเล่นไม่ได้ ก็ถือว่าเล่นเพลงมอญไม่เป็น

เพลงมอญ หรือเพลงไทยสำเนียงมอญที่ใช้บรรเลงอยู่ในวงปีพาทย์มอญทุกวันนี้ แบ่งออกได้เป็น ๒ กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นเพลงมอญโบราณ เพลงในกลุ่มนี้เกือบทั้งหมดไม่ทราบประวัติความเป็นมา ได้แก่ เพลงเชิญผี ประจำวัด ประจำบ้าน ย่ำคำ ย่ำเที่ยง พระฉันทมอญ พม่าใหญ่ พม่ากลาง เป็นต้น ซึ่งเป็นเพลงหลักที่ใช้บรรเลงประกอบในพิธีศพทั้งสิ้น กลุ่มที่สอง เป็นเพลงที่แต่งขึ้นใหม่ ตั้งแต่ รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่อยมา เพลงในกลุ่มนี้จะทราบประวัติความเป็นมาชัดเจนขึ้น เช่น เพลงพม่านิมิต เพลงสวดมอญ เป็นต้น เพลงในกลุ่มนี้ไม่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมโดยตรง ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเพลงที่เผยแพร่ อยู่ในวงแคบ

การประกอบพิธีศพ ตามที่ปรากฏทุกวันนี้ ไม่ว่าจะกระทำในลักษณะใด พบว่า ปีพาทย์นิยมบรรเลงเพลงต่าง ๆ ดังนี้

เพลงเชิญผี นักดนตรีเรียกกันโดยทั่วไปว่า เชิญ มี ๒ ประเภท คือ เพลงเชิญเล็ก และ เพลงเชิญใหญ่ เพลงเชิญเป็นบทเพลงที่ใช้บรรเลงเป็นเพลงแรก โดยมีวัตถุประสงค์ของการบรรเลงคล้ายคลึงกับ เพลงโหมโรง กล่าวคือ การโหมโรงของไทยมีวัตถุประสงค์เพื่อ คารวะเทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเพื่อเป็นการป่าวประกาศ ประชาสัมพันธ์ ในขณะที่เดียวกันเพลงเชิญ น่าจะมีวัตถุประสงค์ในการบรรเลง ๒ ประการด้วยกันคือ ประการแรกเป็นการเชิญและคารวะผีในฐานะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของมอญ เคารพนับถือ ประการที่สองเพื่อเป็นการคารวะวิญญาณของผู้ตายด้วยเสียงดนตรี

เพลงประจำวัด เป็นเพลงที่ใช้สำหรับประโคมทั่วไปในช่วงที่ไม่มีพิธีกรรม ขณะที่มีการตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่วัด การนำเพลงนี้มาประโคม เปรียบเทียบได้กับการบรรเลงเพลงเรื่องนางหงส์ ในการบรรเลงโดยวงปีพาทย์นางหงส์ของไทย

เพลงย่ำคำ เป็นเพลงชุดของเพลงที่มีขนาดยาว ตัวเพลงประกอบด้วย ๓ อัตรารั้วหะ คือ ช้า ปานกลาง และเร็ว ถึงแม้ว่าเพลงย่ำคำจะประกอบด้วย ๓ อัตรารั้วหะ คล้ายคลึงกับอัตรารั้วหะ ๓ ชั้น ๒ ชั้น และชั้นเดียวในเพลงเถาก็ตาม แต่หากพิจารณาความสอดคล้อง ตามโครงสร้างของทำนองเพลงแล้ว เพลงย่ำคำและเพลงเถามีลักษณะแตกต่างกัน

เพลงย่ำคำ ใช้บรรเลงยามช่วงพลบค่ำ ก่อนพิธีสวดพระอภิธรรมจะเริ่มขึ้น เนื่องจากเพลงนี้มีความยาว ใช้เวลาบรรเลงราว ๑ ชั่วโมง โดยมีลักษณะเด่นของเพลงย่ำคำ คือการบรรเลงเดี่ยวรอบวง ทุกเครื่องมือ

เพลง ๒ ชั้น - ชั้นเดียว เพลงในกลุ่มนี้นักดนตรีเรียกกันรวม ๆ ว่า “เพลงมอญ” เพลงประเภทนี้ประกอบด้วย ๒ อัตรารั้วหะ ได้แก่ สองชั้น และเพลงเร็วในอัตรารั้วหะชั้นเดียว โดยทั่วไปเพลงประเภทนี้ จะไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพิธีศพ นักดนตรีนิยมบรรเลงเพลงประเภทนี้ สลับกับเพลงประเภทประโคม ได้แก่ เพลงประจำวัด เพลงประจำบ้าน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อลดความซ้ำซากจำเจ

เพลงย่ำเที่ยง ใช้บรรเลงช่วงเวลาเที่ยง หลังพระฉันอาหารเพลงแล้ว จัดเป็นเพลงชุด มีอยู่หลายเพลงด้วยกัน การจบแต่ละเพลงจะใช้วิธีถอนจังหวะให้แต่ละเพลง มีอิสระแยกจากกัน ทำนองเพลงย่ำเที่ยง นอกจากจะใช้บรรเลงอิสระ ยังใช้บรรเลงประกอบการรำ ที่เรียกว่า “รำมอญ”

เพลงยกศพ ใช้บรรเลงประกอบการพิธีกรรมในการยกศพ มีทำนองสั้น มีลักษณะโครงสร้างของคีตลักษณ์คล้ายคลึงกับ เพลงเชิดที่ใช้บรรเลงในวงปี่พาทย์ไม้แข็ง กล่าวคือ ทุกทำนองจะจบเป็นทำนองเดียวกัน ใช้บรรเลงในขณะที่ประกอบการทำพิธีเคลื่อนย้ายศพ จากที่หนึ่งไปยังที่หนึ่ง เช่น จากที่บรรจุศพไปยังศาลา หรือจากศาลาบำเพ็ญกุศล ไปยังเมรุ

เพลงไฟซุ่ม ใช้บรรเลงขณะประกอบพิธีประชุมเพลิง เนื่องจากทำนองเพลงไฟซุ่มจริง ๆ นั้น มีขนาดสั้น ดังนั้นในการบรรเลงจึงนำทำนองเพลงไฟซุ่มบรรเลงต่อจากเพลงประจำบ้าน

เพลงประจำบ้าน เป็นเพลงที่มีทำนองเหมือนเพลงประจำวัด แตกต่างเฉพาะส่วนขึ้นต้นของทำนองเพลงเท่านั้น โดยทั่วไปใช้บรรเลงประโคมในกรณีที่มีการบำเพ็ญกุศลศพที่บ้าน ในกรณีที่ทำการบำเพ็ญกุศลศพที่วัด เพลงประจำบ้านจะบรรเลงใน ๒ กรณี คือ ๑) กรณีสิ้นสุดการบรรเลงช่วงกลางคืน และ ๒) ขณะทำพิธีประชุมเพลิง

เพลงย่ำรุ่ง ใช้บรรเลงเป็นเพลงแรกช่วงเช้ามีดของวันใหม่ ทำนองเพลงย่ำรุ่ง เป็นการนำทำนองเพลงสองเพลง คือ เพลงประจำ (หากบรรเลงที่วัดใช้เพลงประจำวัด และหากบรรเลงที่บ้านใช้เพลงประจำบ้าน) และส่วนสุดท้ายของเพลงย่ำคำมาบรรเลงต่อกัน

เพลงมอญมีรูปแบบ โครงสร้างในหลายลักษณะ เช่น ๒ ชั้น ชั้นเดียว เป็นต้น มีลักษณะการนำไปใช้ที่สำคัญ คือ บรรเลงประโคมศพ บรรเลงประกอบการพิธีกรรม บรรเลงเพื่อการฟัง และบรรเลงประกอบการแสดงนาฏศิลป์ ซึ่งสามารถนำไปใช้กำหนดรูปแบบ ลักษณะของเพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคลัง ต่อไป

เพลงมอญกับหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) เป็นบุคคลสำคัญที่มีบทบาทกับปีพาทย์มอญมาก เป็นผู้ที่ฝากผลงานด้านปีพาทย์มอญไว้จำนวนมากมาย มีแนวคิดด้านการรับวัฒนธรรมเพลงมอญของท่าน เป็น ๒ กระแส ดังนี้

กระแสที่ ๑ การรับวัฒนธรรม ที่เกิดจากการที่หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) มีปฏิสัมพันธ์กับครูดนตรีมอญ ชื่อ ครูสู่ม ดนตรีเจริญ ซึ่งอานันท์ นาคคง และอัษฎาวุธ สาคริก (๒๕๔๔ : ๑๖๗-๑๖๘) กล่าวไว้ว่า ในสมัยที่หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ยังรับราชการอยู่นั้น ท่านรับบรรเลงปีพาทย์ตามงานต่าง ๆ ไปด้วย เช่น ละครร้องปราโมทย์ ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช หรือแม่แต่ของเจ้าจอมมารดาโหมด เจ้าจอมมารดาของ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ก็ให้จ้างวางศรไปช่วยปรับวงปีพาทย์ให้ แต่งานที่รับทำประจำ คือละครของเจ้าคุณพระประยูรวงศ์ ที่สามเสน นอกจากนั้นก็รับงานดนตรีทั่วไป วันหนึ่ง มีคนมาบอกว่า มีนักดนตรีชื่อสู่ม ดนตรีเจริญ ซึ่งเป็นคนเชื้อสายมอญเก่า มีเครื่องดนตรีปีพาทย์มอญ และมีความรู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมมอญ ได้เพลงมอญแท้ ๆ ไว้มาก คิดจะขายฆ้องมอญสมบัติคู่กายของตน ซึ่งในขณะนั้นฆ้องมอญนับเป็นของแปลก เนื่องจากวงดนตรีปีพาทย์ตามบ้านทั่วไป จะมีเพียงฆ้องไทย แต่ครูสู่ม ดนตรีเจริญ เจาะจงว่าจะขายให้กับ หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) เท่านั้น ใครมาขอซื้อเสนอราคาเท่าไรก็ไม่ขาย เมื่อข่าวทราบดังนั้น ท่านจึงไปหาครูสู่ม ที่บ้านข้างภูเขาทอง ใกล้กับบริเวณห้วมมุสะพานนางร้องไห้ และแสดงความจำนงรับซื้อไว้ ซึ่งครูสู่ม ดนตรีเจริญ ก็ขายให้ถูกเหมือนได้เปล่า

ด้วยความเคารพนับถือในประสบการณ์ และวิชาความรู้จ้างวางศร จึงฝากตัวเป็นศิษย์ของครูสู่ม เพื่อขอต่อทางเพลงมอญ และได้เรียนรู้มอญแท้ ๆ ไว้มากมาย นอกจากนั้นท่านยังได้สร้างระนาดเอก ระนาดทุ้ม เปิงมางคอก ตะโพนมอญ กระจิ่งหม่อง เพิ่มเติมให้เข้าชุดกัน โดยช่างทำเครื่องดนตรีย่านวัดพระพิเรนทร์ ถนนวรจักร ซึ่งมีฝีมือแกะสลักรางระนาด ร้านฆ้องมอญ ปิดทองเครื่องดนตรีไทย เมื่อนำเครื่องดนตรีเหล่านี้มาผสมกัน จะได้วงปีพาทย์อีกประเภทหนึ่งที่มีลักษณะแตกต่างไปจากปีพาทย์ที่เล่นกันทั่วไป ทั้งด้านรูปแบบ การจัดวางเครื่องดนตรี และเสียงที่บรรเลง และยังได้นำเพลงมอญที่ต่อจากครูสู่ม มาแต่งขยายเพิ่มให้มากยิ่งขึ้นด้วย โดยยึดหลักการใช้มือฆ้องอย่างมอญ และทางเพลงที่แสดงออกถึงความเป็นวัฒนธรรมมอญ ตามความเข้าใจในยุคนั้น

หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้นำวงปีพาทย์มอญที่คิดประสมวงขึ้นใหม่นี้ เริ่มออกบรรเลงเพลงประโคมศพในวัดต่าง ๆ แทนที่ปีพาทย์นางหงส์ของไทยก่อนผู้อื่น ซึ่งเป็นที่นิยมมาก เพราะรูปแบบของวงดนตรี เครื่องดนตรีมีความสวยงามสะดุดตา เสียงของวงดนตรีทำนองเพลง มีความอ่อนหวาน โศกเศร้า เข้าบรรยากาศได้ดี วัดที่รับงานประโคมศพเป็นประจำ ได้แก่ วัดไตรมิตร วัดพระพิเรนทร์ วัดดวงแข วัดพลับพลาไชย วัดสามปลื้มและวัดเทพศิรินทร์

การบรรเลงปีพาทย์มอญนั้น หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ได้กำหนดแบบแผนไว้อย่างละเอียด เช่น เวลาประโคมตอนเช้าต้องใช้เพลงหนึ่ง เวลายามเที่ยง ย่ำค่ำ หรือยกศพ ก็ใช้เพลงไม่เหมือนกันและได้สร้างสรรค์สิ่งใหม่ โดยได้แต่งเพลงออกสำเนียงมอญไว้อีกหลายเพลง เช่น โกรงทอง แนน สองกุมาร เชิญโด้ต กระต่ายเดินทางมอญ ค้อมค้าย ย่ำค่ำ เป็นต้น

กระแสที่ ๒ นายพินิจ นายสุวรรณ (สัมภาษณ์) เสนอแนวคิด การแลกเปลี่ยนเพลงมอญ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) กับครูสู่ม ดนตรีเจริญ ว่าในระยะต่อมา หลังจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เรียนหรือฝากตัวเป็นศิษย์ครูสู่มในช่วงแรกแล้วนั้น ได้มีการแลกเปลี่ยนเพลงมอญ โดยที่หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้ส่งลูกศิษย์ของท่านไปเรียน เช่น นายเอี่ยม นาครัตน์ (อยู่บางช้าง) เป็นคนระนาด และจึงได้นำเพลงต่าง ๆ มาแลกเปลี่ยนกัน ซึ่งนายสมพงษ์ ดนตรีเจริญ บุตรชายครูสู่ม ดนตรีเจริญ เล่าว่า หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) รับงานประจำวัดไตรมิตร และวัดหัวลำโพง ครูพริ้ง ดนตรีรส รับงานประจำอยู่ที่วัดสระเกศ ครูสู่ม ดนตรีเจริญ รับงานประจำอยู่ที่วัดดอน ในช่วงนั้นนักดนตรีมีน้อย เวลาถึงงานหลายวงพร้อมกันจึงมักขาดนักดนตรี จึงมีการแลกเปลี่ยนนักดนตรีเอื้อซึ่งกันและกัน นักดนตรีที่ไปร่วมบรรเลงกับครูสู่ม ดนตรีเจริญ ได้จำเพลงต่าง ๆ นำไปใช้ หรือปรับปรุงด้วย

อย่างไรก็ตาม เพลงมอญที่เกิดขึ้น และใช้อยู่จนกระทั่งปัจจุบัน แบ่งได้เป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนหนึ่งเป็นเพลงมอญเก่า และอีกส่วนหนึ่งเป็นเพลงมอญที่ครูคนไทยแต่งขึ้น ซึ่งในส่วนนี้เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) เป็นผู้แต่งจำนวนมาก และสืบทอดต่อมาในกลุ่มศิษย์ ที่รับเรียนดนตรีในสำนักบ้านบาตร ขึ้นอยู่กับว่า กลุ่มใดจะรับไปมากน้อย และจะรักษาไว้ได้ด้วยความทรงจำเพียงใด แต่ส่วนหนึ่งของผลงานเพลงของท่านที่ได้เรียบเรียงขึ้นใหม่นั้น ได้จากแนวเพลงมอญดั้งเดิม และนำมาปรับปรุง ด้วยในช่วงนี้วงปีพาทย์มอญ มีความนิยมมากขึ้น เพลงมอญที่จะบรรเลงประโคมศพมีไม่เพียงพอ

สำนักดนตรีบ้านคลัง เป็นสำนักดนตรีที่ได้รับอิทธิพลเพลงมอญของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ไว้อาณาหนึ่ง เมื่อครั้งที่ได้ฝากฝังตัวเป็นศิษย์ โดยมีผู้นำคือ นายแสง คล้ายทิม ทั้งยังได้รักษาเพลงมอญ สำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ไว้อย่างเหนียวแน่น

บทที่ ๓

สำนักดนตรีบ้านคลัง

ลักษณะของบ้านดนตรีไทย โดยสภาพทั่วไปมีมาแต่ในอดีต เริ่มต้นชัดมากขึ้นในสมัย รัตนโกสินทร์ ช่วงประมาณรัชกาลที่ ๔ พบว่า มีครูผู้ใหญ่ที่จัดการเรียนการสอนดนตรีไทย คือ พระประดิษฐไพเราะ (มี ดุริยางกูร) ซึ่งบ้านอยู่ใกล้สุเหร่าแขก หลังวัดอรุณราชวราราม ต่อมาเมื่อนิยามในการแข่งขันดนตรีไทยมีมากขึ้น เจ้านายมักมีวงดนตรีประจำวังของตน และแข่งขันด้านดนตรี กับวังต่าง ๆ โดยพัฒนามาจนสามารถแยกได้ตามลักษณะการบรรเลงดนตรี และผลงานการประพันธ์ ดนตรี ที่มีลักษณะเฉพาะ เป็นสำนักดนตรีได้มากมายหลายสำนัก อาทิ สำนักดนตรีของพระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) สำนักดนตรีของพระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) สำนักดนตรีของจางวางทั่ว พาทยโกศล สำนักดนตรีของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นต้น พื้นฐานของสำนักดนตรีเหล่านี้ ส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากบ้านดนตรีทั้งสิ้น เช่น สำนักดนตรีของพระยาเสนาะดุริยางค์(แช่ม สุนทรวาทีน) และพระยาประสานดุริยศัพท์(แปลก ประสานศัพท์) มาจาก พื้นฐานบ้านดนตรีเดียวกัน คือครูช้อยสุนทรวาทีน สำนักดนตรีของจางวางทั่ว พาทยโกศล มาจาก พื้นฐานบ้านดนตรี ของหลวงกัลยาณมิตตาวาส(ทับ พาทยโกศล) สำนักดนตรีของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) มาจากบ้านดนตรีของครูสิน ศิลปบรรเลง เป็นต้น

เมื่อถึงพุทธศักราช ๒๔๗๕ ประเทศไทย มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตย สถาบันพระมหากษัตริย์ ต้องอยู่ภายใต้ระบอบ การปกครองแบบประชาธิปไตย นักดนตรีที่เคยอยู่ในวังต่าง ๆ จึงต้องออกจากวังมาประกอบอาชีพ บทบาทของบ้านดนตรีจึงมีความสำคัญมากขึ้น กลายเป็นศูนย์กลาง ของการสะสมวิชาการทางด้าน ดนตรีไทย จนถึงปัจจุบัน

ลักษณะสำคัญของบ้านดนตรี คือ มีการจัดการเรียนการสอนดนตรีไทย มีกิจกรรมทางด้าน ดนตรี อยู่สม่ำเสมอ มีการจัดกลุ่มองค์กรดนตรีที่เหนียวแน่น ประกอบด้วยนักดนตรีไทย จำนวนมาก มีการรับบรรเลงดนตรีตามพิธีกรรมต่าง ๆ และที่สำคัญ ต้องเป็นบ้านที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในวง การดนตรีไทย และมีบทบาทต่อวงการดนตรีไทย บ้านดนตรีจึงเปรียบเสมือนชุมชนของนักดนตรีไทย ซึ่งมีวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกัน มีแนวความคิดในเรื่องดนตรีไทย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องทฤษฎีหรือหลักการ ปฏิบัติดนตรีที่คล้ายคลึงกัน จนบุคคลภายนอกยอมรับในวิธีการบรรเลง ที่แสดงออก หรือรูปแบบของ การบรรเลงนั้น ๆ

บ้านดนตรีไทย โดยมากมักเรียกตามลักษณะของแหล่งที่ตั้ง เช่น บ้านบาตร บ้านบางกะปิ บ้านบางลำพู เป็นต้น หรือเรียกตามชื่อสกุลของนักดนตรีที่มีชื่อเสียง เช่น บ้านศิลปบรรเลง บ้าน พาทยโกศล บ้านดุริยประณีต เป็นต้น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นแหล่งสำคัญทางด้านดนตรีไทย

ในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนกลาง ที่พบว่ามีย่านคนตรีไทยที่มีชื่อเสียงในย่านนี้ ได้แก่ บ้านจรรยาญาติ ควบคุมโดยนายไพฑูรย์ จรรยาญาติ บ้านใหม่ทางกระเบน ควบคุมโดยนายสำราญ เกิดผล บ้านเกาะเร้ง ควบคุมโดยนายทวี พิณพาทย์เพระ และบ้านคลัง ควบคุมโดยนายแสวง คล้ายทิม เป็นต้น สำนักดนตรี ทั้งหลายนี้ เป็นแหล่งสำคัญที่เพาะบ่มวิทยาการด้านดนตรีให้กับ ชาวพระนครศรีอยุธยา เมืองกรุงเก่ามาโดยตลอด จนถึงปัจจุบัน

บ้านคลัง เป็นสำนักดนตรีไทย ที่มีความสำคัญในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้วยเป็น สำนักดนตรีที่เก็บรักษาดนตรีสมบัติ ของหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ไว้อย่างเหนียวแน่น เป็นแหล่งเพาะบ่มกุลบุตรที่สนใจ ำเรียนศึกษาหาความรู้ทางดนตรีไทย แหล่งสำคัญ ทั้งมีชื่อเสียงใน วงการดนตรีไทย เป็นที่กล่าวขานในกลุ่มนักดนตรีไทย และผู้ชื่นชอบดนตรีไทยทั่วไป

สภาพสำนักดนตรีบ้านคลัง

๑. สภาพภูมิศาสตร์

สมัยกรุงศรีอยุธยา ได้แบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๒ ส่วน ดังนี้

๑.๑ ส่วนภายในกำแพงเมือง มี ๔ แขวง คือ

- ๑.๑.๑ แขวงขุนศรีนบาล
- ๑.๑.๒ แขวงขุนโลกบาล
- ๑.๑.๓ แขวงขุนธราบาล
- ๑.๑.๔ แขวงขุนนรบาล

๑.๒ ส่วนภายนอกกำแพงเมือง มี ๓ แขวง คือ

- ๑.๒.๑ แขวงขุนนคร
- ๑.๒.๒ แขวงขุนอุไทย
- ๑.๒.๓ แขวงขุนเสนา

ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้ยุบแขวงภายในกำแพงเมืองเป็น แขวงรอบกรุง และเปลี่ยนชื่อตำแหน่งมาเป็นแขวงดังนี้

- ๑. แขวงรอบกรุง
- ๒. แขวงนคร
- ๓. แขวงอุไทย
- ๔. แขวงเสนา

ต่อมาในรัชสมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้แบ่งการปกครองเสียใหม่ ดังนี้

- ๑. แบ่งแขวงนคร ออกเป็น แขวงนครใหญ่ และแขวงนครน้อย
- ๒. แบ่งแขวงอุไทย ออกเป็น แขวงอุไทยใหญ่ และแขวงอุไทยน้อย
- ๓. แบ่งแขวงเสนา ออกเป็น แขวงเสนาใหญ่ และแขวงเสนาน้อย

เมื่อรวมกับแขวงรอบกรุง จึงมีการแบ่งการบริหารออกเป็น ๗ แขวง

พ.ศ. ๒๔๓๘ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงยกเลิกการปกครองแบบจตุสดมภ์ และปฏิรูปการปกครอง โดยจัดให้มีการปกครองแบบเทศาภิบาลขึ้น จึงได้มีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น มณฑลเทศาภิบาล โดยแบ่งการปกครองออกเป็นมณฑล จังหวัด อำเภอ และหมู่บ้าน

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งอยู่ในมณฑลกรุงเก่า(เปลี่ยนชื่อเป็นมณฑลอยุธยา เมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๔๖๕ ในสมัยรัชการที่ ๗ มี ๘ หัวเมือง คือ กรุงเก่า อ่างทอง สระบุรี พระพุทธบาท ลพบุรี อินทร์บุรี พรหมบุรี และสิงห์บุรี) สมเด็จพระยาตากษานุกาญจนาธิบดีทรงตรวจมหาดไทย ทรงดำริเห็นว่า แขวงต่าง ๆ มีพลเมืองมาก ทั้งพื้นที่กว้างขวางทำให้ยากแก่การปกครอง จึงให้ผู้รักษากรุงแบ่งเขตการปกครองใหม่ โดยแบ่งแขวงเสนา ซึ่งประกอบด้วยแขวงใหญ่ ๒ แขวงคือ แขวงเสนาใหญ่ และแขวงเสนาน้อย ออกเป็น ๔ แขวง ได้แก่ แขวงเสนาใหญ่ แขวงเสนากลาง แขวงเสนาน้อย และแขวงเสนาใน จากการที่ได้แบ่งแขวงเสนาออกเป็น ๔ แขวง อาจทำให้การเรียกชื่อของการปกครองในเวลาต่อมา เกิดความสับสน จึงได้มีการเปลี่ยนชื่ออำเภอเสียใหม่ เพื่อความสะดวกขึ้นดังนี้

แขวงเสนาใหญ่ เปลี่ยนชื่อเป็น อำเภอผักไห่
 แขวงเสนากลาง เปลี่ยนชื่อเป็น อำเภอเสนา
 แขวงเสนาน้อย เปลี่ยนชื่อเป็น อำเภอบางไทร
 แขวงเสนาใน เปลี่ยนชื่อเป็น อำเภอบางบาล

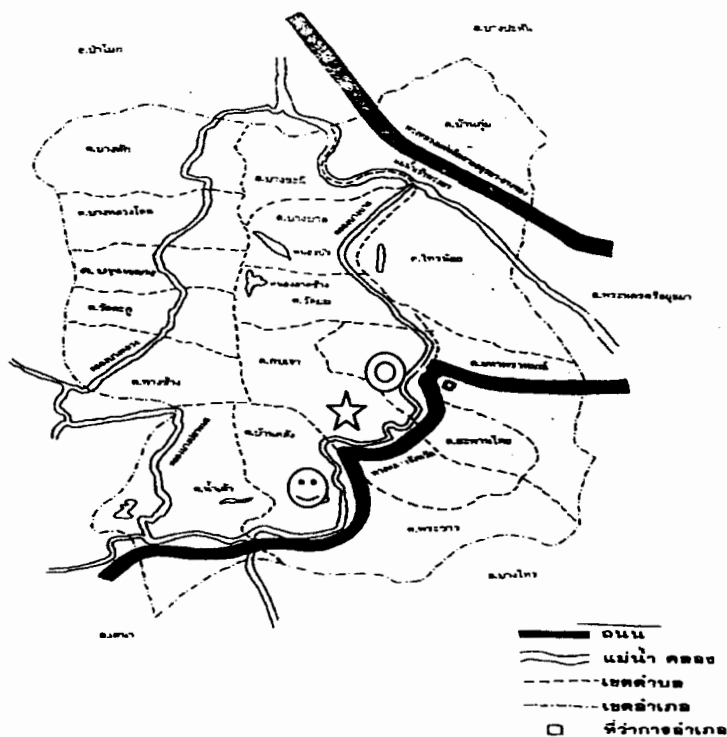
อำเภอบางบาล ตั้งขึ้นตามระบบการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล ดังที่กล่าวมาแล้ว ตั้งอยู่ในท้องที่ ตำบลผิมด (ปัจจุบันคือตำบลไทรน้อย) ตั้งอยู่บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยาเดิม (ปัจจุบัน คือคลองบางบาล) ซึ่งต่อมาได้ย้ายที่ทำการอำเภอไปตั้งอยู่ที่ หมู่ ๑ ตำบลมหาพราหมณ์ จนกระทั่งทุกวันนี้ เป็นอำเภอหนึ่งที่มีความสะดวก อุดมสมบูรณ์ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำลำคลอง ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม และยังเป็นแหล่งผลิตด้านงานเกษตรกรรม อุตสาหกรรมในครัวเรือน และแหล่งรวมด้านศิลปวัฒนธรรมไทยในหลาย ๆ แขนง โดยมีคำขวัญประจำอำเภอที่ว่า “อิฐแกร่ง แหล่งดนตรีไทย เลื่อมใสหลวงพ่охон ผลิตภัณท์ก้านรูป”

อำเภอบางบาลแบ่งเขตการปกครอง ตามระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาค ออกเป็น ๑๖ ตำบล ๑๑๑ หมู่บ้าน ดังนี้

ตำบลกบเจา	จำนวน ๘ หมู่บ้าน
ตำบลทางช้าง	จำนวน ๗ หมู่บ้าน
ตำบลไทรน้อย	จำนวน ๑๐ หมู่บ้าน
ตำบลบางชะนี	จำนวน ๕ หมู่บ้าน
ตำบลบางบาล	จำนวน ๕ หมู่บ้าน
ตำบลบางหลวง	จำนวน ๕ หมู่บ้าน
ตำบลบางหลวงโดด	จำนวน ๔ หมู่บ้าน

ตำบลบางหัก	จำนวน ๘ หมู่บ้าน
ตำบลบ้านกุ่ม	จำนวน ๙ หมู่บ้าน
ตำบลบ้านคลัง	จำนวน ๗ หมู่บ้าน
ตำบลน้ำเต้า	จำนวน ๘ หมู่บ้าน
ตำบลพระขาว	จำนวน ๗ หมู่บ้าน
ตำบลมหาพราหมณ์	จำนวน ๑๐ หมู่บ้าน
ตำบลวัดตระกุก	จำนวน ๙ หมู่บ้าน
ตำบลวัดยม	จำนวน ๔ หมู่บ้าน
ตำบลสะพานไทย	จำนวน ๕ หมู่บ้าน

บ้านคลัง เป็นชื่อตำบล ๑ แห่งในพื้นที่อำเภอบางบาล ซึ่งนับเป็นตำบลที่มีความสำคัญในฐานะที่เป็นสถานที่ตั้งของสำนักดนตรีไทย ที่เจ้าของสำนักเป็นผู้สืบเชื้อสายอิทธิพลทางเพลงของหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) นักดนตรีคนสำคัญของชาติ และเป็นสำนักดนตรีที่ยึดหลักอนุรักษ์รูปแบบเดิม อย่างเคร่งครัด ซึ่งเป็นค่านิยมและความยึดมั่น เชื่อถือ ศรัทธา ที่เป็นจุดเด่นทำให้ชื่อเสียงของสำนักดนตรีนี้ เป็นที่กล่าวขาน ในหมู่นักดนตรีไทยย่านใกล้เคียง เช่น สุพรรณบุรี ลพบุรี กรุงเทพมหานคร อ่างทอง สิงห์บุรี ปทุมธานี นนทบุรี เป็นต้น ยังผลให้เกิดความเชื่อมั่นศรัทธา ในหมู่นักดนตรีไทยทั่วไป เป็นสำนักดนตรีที่มีความสำคัญอีกสำนักหนึ่ง โดยเรียกชื่อสำนักตามภูมิประเทศที่ตั้ง

ภาพ ๕ แผนที่อำเภอบางบาล

จากแผนที่อำเภอบางบาล สถานที่ซึ่งเป็นที่ตั้งของสำนักดนตรีบ้านคลัง พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วง ของการดำเนินกิจกรรม ดังนี้

- ◎ แสดง สถานที่ตั้งสำนักดนตรีบ้านคลังระยะที่ ๑ ภูมิหลังสำนักดนตรีบ้านคลัง
- 😊 แสดง สถานที่ตั้งสำนักดนตรีบ้านคลังระยะที่ ๒ นายวงษ์ คล้ายทิม
- ☆ แสดง สถานที่ตั้งสำนักดนตรีบ้านคลังระยะที่ ๓ นายแสวง คล้ายทิม

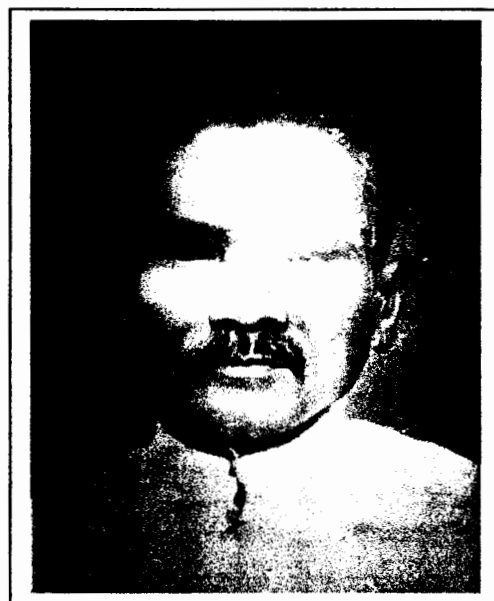
ประวัติความเป็นมา ของสำนักดนตรีบ้านคลัง กำหนดได้เป็น ๓ ระยะ ได้แก่ สำนักดนตรีบ้านคลังระยะที่ ๑ ภูมิหลังสำนักดนตรีบ้านคลัง สำนักดนตรีบ้านคลังระยะที่ ๒ นายวงษ์ คล้ายทิม สำนักดนตรีบ้านคลังระยะที่ ๓ นายแสวง คล้ายทิม และสำนักดนตรีบ้านคลังระยะที่ ๔ ปัจจุบัน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๒. สำนักดนตรีบ้านคลังระยะที่ ๑ ภูมิหลังสำนักดนตรีบ้านคลัง

หมู่บ้านห้วยตะพาน ตำบลสะพานไทย อำเภอบางบาล หรือที่คนทั่วไปในชุมชน เรียกว่า บ้านหมูใหญ่ เป็นสถานที่ตั้งของวงปี่พาทย์พื้นบ้าน ที่สืบทอดเชื้อสายทางดนตรีมาจากบรรพบุรุษ โดยมีหัวหน้าคณะวงปี่พาทย์คือ นายวัน คล้ายทิม

นายวัน เกิดในราวรัชกาลที่ ๕ เป็นบุตร นายคล้าย นางทิม ซึ่งเป็นครอบครัวนักดนตรีพื้นบ้าน มีวงดนตรีปี่พาทย์ประกอบอาชีพ บริการในชุมชนบ้านห้วยตะพานและหมู่บ้านใกล้เคียง

ต่อมาเมื่อมีการตราพระราชบัญญัตินามสกุล นายวัน จึงขอใช้สกุลว่า คล้ายทิม ด้วยมีบิดาชื่อ คล้าย มารดา ชื่อ ทิม จึงเป็นจุดเริ่มต้นของสกุล คล้ายทิม สกุลนักดนตรีไทยที่สืบทอดผลงานด้านดนตรี ประดับวงการดนตรีไทยอีกสกุลหนึ่ง

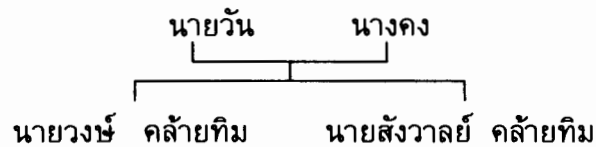

ภาพ ๖ นายวัน คล้ายทิม

นายวัน มีภรรยา ชื่อ คง มีบุตรชาย ๒ คน ได้แก่

๑. นายวงศ์ คล้ายทิม บุตรบุญธรรม
๒. นายสังวาลย์ คล้ายทิม บุตร

แผนภูมิ ๑ แสดงความสัมพันธ์ในลักษณะครอบครัวของสำนักดนตรีบ้านคลังระยะที่ ๑ ภูมิภาคหลัง
สำนักดนตรีบ้านคลัง

วงปีพาทย์ของนายวัน คล้ายทิม มีการสืบทอดเชื้อสายนักดนตรีในอดีตมายาวนานเท่าใด และอย่างไรนั้น ไม่สามารถศึกษาได้ แต่ข้อมูลที่สืบค้นได้ พบว่า วงปีพาทย์คณะนี้เกิดมีขึ้น ราวปลาย รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เป็นวงดนตรีไทยที่มีชื่อเสียงมาก ในพื้นที่ถิ่น มหาพรหมณ์ สะพานไทย กบเจา บ้านคลัง สภาพวงปีพาทย์ในขณะนั้น ไฉน แสงผลึก (สัมภาษณ์) กล่าวว่า “ราว พ.ศ. ๒๔๖๐ ซึ่งตอนนั้น ฉันอายุได้ประมาณ ๗ ปี ได้เริ่มเรียนดนตรีไทย กับ ครูดนตรีชื่อ วัน บ้านหมู่ใหญ่ ตำบลสะพานไทย ซึ่งที่บ้านดนตรีแห่งนี้ มีเครื่องดนตรีจำนวนมาก ทั้งวงปีพาทย์ไทย และวงปีพาทย์มอญ”

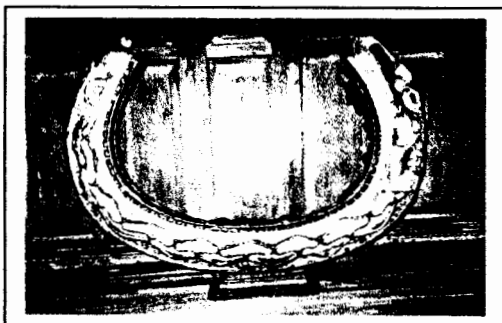

ภาพ ๗ นายปุ่น พูลพร
(นักระนาดฝีมือดี ของวงปีพาทย์นายวัน)

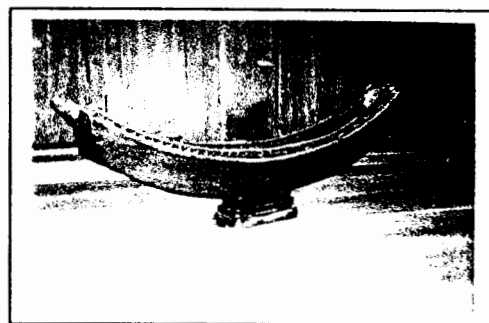
นายวัน คล้ายทิม พยายามพัฒนานักดนตรีในวงให้มีฝีมือสูงขึ้น เสาะหาเพลงใหม่ ๆ โดยเชิญครูดนตรีที่มีชื่อเสียง ในพื้นที่ภูธรสมัยนั้นคือ ครูโปะะ พิณพาทย์เพราะ (นักระนาดเอกชื่อดังแห่งบ้านเกาะเร้ง บางปะหัน) มาเป็นครูฝึกปรีหรือฝีมือนักดนตรีหลายคนในวง จนทำให้นายปุ่น พูลพร นักระนาดคนสำคัญของวง พัฒนาดนเองเป็นนักระนาดฝีมือดี ทั้งยังพัฒนานักดนตรีในวงอีกหลายคน อาทิ นายพริ้ง จริตวัจระ (เครื่องหนัง) นายทวี ปิ่นรอด (ระนาดทุ้ม) นายวงษ์ คล้ายทิม (ระนาดเอก) นายสังวาลย์ คล้ายทิม (ฆ้องวงใหญ่) เป็นต้น วงปีพาทย์ของนายวัน คล้ายทิม ในสมัยนั้นจึงเป็นวงดนตรีไทยที่มีชื่อเสียงมาก เป็นที่รู้จัก กล่าวขานกันทั่วไป

นอกจากพัฒนาดนเองด้านวงปีพาทย์ไทยแล้ว นายวัน คล้ายทิม ยังได้พัฒนาเครื่องดนตรีตามกระแสดนตรีของสังคม ในด้านวงปีพาทย์มอญด้วย โดยพบว่า บ้านดนตรีของนายวัน คล้ายทิม มีเครื่องปีพาทย์มอญสำหรับบรรเลงในงานศพอยู่แล้ว (ราว พ.ศ. ๒๔๕๑) พบว่าเครื่องดนตรี ในวงปีพาทย์มอญของนายวัน คล้ายทิม มีรูปลักษณะคล้ายคลึง กับวงปีพาทย์มอญปัจจุบัน แต่มีความแตกต่างกันในด้านจำนวนเครื่องดนตรี ซึ่งประกอบด้วย ฆ้องมอญ ๑ วง (แกะสลักปิดทองลวดลาย แต่ไม่สวยงาม เหมือนฆ้องมอญ ปัจจุบัน) ลักษณะเล็กกระทัดรัด เวลาตี ต้องใช้ไม้ตะขาบ (ไม้ไผ่สำหรับหามฆ้อง ร้อยหูฆ้อง ๒ หู ได้แก่ ด้านหน้านาง ๑ หู และด้านหางแมลงปอง ๑ หู) คล้อง หูไว้ และผูกไม้ตะขาบไว้กับเสา เพื่อเป็นการป้องกันฆ้องมอญล้ม ฆ้องกระแด่ ๑ วง ซึ่งโครงสร้างของร้านฆ้อง รูปทรงเรียบง่าย ไม่มีลวดลาย ระนาดเอก ๑ ราง (ใช้ระนาดเอกจากวงปีพาทย์ไทย) ปี่มอญ ๑ เล้า และตะโพนมอญ ๑ ลูก ซึ่งนับเป็นเครื่องดนตรีปีพาทย์มอญ ที่ดีที่สุดในขณะนั้น โดยที่วงปีพาทย์ทั่วไปในพื้นที่ที่ยังไม่มี นอกจากนี้ ยังเคยให้บริการกับวงปีพาทย์ในบริเวณใกล้เคียง ที่นับถือ คู่ันเคย เช่าเครื่องดนตรีไปใช้บรรเลงในงานสำคัญ ๆ เช่น วงปีพาทย์ของนายสังเวียน พิณพาทย์เพราะ บ้านเกาะเร้ง เป็นต้น (ไฉน แสงผลึก : สัมภาษณ์)

นับได้ว่า จุดเริ่มต้นของบรรพบุรุษ สำนักดนตรีบ้านคลัง มีการสืบทอดดนตรีโดยเฉพาะวงปีพาทย์มอญมาตั้งแต่ในระยะแรกเริ่ม (ราวปลายรัชกาลที่ ๕ ถึงต้นรัชกาลที่ ๖) ด้วย

ภาพ ๘ ฆ้องมอญนายวัน

ภาพ ๙ ฆ้องกระแด่นายวัน

ผลงานของวงปีพาทย์ ของนายวัน เป็นที่ประจักษ์แก่คนทั่วไป จึงมีงานแสดง บริการประชาชนทั่วไป ทั้งงานทำบุญ บวชนาค งานศพ และอื่น ๆ อยู่มิได้ขาด

ผลงานครั้งสำคัญที่แสดงให้เห็นว่า วงปีพาทย์ของนายวัน มีชื่อเสียงนั้น บุชบา คล้ายทิม (สัมภาษณ์) กล่าวว่า “พ่อเคยเล่าให้ฟังว่า วงปีพาทย์ของปู่วัน เคยได้รับการติดต่อเชิญให้บรรเลง ปีพาทย์รับเสด็จ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งเสด็จนมัสการหลวงพ่อบ้าน แห่ง วัดนภกระจาบ บ้านหัวตะพานบน” ซึ่งการเสด็จในครั้งนี้ นิคม หาคุณ และมนตรี เกิดพิบูลย์ (๒๕๓๘ : ๓๒) กล่าวไว้ว่า “ครั้งหนึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประทับแรม และนมัสการ หลวงพ่อบ้าน ณ วัดนภกระจาบ ๑ คืน ข้าหลวงพระรามาริบัติ เจ้าเมืองพระนครศรีอยุธยา เกณฑ์ กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชน นำไม้ไผ่มาปลูกสร้างพลับพลาที่ประทับ ซึ่งในการรับเสด็จในครั้งนั้น สมเด็จพระกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ได้ตามเสด็จด้วย”

การบรรเลงปีพาทย์มอญวงนายวันนั้น นายโฉน แสงผลึก (สัมภาษณ์) กล่าวว่า เพลงมอญ ที่ใช้บรรเลงไม่มีมากมายเช่นปัจจุบัน เพลงประจำวัด เพลงประจำบ้าน ยังไม่มีใช้ รูปแบบการ บรรเลงเริ่มบรรเลงครั้งแรกด้วยเพลง สาธุการมอญ โดยมีปีมอญบรรเลงขึ้นนำ สามารถสะกดให้ผู้ได้ ยืนได้ฟังมีความรู้สึกเศร้าโศกได้ไม่น้อย หลังจากนั้นจะมีเพลงมอญเก่า ซึ่งมีน้อยมาก บรรเลงสลับ เพลงนางหงส์ ส่วนช่วงเวลาพระฉันอาหาร ใช้เพลงพระฉันมอญ เพียงเท่านี้สามารถบรรเลง ประโคมศพ บริการชุมชนในท้องถิ่นทั่วไปและบริเวณใกล้เคียง เช่น บางซ้าย ผักไห่ ป่าโมก และ อำเภอกัลยเกียง ได้อย่างดี

วงปีพาทย์ของนายวัน ได้สืบทอดต่อมายังบุตรชายทั้ง ๒ คน โดยมอบเครื่องดนตรีไทย จำนวนหนึ่ง ประกอบด้วยวงปีพาทย์ไทย ๑ ชุด และวงปีพาทย์มอญ ๑ ชุด ให้นายสังวาลย์ คล้ายทิม รับสืบทอดต่อไป และได้ดำเนินกิจกรรมทางด้านดนตรีต่อมา ซึ่งยังคงใช้สถานที่ บ้านหัวตะพาน ตำบลสะพานไทย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นที่ตั้งของวงปีพาทย์ และประกอบ อาชีพด้านดนตรี ด้วยมีความพร้อมด้านเครื่องดนตรี

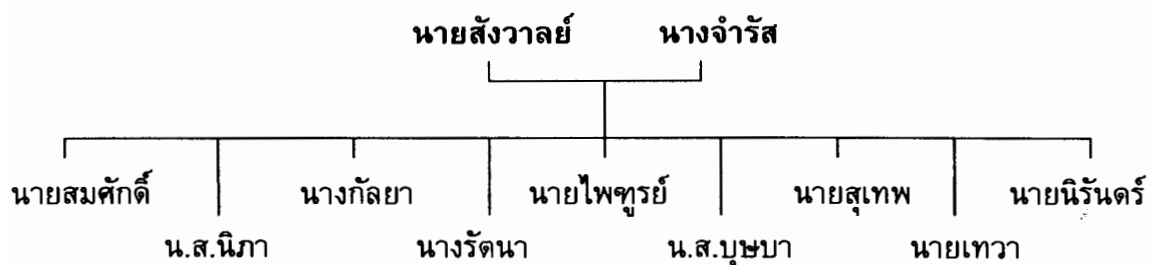

ภาพ ๑๐ นายสังวาลย์ คล้ายทิม

บุตรคนที่ ๒ นายสังวาลย์ คล้ายทิม สมรสกับนางจำรัส คล้ายทิม (รับราชการครู)
มีบุตร ธิดา รวม ๙ คน ดังนี้

๑. นายสมศักดิ์ คล้ายทิม
๒. นางสาวนิภา คล้ายทิม
๓. นางกัลยา มีแสงเพชร
๔. นางรัตนา แขวงอาราม
๕. นายไพฑูรย์ คล้ายทิม
๖. นางสาวบุษบา คล้ายทิม
๗. นายสุเทพ คล้ายทิม
๘. นายเทวา คล้ายทิม
๙. นายนิรันดร์ คล้ายทิม

แผนภูมิ ๒ แสดงความสัมพันธ์ในลักษณะครอบครัวของนายสังวาลย์ คล้ายทิม

บุตรธิดา ของนายสังวาลย์ คล้ายทิม ล้วนแต่ได้รับการศึกษาในระดับสูง ประกอบอาชีพ
อื่น ๆ เช่นรับราชการ ประกอบธุรกิจส่วนตัว เป็นส่วนใหญ่ การสืบทอดความรู้ด้านดนตรี ไม่ได้
เป็นไปเพื่อการประกอบอาชีพ ต่อมาวงดนตรีปีพาทย์ของนายวัน คล้ายทิม ที่ดูแลโดยนายสังวาลย์
คล้ายทิม บุตรชายจึงต้องปิดตัวเองลง เนื่องด้วยขาดผู้ที่จะทำการสืบทอด ปัจจุบันเครื่องดนตรีของ
นายสังวาลย์ คล้ายทิม ได้เป็นมรดกให้กับทายาท ณ บ้านเลขที่ ๑๒ หมู่ ๕ ตำบลสะพานไทย
อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีนางสาวบุษบา คล้ายทิม เป็นผู้ดูแล

ส่วนเครื่องดนตรีไทยอีก ๑ ชุด นายวัน คล้ายทิม ได้มอบให้บุตรบุญธรรม คือนายวงษ์
คล้ายทิม ในฐานะบุตรชายคนโตและซึ่งเป็นบุตรบุญธรรม และได้รับเครื่องดนตรีวงปีพาทย์ไทย
จำนวน ๑ ชุด เพื่อไปเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพทางด้านดนตรี ต่อไป

๓. สำนักดนตรีบ้านคลังระยะที่ ๒ นายวงษ์ คล้ายทิม

เมื่อบุตรชายบุญธรรมของนายวัน คือนายวงษ์ คล้ายทิม มีอายุครบบวช ได้บวชเรียนแล้ว นายวงษ์ ได้สมรสกับนางสาวแหม่ม ภูประเสริฐ เป็นทายาทของนักดนตรีไทยในพื้นที่ตำบล บ้านคลัง ซึ่งญาติพี่น้องหลายคนของนางสาวแหม่ม เป็นนักดนตรีไทย นายวงษ์ คล้ายทิม ได้แยกครอบครัว ไปตั้งถิ่นฐานประกอบอาชีพทางด้านดนตรีเป่าพาทย์ ที่บ้านของภรรยา ตำบลบ้านคลัง อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดสำนักดนตรี บ้านคลัง

ภาพ ๑๑ นายวงษ์ คล้ายทิม

นายวงษ์ นางแหม่ม คล้ายทิม มีบุตรธิดา รวม ๑๐ คน ดังนี้

๑. นายแสวง คล้ายทิม
๒. นางถวิล ภูประเสริฐ
๓. นางประเสริฐ เกิดชนะ
๔. นางทองหยิบ สุพรรณกาล
๕. นายเฉลิม คล้ายทิม
๖. นายธงชัย คล้ายทิม
๗. นายดำรง คล้ายทิม
๘. นายอุดม คล้ายทิม
๙. นายประดิษฐ์ คล้ายทิม
๑๐. นายอำนาจ คล้ายทิม

นายแสวง คล้ายทิม เกิดเมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖ ที่บ้านตำบล บ้านคลัง อำเภอ บางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จบการศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จากโรงเรียนวัดขวิด

ด้านการเรียนดนตรีไทย นายแสวง คล้ายทิม ได้เรียนดนตรีไทยตามแบบดั้งเดิมกับบิดา ตั้งแต่การฝึกปฏิบัติฆ้องวงใหญ่ โหมโรง เพลงเรือ เพลงอื่น ๆ ตามระเบียบแบบแผนของการฝึกหัด ดนตรีไทย คลุกคลีกับดนตรีไทยมาตั้งแต่เกิด จึงเป็นที่รักของนายวงษ์ เป็นอย่างยิ่ง กอปรกับเป็นผู้ สนใจ ใส่ใจ จริงจัง กับดนตรีเป่าพาทย์มาก เมื่อโตขึ้นอายุราว ๘-๑๐ ปี สามารถตีระนาดเอกได้ และมี หน่วยก้านดีมาก นายวงษ์ คล้ายทิม จึงส่งนายแสวง คล้ายทิม ไปเรียนเพิ่มเติมด้านฆ้องวงใหญ่ กับครูสังเวียน พิณพาทย์เพราะ แห่งบ้านเกาะเร้ง ซึ่งเป็นบ้านดนตรีที่มีความสัมพันธ์กับครอบครัว คล้ายทิม มาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ จึงเป็นการพัฒนาฝีมือให้กับนายแสวง คล้ายทิม ให้ดีขึ้นในอีกระดับหนึ่ง

๔. การเรียนดนตรีจากสำนักดนตรีบ้านบาตร

นายวงษ์ คล้ายทิม เป็นบุคคลสำคัญ ที่จุดประกายให้เกิดสำนักดนตรีบ้านคลังขึ้น โดย มุ่งหวังให้ลูก ๆ และนักดนตรีในวงบ้านคลัง เป็นนักดนตรีที่ได้รับการพัฒนาฝีมือ นอกเหนือจากครู ดนตรีในบริเวณใกล้เคียงแถบภูธร จึงได้ชวนขยายหาคูรดนตรีไทย ที่จะเพาะบ่มความรู้ความสามารถ ให้แก่บุคลากรในวงของท่าน

สำนักดนตรีบ้านบาตรของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) จึงเป็นที่หวังของนาย วงษ์ คล้ายทิม ที่จะพัฒนาศักยภาพนักดนตรีให้แกร่งกล้ายิ่งขึ้น พ.ศ. ๒๕๗๘ หลังเปลี่ยนแปลง การปกครองได้ไม่นานนัก เป็นช่วงที่สำนักดนตรีบ้านบาตร ยังเป็นดนตรีสถาน ที่ได้รับความสนใจ จากบรรดาผู้สนใจทั้งหลาย ที่มุ่งสู่ถนนดนตรีสายนี้อย่างหนาตา นายวงษ์ คล้ายทิม จึงนำบรรดา ศิษย์ของท่าน ไปฝากฝังร่ำเรียนดนตรีกับหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) โดยนำนักดนตรี ลูกวง เข้าฝากตัวเป็นศิษย์หลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) แห่งสำนักดนตรีบ้านบาตร จำนวน ๑๐ คน รวมทั้งนายแสวง คล้ายทิม บุตรชายคนโต ที่ขณะนั้นมีอายุเพียง ๑๒ ปีเท่านั้น

จำนวนนักดนตรีจากวงเป่าพาทย์ของนายวงษ์ คล้ายทิม ที่ได้เดินทางไปร่วมเรียนดนตรีที่ บ้านบาตร ประกอบด้วยนักดนตรีในคณะซึ่งส่วนใหญ่เป็นเครือญาติ ทางภรรยา(สกุลเดิมภู่งูประเสริฐ) โดยแบ่งหน้าที่การเรียนเครื่องดนตรี ตามความถนัด ความสามารถ แต่รวมวงครบทุกเครื่องมือใน วงเป่าพาทย์ ประกอบด้วย

๑. นายบาง ชุ่มโชคดี	เรียน	เครื่องหนัง
๒. นายรอด ภู่งูประเสริฐ	เรียน	ปี่ และ ขับร้อง
๓. นายแก้ว ภู่งูประเสริฐ	เรียน	ปี่ และ ขับร้อง
๔. นายแถม ภู่งูประเสริฐ	เรียน	เครื่องหนัง
๕. นายแก้ว ดีพร้อม	เรียน	เครื่องหนัง
๖. นายจำรัส ภู่งูประเสริฐ	เรียน	ฆ้องวงใหญ่
๗. นายแสวง คล้ายทิม	เรียน	ระนาดเอก

๘. นายสำเริง ไตรเพิ่ม เรียน ฆ้องวงเล็ก
 ๙. นายจำนงค์ ไกรจำเนียร เรียน ระนาดทุ้ม
 ๑๐. นายเจือ เกิดแดน เรียน ปี่

สุชิน คล้ายมุข (สัมภาษณ์) กล่าวถึง วิธีการเรียนดนตรีของนักดนตรีบ้านคลัง กับหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ซึ่งเป็นคำบอกเล่าของนายแสวง คล้ายทิม ว่า นักดนตรี ไปเรียนเป็นช่วง ๆ โดยแต่ละช่วงจะใช้เวลานานนับเดือน ช่วงที่มีงานนา ก็จะกลับบ้านเพื่อทำงาน เมื่อเสร็จสิ้นงานนาแล้ว จึงจะไปเรียน สิ่งสำคัญที่นายวงษ์ คล้ายทิม และนักดนตรีบ้านคลังระลึกเสมอ คือการพัฒนาฝีมือ นักดนตรีทุกคนมีความตั้งใจสูง การเรียนจึงเริ่มเรียนตั้งแต่เพลงโหมโรงเย็น เพลงเรื่อง เพลงช้า เพลงเถา เพลงมอญ เพลงหน้าพาทย์ ดามสภาพความพร้อมทั้งของนักดนตรี และครูผู้สอน จุดเด่นการเรียนดนตรีของนักดนตรีบ้านคลัง คือการเรียนเป็นทีม การรับความรู้ต่าง ๆ จึงได้รับการพัฒนาดนตรีนอกเหนือจากเฉพาะตัวบุคคล แล้วพัฒนาทีมงานไปพร้อมกัน เพลงที่ได้รับการถ่ายทอด จึงได้รับการปรับวงแบบสมบูรณ์ อาทิ

เพลงเรื่อง ได้แก่ เพลงเรื่องสะบัดสะบิ้ง เพลงเรื่องตะนาว เพลงเรื่องเวสสุกรรม เป็นต้น
 เพลงเถา ได้แก่ เพลงแขกขาว เพลงเทพริฎจวน เพลงเชิดจีน เพลงจีนลั่นถัน เพลงอาหนู เพลงแขกกลพบุรี เพลงสารถี เป็นต้น

เพลงหน้าพาทย์ ได้แก่ เพลงหน้าพาทย์ประกอบพิชี่ไหว้ครู
 เพลงนางหงส์ ได้แก่ เพลงนางหงส์ ๖ ชั้น และ ๓ ชั้น เพลงภิรมสุรางค์ ๖ ชั้น เป็นต้น
 เพลงมอญ ได้แก่ เพลงโกรงทอง เพลงพญาสิงหา เพลงยกศพปากรัต เพลงสองกุมาร เพลงพญาเกวียน เพลงพญาแกลง เพลงโบนิเกร็ง (บางนางเกร็ง) เพลงเชิญโด้ด เป็นต้น
 เพลงเดี่ยวฆ้องวงใหญ่ ได้แก่ เพลงลาวแพน เพลงแขกมอญ เพลงกราวโน เป็นต้น
 เพลงเดี่ยวระนาดเอก ได้แก่ เพลงอาหนู เพลงอาเฮีย เพลงพญาโศก เพลงทยอยเดี่ยว เพลงแขกมอญ เพลงสารถี เพลงกราวโน ๘ เที้ยว เป็นต้น
 เพลงเดี่ยวระนาดทุ้ม ได้แก่ เพลงพญาโศก เพลงขิมใหญ่ เป็นต้น
 เพลงเดี่ยวปี่ ได้แก่ เพลงสุดสงวน เพลงกราวโน เพลงบัวลอย เพลงสระหม่า เป็นต้น

นักดนตรีบ้านคลัง มีความพร้อมด้านบุคลการ โดยการวางตัวนักดนตรีเพื่อรับเพลงดนตรีต่าง ๆ อย่างเหมาะสม นายจำรัส ภูประเสริฐ (น้องเขยนายแสวง คล้ายทิม) ผู้บรรเลงฆ้องวงใหญ่ ทำหน้าที่เป็นตู้เก็บเอกสารความรู้ได้เป็นอย่างดี ด้วยเป็นผู้มีความจำเป็นเลิศ มีฝีมือในการบรรเลงฆ้องวงใหญ่ ทำนองหลักของเพลงต่าง ๆ ที่ได้รับจากหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ทั้งเพลงเดี่ยว และเพลงหมู่ จึงถูกเก็บไว้เป็นอย่างดี

ผลงานด้านดนตรีของนักดนตรีจากบ้านคลัง ในช่วงนายวงษ์ คล้ายทิม จึงเป็นที่ประจักษ์ในหมู่นักดนตรี และผู้สนใจดนตรีทั่วไป สิ่งที่ได้รับจากการเรียนดนตรีในสายฝั่งพระนครครั้งนั้น ส่งผลให้นักดนตรีชื่อ แสวง คล้ายทิม กลายเป็นนักระนาดระดับแนวหน้า เป็นที่รู้จักในวงการระนาดไม้ แข็งอย่างรวดเร็ว ซึ่งต่อมานายแสวง คล้ายทิม ได้ทำหน้าที่ ผู้นำสำนักดนตรีบ้านคลัง ในลำดับต่อมา

ภาพ ๑๒ นายแสวง คล้ายทิม

การเรียนดนตรีจากสำนักดนตรีบ้านบาตร ยังคงดำเนินต่อไป หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ให้ความเมตตาให้นักดนตรีบ้านคลัง โดยเฉพาะนายแสวง คล้ายทิม เป็นอย่างมาก ในปี ๒๔๘๘ นายแสวง คล้ายทิม ทำการอุปสมบท ณ วัดโพธิ์ ตำบลกบเจา หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ได้มาร่วมเป็นประธานในพิธีอุปสมบทครั้งนั้นด้วย (ไพฑูรย์ ชินวัฒน์ : สัมภาษณ์)

๕. สำนักดนตรีบ้านคลังระยะที่ ๓ นายแสวง คล้ายทิม

เมื่อนายแสวง คล้ายทิม เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบวงปี่พาทย์บ้านคลัง จากนายวงษ์ คล้ายทิม กิจกรรมของบ้านดนตรีแห่งนี้ ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมสำคัญที่ปฏิบัติอยู่เป็นนิจ ได้แก่

๕.๑ งานแสดงดนตรีทั่วไป โดยใช้เครื่องปี่พาทย์ไทย สำหรับการรับงานมงคล และงานอวมงคล ยังคงรูปแบบวงปี่พาทย์นางหงส์ ให้บริการสร้างความเข้มแข็งและแรงศรัทธากับชุมชนใกล้เคียง และเริ่มกระจายออกไปต่างอำเภอ และต่างจังหวัดมากยิ่งขึ้น

๕.๒ งานสอนดนตรีของสำนักดนตรีบ้านคลัง ด้วยมีนักดนตรีไทย และผู้ที่ให้ความสนใจ ศรัทธา ต้องการเรียนดนตรีกับสำนักดนตรีบ้านคลัง กิจกรรมการสอน ของสำนักดนตรีนี้จึงเริ่มขึ้น ให้ผู้สนใจศึกษาหาความรู้ได้ โดยไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียนแต่ประการใด เป็นโอกาสให้ผู้สนใจดนตรีในย่านใกล้เคียง เช่น นายบำรุง พยัคฆ์สันต์ นายดอน ทองโต นายสุชิน คล้ายมุข และคนอื่น ๆ จำนวนมากมาย มาฝากตัวเป็นศิษย์ศึกษาศิลปะด้านดนตรีไทย เก็บเกี่ยววิชาความรู้ เพื่อดำเนินชีวิตเยี่ยงนักดนตรีไทยในอดีต

๕.๓ การเรียนดนตรีกับหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ยังเป็นกิจกรรมที่ดำเนินต่อไป แม้ว่าจะเป็นเพียงช่วงระยะเวลาที่สั้นลง หรือตามความต้องการจำเป็นในแต่ละโอกาส จนถึงวาระสุดท้ายที่หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ถึงแก่กรรม ในปี ๒๔๙๓ รวมเวลาที่นักดนตรีบ้านคลังได้มีปฏิสัมพันธ์ทางดนตรี ในสำนักดนตรีบ้านบาตรระยะเวลา ๑๕ ปี

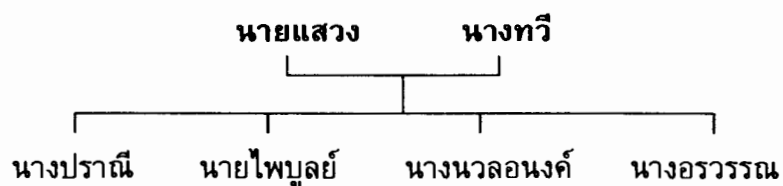
ภาพ ๑๓ วงมโหรีของสำนักดนตรีบ้านคลัง

นายแสวง คล้ายทิม ได้สมรสกับนางสาวทวิ บุตรสาวนายทรัพย์ นางสำลี บุญส่ง คหบดีแห่งบ้านกบเจา อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในราวปี ๒๔๘๗ สภาพของสำนักดนตรีบ้านคลังจึงเปลี่ยนแปลงไป บ้านดนตรีเดิมที่เป็นสถานที่รับงานดนตรีปี่พาทย์ และสถานที่ถ่ายทอดวิชาดนตรี จึงต้องย้ายไปสู่ที่ตั้งแห่งใหม่ ณ บ้านกบเจา ด้วยนายแสวง คล้ายทิม ได้ย้ายไปอยู่บ้านกรรยา ตามวัฒนธรรมการครองเรือน ที่ฝ่ายชายจะไปอยู่อาศัยในครอบครัวของฝ่ายหญิง

นายแสวง คล้ายทิม มีบุตร ธิดา รวม ๔ คนดังนี้

๑. นางปราณี คล้ายทิม
๒. นายไพบูลย์ คล้ายทิม
๓. นางนวลอนงค์ (ไม่ทราบนามสกุล)
๔. นางอรวรรณ (ไม่ทราบนามสกุล)

แผนภูมิ ๔ แสดงความสัมพันธ์ในลักษณะครอบครัวของนายแสวง คล้ายทิม

ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวนายแสง คล้ายทิมและภรรยา อยู่ในระดับดีมาก เพราะมีพื้นฐานดีทั้งสองฝ่าย “ที่บ้านมีแพขายยาแผนโบราณ ให้บริการทั่วไปในพื้นที่ หมู่บ้านหัวสะพาน กบเจา บ้านคลัง มีนา แต่ไม่ได้ทำเอง นอกจากนี้ ยังมีเรือซื้อข้าว รับซื้อข้าวจากชาวบ้านทั่วไป” (ทวี คล้ายทิม : สัมภาษณ์) และจากการที่ส่วนหนึ่งของบ้าน จัดทำเป็นแพขายยา จึงเป็นที่เรียกกันอีกนัยหนึ่งของชาวบ้านทั่วไปว่า “ปีพาทย์แพ” ซึ่งเป็นที่เข้าใจตรงกันว่า หมายถึง วงปีพาทย์ของนายแสง คล้ายทิม

การดำเนินชีวิตปกติวิสัย นายแสง คล้ายทิม เป็นที่รักใคร่ของเพื่อนบ้านทั่วไป เป็นผู้มีความบุคลิกลักษณะความเป็นผู้นำ จริงจัง ขยันขันแข็ง ปี พ.ศ.๒๕๑๔ นายแสง คล้ายทิม จึงได้รับเลือกให้เป็นกำนันตำบลกบเจา จึงเป็นที่มาของการเรียกชื่อ ที่กล่าวขานกันทั่วไปในหมู่นักดนตรีไทยว่า “กำนันแสง” แม้ว่า นายแสง คล้ายทิม จะย้ายมาอยู่ ณ บ้านตำบลกบเจาแล้วก็ตาม แต่คนทั่วไปยังเรียกชื่อตามภูมิสำเนาเดิมว่า “กำนันแสง บ้านคลัง”

๖. วงปีพาทย์มอญคณะ “ศรทอง” ของสำนักดนตรีบ้านคลัง

จากครั้งหนึ่งบ้านดนตรี บ้านคลัง รับงานประชันปีพาทย์มอญกับ วงปีพาทย์ของ นายทอง แห่งบ้านวัดกระโคงทอง อำเภอเสนาไว้ โดยกำหนดนัดหมายประชันกัน ณ วัดโบสถ์ อำเภอผักไห่ แต่ในการประชันครั้งนี้นายแสง คล้ายทิม ยังไม่มีเครื่องปีพาทย์มอญ นายแสง จึงได้ไปขอเช่าเครื่องปีพาทย์มอญจาก หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) เมื่อหลวงประดิษฐไพเราะ ทราบท่านมีความเมตตา จึงให้นายแสง นำเงินในส่วนที่จะเช่าเครื่องดนตรีจากท่าน ไปสร้างเป็นเครื่องปีพาทย์มอญเพื่อใช้สำหรับประชันวง ๑ ชุด เป็นปีพาทย์มอญเครื่องใหญ่ ประกอบด้วย ม้องมอญ ๒ วง รางระนาดเอก ๑ ราง รางระนาดทุ้ม ๑ ราง เปิงมางคอก ๑ คอก ชุ่มโหม่ง ๑ ชุด โดยสั่งทำจากร้านตุ๊กตาไทย ราคา ๑๘๐ บาท แกะสลักลวดลายประจำยาม มีลักษณะแตกต่างจากลวดลายที่นิยมใช้ในปัจจุบัน ทั้งยังได้รับความเมตตาจากท่าน เป็นผู้ติดต่อประสานงานในนามหลวงประดิษฐไพเราะ ทั้งหมด ในครั้งนั้นหลวงประดิษฐไพเราะ ยังให้นามคณะของวงปีพาทย์มอญนายแสง คล้ายทิม ในฐานะศิษย์คนหนึ่งของท่าน เป็นเกียรติแก่สำนักดนตรีบ้านคลังว่า “ศรทอง” มาเป็นชื่อคณะดนตรีในโอกาสนั้นด้วย วงปีพาทย์สำนักดนตรีบ้านคลังจึงใช้ชื่อคณะ ศรทอง เช่นเดียวกับวงปีพาทย์ของหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ด้วย

๗. ปัจจัยสำคัญที่ได้รับการถ่ายทอดเพลงหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง)

คำถามสำคัญที่ เป็นที่น่าสนใจว่า เพราะเหตุใด นายแสง คล้ายทิม จึงได้รับการถ่ายทอดดนตรีไทย ทั้งเพลงไทย เพลงมอญ ตลอดทั้งเพลงเดี่ยวต่าง ๆ จากหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ไว้เป็นจำนวนมาก และมีความแตกต่างจากทางเพลงของศิษย์คนอื่น ๆ ในสำนักบ้านบาตร

การรับวัฒนธรรมปีพาทย์มอญของสำนักดนตรีบ้านคลัง จากสำนักดนตรีบ้านบาตร ดังได้กล่าวไว้แล้วนั้น ประเด็นสำคัญที่สำนักดนตรีนี้ ได้รับการกล่าวขานว่า เป็นสำนักดนตรีที่ได้รับการถ่ายทอดเพลงมอญ สำนวนครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ไว้มาก โดยมีการบอกเล่าเกี่ยวกับมูลเหตุที่เป็นประเด็นสำคัญสามารถกำหนดได้เป็น ๒ กระแส ดังนี้

กระแสที่ ๑ เป็นคำบอกเล่าจากบุคคลในสำนักดนตรีบ้านคลัง ที่ว่า นายแสวง คล้ายทิม เป็นศิษย์ที่หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ให้ความรัก เอ็นดู ด้วยเป็นศิษย์ที่มีความกตัญญูต่อครู ในช่วงที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ขึ้นนั้น สำนักดนตรีบ้านบาตรต้องยุติบทบาททางด้านดนตรี เพื่อเป็นการรักษาความอยู่รอด จากภัยพิบัติจากสงคราม ฉะนั้นบรรดาศิษย์ทั้งหลาย ต่างแยกย้ายกันกลับภูมิลำเนาของตนเองกันทั้งสิ้น เว้นแต่นายแสวง คล้ายทิม เพียงผู้เดียวที่ยังคงเฝ้าปรนนิบัติติดตามหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ในฐานะศิษย์ฟังดูแลครู จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ให้ความสำคัญต่อศิษย์คนนี้ในทุกเรื่อง ทั้งทางด้านดนตรี ได้รับการถ่ายทอดทั้งเพลงไทย เพลงมอญ เพลงเดี่ยว และเพลงอื่น ๆ อีกมากมาย ที่มีลักษณะพิเศษกว่าศิษย์คนอื่นได้รับ และที่สำคัญนายแสวง คล้ายทิม เป็นผู้ที่มีฝีมือทางดนตรี สามารถเรียนรู้ได้ดี ซึ่งประเด็นนี้ เป็นคำบอกเล่า จากศิษย์ก้นกุฎิ คนสำคัญของนายแสวง คล้ายทิม ที่กล่าวว่า “ครูแสวง เคยเล่าให้ฟัง ในสมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่” (สุชิน คล้ายมุข : สัมภาษณ์)

กระแสที่ ๒ เป็นคำบอกเล่า ร่ำลือจากนักดนตรี และบุคคลภายนอกสำนักดนตรีบ้านคลัง ที่ว่า ในช่วงที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ นั้น ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณ กรุงเทพมหานคร ต่างพากันอพยพหลบหนีภัยสงคราม โดยหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ก็เป็นผู้หนึ่งที่หลบภัยสงคราม โดยหนีไปหลบภัยอยู่ ณ สำนักดนตรีบ้านคลัง บ้านของนายแสวง คล้ายทิม ตำบลบ้านคลัง อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ฉะนั้นสำนักดนตรีบ้านคลัง จึงได้รับการเอาใจใส่จากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นอย่างดี ในฐานะที่ให้การดูแล เอาใจใส่ในความปลอดภัยของท่าน

จากกระแสความเชื่อดังกล่าว ยังไม่ได้รับยืนยันที่ชัดเจน ซึ่งจะเป็นประเด็นที่ต้องศึกษา ในโอกาสต่อไป

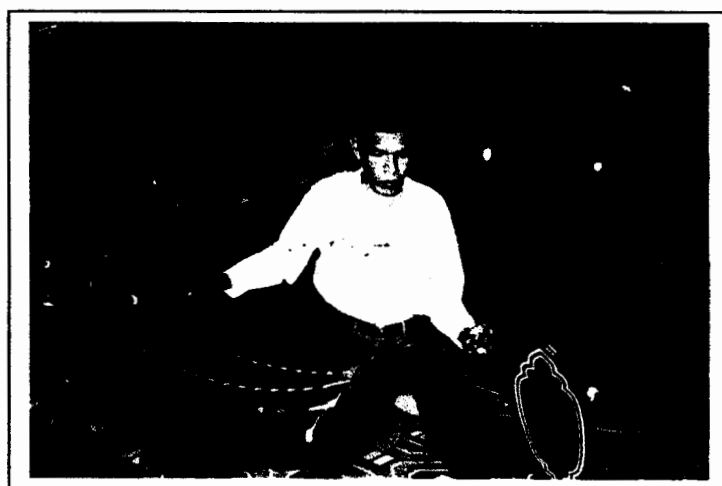
อย่างไรก็ตาม เป็นสิ่งยากที่จะสรุปเหตุผลทั้งสองกระแส ว่าน่าจะเป็นในลักษณะใด แต่ที่สำคัญ เหตุผลของทั้งสองกระแส ล้วนแต่เป็นสิ่งสนับสนุนซึ่งการได้วิชาความรู้ด้านดนตรีไทย ของสำนักดนตรีบ้านคลังทั้งสิ้น แต่ที่มาของแต่ละกระแสต่างไว้ซึ่งเอกสารการบันทึกใด ๆ ทั้งสิ้น เหล่านี้เป็นการประมวลสรุปกระแสคำบอกเล่า ที่ยังคงต้องตรวจสอบรายละเอียดอีกระดับหนึ่ง และเหตุผลทั้ง ๒ กระแสต่างชี้ให้เห็นได้ว่า สาเหตุทั้งหมดล้วนเป็นเครื่องชี้สำคัญ ที่ส่งผลทำให้สำนักดนตรีบ้านคลัง มีความโดดเด่นทางด้านดนตรีสำนักหนึ่ง โดยเฉพาะเพลงมอญเก่าสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้เป็นอย่างดี ๆ

นอกเหนือสิ่งใด นายแสวง คล้ายทิม เป็นผู้ที่มีความกตัญญูกตเวที ฟังปฏิบัติตนเป็นศิษย์ที่ดี เป็นที่รัก และไว้วางใจ ด้วยกิริยา วาจา บุคลิกภาพอ่อนน้อมถ่อมตน ว่านอนสอนง่าย จึงเป็นสิ่งที่ส่งผลให้หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ไว้วางใจ ได้รับความเมตตาจากท่านมิได้ขาด

นับได้ว่า สำนักดนตรีบ้านคลัง มีโอกาสอันดีในการพัฒนาบุคลากรของสำนัก เป็นการพัฒนารั้งยิ่งใหญ่ ที่จะทำให้ศักยภาพด้านดนตรีของสำนักโดดเด่นมากยิ่งขึ้นด้วย เพราะสำนักดนตรีบ้านบาตร เป็นสำนักดนตรีที่ผลิตนักดนตรีทั้งใหม่และเก่าให้มีชื่อเสียง ในวงการดนตรี จำนวนมาก และต้องหมายรวมถึงสำนักดนตรีบ้านคลังแห่งนี้ด้วยเช่นกัน

๘. ผลงานสำคัญ ของสำนักดนตรีบ้านคลัง

ชื่อเสียงของสำนักดนตรีบ้านคลัง นั้นมักปรากฏในลักษณะของการแสดงผลงาน มากกว่า การคิดค้นสร้างสรรค์ของใหม่ ตามอุดมคติที่ได้รับการปลูกฝังการต่อมาของสำนัก ด้วยความเชื่อมั่น ในผลงานของหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) และอบรมสั่งสอนศิษย์ในสำนักมาโดยตลอด ที่ว่า “เพลงของครูดีที่สุด เป็นสุดยอดแห่งเพลงไทยแล้ว ดีให้ดีทั้งหมดทุกเพลงเสียก่อน แล้วค่อยคิด ประดิษฐ์เพลงใหม่” จึงเป็นความเชื่อถือ และปฏิบัติกันสืบต่อมา จึงพบว่า สำนักดนตรีบ้านคลัง ไม่เคยแต่งเพลงขึ้นใหม่ (สุชิน คล้าย मुख : สัมภาษณ์) ผลงานที่สร้างชื่อเสียง ให้กับสำนักดนตรีบ้านคลัง โดยการนำของนายแสวง คล้ายทิม จึงปรากฏในลักษณะของการนำผลงานวิชาการด้าน ดนตรีออกนำเสนอ ทั้งในลักษณะงานทั่วไป และงานประชันวง

ภาพ ๑๔ นายแสวง คล้ายทิม เดี่ยวระนาดเอก ๕ รวง

งานประชันวงกับนายเผือด นักระนาด เป็นการประชันในช่วงที่ยังเรียนอยู่ที่บ้านบาตร รายละเอียดการประชันไม่ทราบ เป็นเพียงคำบอกเล่าเท่านั้น

งานประชันวงปีพาทย์ของนายแสวง คล้ายทิม ซึ่งเป็นผู้นำสำนักดนตรีบ้านคลัง ได้เป็น ผู้นำสมาชิกของคณะศรทอง ทำการประชันกับนักดนตรีทั้งในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด อาทิ

การประชันกับ นายสืบสุด ดุริยประณีต หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่า “นายไก่” นับเป็นคู่ประชัน ที่เกิดขึ้นครั้งคราใด ไม่ทำให้ผู้ชมผู้ฟังต้องผิดหวัง เพราะนักระนาดในยุคนั้น นายไก่ เป็นมือหนึ่งใน เรื่องความไหว หาผู้มาประชันฝีมือได้ยาก คงมีแต่นายแสวง คล้ายทิม เพียงคนเดียวที่สามารถ ต่อสู้กันได้ ทั้งไหวพริบปฏิภาณ เพราะดนตรี ไม่ใช่เรื่องของความไหวเพียงอย่างเดียว ดนตรีไทย

โดยเฉพาะปีพาทย์ ต้องมีครบทุกระนาด สุชิน คล้ายมุข (สัมภาษณ์) กล่าวถึง นายแสง คล้ายทิม เคยอบรมการตีระนาดไว้ว่า “ครูเคยอบรมเสมอ ๆ ว่า ตีระนาดต้องตีให้คนฟัง ไม่ใช่ตีให้ลิงฟัง ตีเร็ว จัดการควบคุมเสียงให้เรียบทุกเสียง เป็นไปได้ยาก หากเจอระนาดไหว ไม่ต้องกังวล ตีไหวตามเขา แล้วเราจะเสียท่า ฉะนั้นต้องตีให้ช้า หวาน นวลที่สุด ไม่นานหรรอก เดี่ยวพวกที่ตีไหว ๆ จะต้องลด แฉวงมาหา โดยเฉพาะเพลงบรรเลงหมุดด้วย แต่ถ้าเป็นเดี่ยวก็ต้องตีให้ทัน ช้า เร็ว ได้ครบทุกระล”

ภาพ ๑๕ นายแสง คล้ายทิม เดี่ยวระนาดทุ้ม ๒ ราง

นายสืบสุด ดุริยประณีต จึงเป็นคู่ประชันที่สามารถประชันกันได้เสมอ ด้วยรู้ทางแก่กัน ทำให้การประชันในแต่ละครั้งออกรสชาติ เป็นเสน่ห์ที่ทำให้ผู้สนใจดนตรีไทยเข้าชมกันอย่างแน่นขนัด และไม่ทำให้เสียความตั้งใจ สำหรับกองเชียร์ชาวภูธร

ภาพ ๑๖ ศิษย์สำนักดนตรีบ้านคลังเดี่ยวระนาดเอก ๒ คน ๑ ราง
(นายแสง คล้ายทิม จึง นายสุนทร ยี่สุน และ นายสุชิน คล้ายมุข ระนาดเอก)

ภาพ ๑๗ ศิษย์สำนักดนตรีบ้านคลังเดี่ยวระนาดเอก ๔ ราง
(นายสุชิน คล้ายमुख ระนาดเอก)

นอกจากนักระนาดในกรุงเทพมหานครแล้ว นักระนาดภูธรด้วยกันอีกหลายๆ ท่าน ก็เป็นคู่ประชัน ที่เคยได้ประมือทางดนตรีกับนายแสวง คล้ายทิม มาแล้วมากมาย อาทิ

นายสำราญ เกิดผล เป็นศิษย์ในสายจางวางทั่ว พาทยโกศล ที่ตั้งถิ่นฐานในสำนักบ้านใหม่ทางกระเบน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นผู้ที่เคยขับเคียงกับนายแสวง คล้ายทิม มาหลายต่อหลายครั้ง

นายปยุต ไสยวุฒิ นักระนาด แห่งบ้านโพธิ์ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศิษย์รุ่นแรกของครูพุ่ม โดสง่า ก็เคยได้ประชันกันหลายครั้ง ที่สำคัญคือที่วัดยม อำเภอบางปะอิน ศิษย์ในสำนักดนตรีบ้านคลังได้แสดงฝีมือขับเคียงทางดนตรีกันเป็นที่สนุกสนาน ของผู้ชมผู้ฟัง

นักระนาดรุ่นน้อง ก็หลาย คนที่ได้ประชันกับนายแสวง คล้ายทิม ที่มีชื่อเสียง เช่น นายประเสริฐ สดแสงจันทร์ นักระนาดจากจังหวัดอ่างทอง เคยได้ร่วมประชันกัน ซึ่งนายประเสริฐ สดแสงจันทร์ เคยได้เรียนปี่พาทย์กับหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) อยู่บ้าง เมื่อมาประชันกับนายแสวง จึงศรัทธาในฝีมือนายแสวง และฝากตัวเป็นศิษย์ ตั้งที่เสถียร ดวงจันทร์ทิพย์ (๒๕๓๗ : ๓๗๐-๓๗๑) กล่าวว่า “ครูเส่ง คนปี่พาทย์จากอำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง มาติดต่อขอเช่าเครื่องปี่พาทย์มอญ พร้อมทั้งหาแกไปตีระนาดประชันกับกำนันแสวง คล้ายทิม ที่วัดโพธิ์กบเจา อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประชันกันแล้วก็เกิดศรัทธาวิชาระนาดเอก ของกำนันแสวง บ้านคลังผู้มีชื่อเสียงโด่งดัง ถึงกับเข้าไปฝากฝังตัวเป็นศิษย์ คอยเฝ้าติดตามเรื่อยมาตั้งแต่นั้น เรียนเพลงเดี่ยวสำหรับใช้ขับเคียงในงานประชันคู่กันมากับนายสุชิน คล้ายमुख ศิษย์กันกุฎีอีกคนหนึ่งของกำนันแสวง”

สำนักดนตรีบ้านคลัง เป็นสำนักดนตรีไทยที่ยึดระเบียบ แนวทางปฏิบัติทางดนตรีของ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) มีประวัติความเป็นทางดนตรี หลายชั่วอายุคน เป็นสำนัก ดนตรีเก่าแก่ที่สืบทอดต่อมา โดยมีนายวงษ์ คล้ายทิม เป็นผู้ก่อตั้งสำนัก และมีชื่อเสียงที่สุดในช่วงที่ นายแสวง คล้ายทิม ศิษย์คนสำคัญของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นผู้ดำเนินการ ด้านดนตรี รูปแบบผลงานที่สำคัญมักเป็นการประชัน แข่งขันทางดนตรี ในยุคที่ดนตรีไทยกำลัง เฟื่องฟู จึงเป็นที่กล่าวขานกันติดปากนักดนตรีว่า กำนันแสวงบ้านคลัง และได้รับรางวัลทางด้าน ดนตรีปีพาทย์ ทั้งไทย มอญ ในส่วนเพลงบรรเลง เพลงเดี่ยว ต่าง ๆ ไว้อย่างเหนียวแน่น จนเป็นที่ ประจักษ์แก่วงการดนตรีไทย

๙. ค่านิยมด้านดนตรีของสำนักดนตรีบ้านคลัง

การสอนดนตรีของสำนักดนตรีบ้านคลัง ยังดำเนินต่อไป สร้างนักดนตรีเพื่อประกอบอาชีพ หลายต่อหลายคน นักดนตรีที่ร่วมสร้างชื่อเสียงให้กับสำนักยังคงมีขึ้นในหลายรุ่น ร่วมสร้างผลงาน ทำให้ชื่อเสียงของสำนักดนตรีบ้านคลัง เช่น นายประเสริฐ สดแสงจันทร์ นายสุชิน คล้ายมุข นาย สุนทร ยี่สุน เป็นต้น แต่ยังคงเป็นการผสมผสานระหว่างศิษย์หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ในรุ่นเก่าด้วย

สำนักดนตรีบ้านคลัง โดยการนำของนายแสวง คล้ายทิม เป็นนักดนตรีที่มีความยึดมั่น ถือมมั่น และมีความเชื่อมั่น ในผลงานของครูหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) มากที่สุด ศิษย์ ในสำนักนี้ ต่างแสดงค่านิยมในข้อนี้ตรงกัน และนายแสวง คล้ายทิม จะอบรมสั่งสอนศิษย์ของตนเอง เสมอว่า “เพลงทั้งหลายที่ได้มา มีค่านับเอนกอนันต์ เป็นเพลงที่มีความเป็นเลิศ ไม่มีวิชาความรู้ด้าน ดนตรีของครูคนใดทัดเทียมได้” และกล่าวเสมอ ๆ ว่า “เพลงของครู (ศร ศิลปบรรเลง) เล่นหมด หรือยัง เล่นได้ดีหรือยัง ถ้ายังคงไม่ต้องคิดไปแต่งเพลงเอง เพราะถึงอย่างไรก็ไม่ดีเท่าเพลงครู” (สุชิน คล้ายมุข : สัมภาษณ์)

กิจกรรมการสอนดนตรีของนายแสวง เน้นผลการนำไปปฏิบัติทั้งภาคความรู้ และปฏิบัติ ผู้เรียนส่วนใหญ่ มักไปกินนอนที่สำนัก เช่นนายประเสริฐ สดแสงจันทร์ นำเรือแจวมาจอดที่แพ หน้าบ้านเพื่อเรียนเพลงอยู่นานนับเดือน ศิษย์ที่กินนอนที่สำนัก ต้องทำกิจกรรมเพื่อช่วยเหลืองาน ต่าง ๆ เฉากเช่น สำนักอื่น ๆ โดยทั่วไป เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน รับผิดชอบ รีดผ้า ปลูกข้าว ดอกหมันเรือ ขายยา เป็นต้น (สุชิน คล้ายมุข : สัมภาษณ์)

การถ่ายทอดวิชาความรู้ นายแสวง คล้ายทิม ยังเป็นผู้ที่เรียกว่าหวงวิชามากด้วย การ มอบวิชาความรู้ด้านดนตรีให้ศิษย์คนใดจึงมักต้องมีการทดสอบ อุปนิสัยใจคอ อยู่เนือง ๆ แต่ก็สร้าง นักดนตรีตัวแทนที่สำคัญ คือ นายสุชิน คล้ายมุข ซึ่งได้ร่ำเรียนวิชาความรู้ดนตรีต่าง ๆ จนมีความ สามารถ เป็นศิษย์ก้นกุฎิคนสำคัญ ที่มีศักยภาพคนหนึ่ง

นายแสวง คล้ายทิม ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๒๔ รวมอายุได้ ๕๘ ปี นับเป็นการสูญเสียนักดนตรีไทยระดับแนวหน้า ที่ยังอยู่ในความทรงจำของนักดนตรี ที่เคยมีปฏิสัมพันธ์ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

ภาพ ๑๘ ศิษย์รุ่นสุดท้ายของนายแสวง คล้ายทิม

๑๐. สำนักดนตรีบ้านคลังระยะที่ ๔ ปัจจุบัน

เมื่อสิ้นนายแสวง คล้ายทิมแล้ว ตั้งแต่ปี ๒๕๒๔ เป็นต้นมา ผู้ดูแลวงปี่พาทย์สำนักดนตรีบ้านคลัง ได้แก่ นางทวิ คล้ายทิม ภรรยา และบรรดาศิษย์ในวงยังช่วยกันประดับประดา วงปี่พาทย์ ให้สามารถดำเนินกิจกรรมทางดนตรีต่อมา นานนับ ๒๐ ปี บรรดาผู้ที่เคยร่วมงานร่วมสำนักต่างมีอายุมากขึ้น บางคนเสียชีวิต บางคนออกไปทำธุรกิจอื่น

เครื่องดนตรีของสำนักดนตรีบ้านคลัง ได้จัดสรรให้กับบุตรทั้ง ๔ คน เครื่องดนตรีชุดปี่พาทย์ไทยประกอบงา มอบให้กับนางปราณี บุตรสาวคนโต เครื่องดนตรีชุดรางไม้มะริด มอบให้กับนางอรรฉน บุตรสาวคนเล็ก เครื่องดนตรีชุดปี่พาทย์มอญ มอบให้กับนายไพบูลย์ คล้ายทิม บุตรชายคนเดียว แต่ยังคงรวมไว้ ณ สำนักดนตรีบ้านคลัง

จนกระทั่งปี ๒๕๔๗ นายไพบูลย์ คล้ายทิม ปัจจุบัน รับราชการทหารอากาศ ได้ตัดสินใจเก็บเครื่องดนตรีปี่พาทย์มอญ ไม่รับงานบรรเลงอีกต่อไป สำนักดนตรีบ้านคลังจึงต้องยุติบทบาททางดนตรีลงในปี ๒๕๔๗ นี้ คงฝากวิธีการสืบทอดให้กับศิษย์ในสำนัก ที่ออกไปตั้งคณะปี่พาทย์ได้ สือทอดต่อไป

ในยุครุ่งเรืองของสำนักดนตรีบ้านคลัง มีผู้สนใจมาฝากตัวเป็นศิษย์เรียนดนตรีจำนวนมาก ยังคงมีศิษย์ที่สามารถก่อตั้งวงดนตรี เพื่อสืบทอดดนตรีต่อมาจนถึงปัจจุบัน เช่น นายสำเร็จ ศรีโชติ เป็นเจ้าของคณะ ศรีโชติ นายบำรุง พยัคฆสันต์ เป็นเจ้าของคณะ ส. สำราญศิลป์ นายสุชิน คล้ายมุข เป็นเจ้าของคณะศรสุวรรณ และยังคงมีศิษย์บางคนที่เป็นนักดนตรีอาชีพ เช่น นายไพฑูรย์ ชินวัฒน์ นายสุนทร ยี่สุน เป็นต้น

ในบรรดาศิษย์ที่เรียนดนตรีในสำนักดนตรีบ้านคลัง นายสุชิน กล้าย मुख เป็นศิษย์เพียงคนเดียวที่กล่าวได้ว่า ได้ร่ำเรียนดนตรีไว้มาก นับเป็นศิษย์ก้นกุฎีเพียงคนเดียวที่นายแสวง ไว้วางใจ ทั้งได้เรียนดนตรีตั้งแต่อายุ ๙-๑๐ ปี ต่อเนื่องมาจนถึงวาระสุดท้ายของนายแสวง กล้ายทิม และยังคงเป็นผู้รักษาความรู้ ที่ได้รับการถ่ายทอดมาอย่างเหนียวแน่น จึงเป็นแหล่งสุดท้ายของเพลงไทย เพลงมอญ เพลงเดี่ยว ต่าง ๆ สำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคลังที่จะอ้างอิงข้อมูลได้ต่อไป

บทที่ ๔

เพลงมอญของสำนักดนตรีบ้านคลัง

สำนักดนตรีบ้านคลัง เป็นสำนักดนตรีที่ได้รับการกล่าวขาน ในหมู่นักดนตรีว่า เป็นคลังแห่งศิลปะดนตรีไทย จากมูลเหตุที่นักดนตรีจำนวน ๑๐ คน ของสำนักบ้านคลัง ได้รับการถ่ายทอดมาจากสำนักดนตรีบ้านบาตร ตามแนวทางของหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) เพลงที่มีความไพเราะ เนิบคม ได้ตกทอดมายังสำนักดนตรีบ้านคลังจำนวนมาก ชื่อเสียงของสำนักดนตรีนี้ จึงเป็นที่ประจักษ์แก่วงการดนตรีไทย ว่าเป็นแหล่งสะสมความรู้ด้านดนตรีไทยจำนวนมากสำนักหนึ่ง โดยเฉพาะเพลงมอญ พิณจ ฉายสุวรรณ (สัมภาษณ์) กล่าวถึง เพลงมอญของสำนักดนตรีบ้านคลัง ว่านายแสวง คล้ายทิม ผู้นำของสำนักดนตรีบ้านคลังอดีต มักมีงานประชันดนตรีอยู่เนื่อง ๆ โดยเฉพาะการประชันกับสำนักดนตรีบ้านใหม่ ที่นำโดย นายสำราญ เกิดผล ในการประชันแต่ละครั้ง วงบ้านคลังจะบรรเลงเพลงมอญเก่า ๆ มากมาย ส่วนวงบ้านใหม่ จะบรรเลงเพลงไทยเก่า ๆ ของจางวางทั่ว พาทยโกศล อดฝีมือไม่ลายมือกัน

จากการสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลเพลงมอญจากผู้สืบทอดเพลงมอญ ของสำนักดนตรีบ้านคลัง ได้แก่ นายสุชิน คล้ายมุข นายสุนทร ยี่สุน นายไพฑูรย์ ชินวัฒน์ นายสมบุญ เกิดจันทร์ เป็นต้น พบว่า เพลงมอญส่วนใหญ่ของสำนักดนตรีบ้านคลัง ได้รับการสืบทอด มาจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) โดยการนำของนายแสวง คล้ายทิม และใช้บรรเลงสืบต่อกันมา ปรากฏเป็น ๒ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ทราบชื่อเพลงและข้อมูลที่ชัดเจน และอีกส่วนหนึ่งไม่ทราบชื่อเพลงและหรือข้อมูลที่ชัดเจน ซึ่งปรากฏเพลงมอญที่ใช้บรรเลง ดังนี้

๑. เพลงประจำวัด
๒. เพลงประจำบ้าน
๓. เพลงประจำทางใหม่
๔. เพลงประจำวัดทางแหบ
๕. เพลงประจำ(ไม่ทราบชื่อ)
๖. เพลงเชิญผี
๗. เพลงย่ำคำ
๘. เพลงย่ำเที่ยง
๙. เพลงยกศพ
๑๐. เพลงไฟชุม
๑๑. เพลงยกศพปากลัด
๑๒. เพลงเชิญไต่ด

๑๓. เพลงเมาะชุมเปรี้ยว
๑๔. เพลงเซมกรวย
๑๕. เพลงมอบเรือ
๑๖. เพลงพญาสมุทร
๑๗. เพลงพญาเกวียน
๑๘. เพลงพญาแปแล
๑๙. เพลงพญาลิงหวา
๒๐. เพลงพญาแกลง
๒๑. เพลงพญาท่ายน้ำ
๒๒. เพลงพม่าเล็ก
๒๓. เพลงพม่ากลาง
๒๔. เพลงพม่าใหญ่
๒๕. เพลงพม่าเถิดเทิง
๒๖. เพลงพม่าเบิ่งมาง
๒๗. เพลงโยคี
๒๘. เพลงต่อयरูปมอญ
๒๙. เพลงสุดสงวนมอญ
๓๐. เพลงกะเหรี่ยง
๓๑. เพลงทวาย
๓๒. เพลงดาวชัยพฤกษ์
๓๓. เพลงโกรงทอง
๓๔. เพลงสองกุมาร
๓๕. เพลงแน
๓๖. เพลงต่อเอี้ยะ (เพลงดาวกระจ่าง)
๓๗. เพลงดาวกระจาย
๓๘. เพลงแสนหวี
๓๙. เพลงมงแซะมง
๔๐. เพลงมอญรำดาบ
๔๑. เพลงใบนิเกร็ง (เพลงบางนางเกร็ง)
๔๒. เพลงเขมรญวน
๔๓. เพลงญวนรำลึก
๔๔. เพลงฟ้อนม่าน
๔๕. เพลงยาดเล็
๔๖. เพลงแมลงภู่ทอง

๔๗. เพลงอะแซหุ่่นกี
๔๘. เพลงเทพนิมิต
๔๙. เพลงพมานิมิต
๕๐. เพลงกระต่ายเต็น
๕๑. เพลงมอญกละ
๕๒. เพลงมอญอ้อยอิง
๕๓. เพลงรำไบไม้
๕๔. เพลงเร็ว ๑
๕๕. เพลงเร็ว ๒
๕๖. เพลงเร็ว ๓
๕๗. เพลงเร็ว ๔
๕๘. เพลงเร็ว ๕
๕๙. เพลงเร็ว ๖
๖๐. ปั่ว ๑
๖๑. ปั่ว ๒
๖๒. ปั่ว ๓
๖๓. ปั่ว ๔
๖๔. ปั่ว ๕
๖๕. ปั่ว ๖

จากรายชื่อเพลงมอญ ที่สำนักดนตรีบ้านคลังใช้บรรเลง และได้รับสืบทอดกันต่อมาในสำนักดนตรีบ้านคลัง จนถึงวงดนตรีศิษย์ของสำนักดนตรีบ้านคลังปัจจุบัน ส่วนใหญ่ เกือบทั้งหมด เป็นเพลงมอญ ที่ได้รับสืบทอดมาจากครูหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ซึ่งนักดนตรีปัจจุบัน มักไม่ทราบประวัติความเป็นมา สืบทอดโดยการจำสืบทอดกัน ยึดถือมือฆ้องเป็นหลัก มีความงดงาม ได้อรรถรสทางดนตรี

อนึ่งยังคงมีเพลงมอญบางส่วน ที่ผู้สืบทอดในสำนักดนตรีบ้านคลัง ไม่ต้องการให้นำไปเผยแพร่ โดยมีเหตุผลดังที่ สุชิน คล้ายมุข (สัมภาษณ์) กล่าวว่า “เหตุผลที่ไม่ต้องการเผยแพร่เพลง บางเพลงนั้น มีเหตุผล ๒ ประการ คือ ประการแรก เพลงหลายเพลง กว่าจะได้มายากลำบากมาก จึงรู้สึกว่ามีค่ามาก ไม่ต้องการให้แพร่หลาย ต้องการเก็บไว้เป็นไม้ตายบ้าง ประการที่ ๒ บางเพลง นั้นจำได้ไม่แม่นยำ เกรงว่าถ่ายทอดไปผิดแล้ว จะทำให้เสียหายถึงครูด้วย”

เพลงมอญที่นักดนตรีผู้รับสืบทอดจากสำนักดนตรีบ้านคลัง ยินยอม ให้เผยแพร่เพลงมอญ ของสำนักดนตรีบ้านคลังได้ มีรูปแบบ และลักษณะ ดังนี้

เพลงประจำวัด

เป็นเพลงที่ดกทอดต่อมา ไม่ทราบนามผู้แต่ง สันนิษฐานว่าเป็นเพลงมอญแบบฉบับที่สำคัญของวงปีพาทย์มอญ สำนักดนตรีบ้านคลังได้รับถ่ายทอดจากสำนักดนตรีบ้านนาคร

รูปแบบของเพลง ไม่มีการแบ่งท่อนอย่างชัดเจน แต่นักดนตรีในสำนักบ้านคลังจะกำหนดวรรคเพื่อสะดวกในการจำไว้ เป็น ๗ วรรคเพลง และเมื่อมีการกลับต้น จะกำหนดในการจำโดยบรรเลงวรรคที่ ๒ จำนวน ๒ เที้ยว ในส่วนอื่นคงเดิม เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ด-ร-ม-ซ-ล โดยใช้หน้าทับประจำวัดประกอบจังหวะ มีความยาว ๑๘ จังหวะหน้าทับ ซึ่งหากบรรเลงย้อนกลับต้องเพิ่มอีก ๑๔ จังหวะ รวมเป็น ๓๒ จังหวะ โดยสามารถบรรเลงได้ทั้งทางตรงและทางกลาง

ลักษณะการนำไปใช้ บรรเลงประโคมศพ ในโอกาสทั่วไป ใช้ในกรณีศพตั้งอยู่ที่วัด โดยสามารถใช้บรรเลงในช่วงเวลาเย็น ช่วงเวลาเช้า หรืออื่น ๆ ตามความเหมาะสม และนิยมบรรเลงต่อท้ายด้วยเพลงที่ลงวรรคจบแล้วสามารถ จบด้วยเสียงที่มีสำเนียงเดียวกัน เช่น นารายณ์เถา หรือ ๒ ชั้น แขกมอญ ๒ ชั้น แขกมอญบางขุนพรหม ๒ ชั้น มอญรำดาบทางเปลี่ยน ๒ ชั้น เป็นต้น

ตัวอย่างทำนองเพลงประจำวัด

----	--- ซ	----	--- ล	----	--- ท	----	--- ล
----	--- ซ	----	--- ร	----	--- ม	- ร - ม	- ซ - ล

เพลงประจำบ้าน

เป็นเพลงที่ดกทอดต่อมา ไม่ทราบนามผู้แต่ง คาดว่ามาพร้อมกับปีพาทย์มอญ เป็นเพลงมอญแบบฉบับที่สำคัญของวงปีพาทย์มอญ สำนักดนตรีบ้านคลัง ได้รับถ่ายทอดจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) มีลักษณะมือฆ้องมอญที่คงความเป็นมือเก่าในลักษณะเดิม

รูปแบบของเพลง ไม่มีการแบ่งท่อนอย่างชัดเจน โครงสร้างเพลงแบ่งออกเป็น ๓ ตอนหลัก ตอนที่ ๔ เป็นทำนองที่บรรเลงเมื่อต้องการกลับต้น เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ด-ร-ม-ซ-ล ใช้หน้าทับประจำบ้านประกอบจังหวะ มีความยาว ๖ จังหวะหน้าทับ ซึ่งหากบรรเลงย้อนกลับต้องเพิ่มอีก ๑ จังหวะ รวมเป็น ๑๑ จังหวะ โดยสามารถบรรเลงได้ทั้งทางตรงและทางกลาง

ลักษณะการนำไปใช้ บรรเลงประโคมศพในโอกาสทั่วไป ใช้ในกรณีศพตั้งอยู่ที่บ้าน นิยมบรรเลงต่อท้ายด้วย เพลงที่ลงวรรคจบด้วยเสียงที่มีสำเนียงเดียวกัน เช่น เพลงต่อयरูป เถา หรือ ๒ ชั้น เพลงแขกมอญ ๒ ชั้น เพลงแขกมอญบางขุนพรหม ๒ ชั้น เพลงอาถรรพ์ ๒ ชั้น เป็นต้น และใช้ในโอกาสบรรเลงประกอบพิธีเผาศพ เป็นเพลงสุดท้ายของการบรรเลงปีพาทย์ในโอกาส นั้น

ตัวอย่างทำนองเพลงประจำบ้าน

----	--- ร	--- ด	--- ล	----	- ซ - ล	--- ด	--- ร
ฟ ซ ฟ ร	- ด - ล	- ร ด ล	- ซ - ฟ	--- ฟ	- ฟ ฟ ฟ	- ม ร ม	ฟ ซ ฟ ฟ

เพลงประจำทางใหม่

เพลงประจำทางใหม่นี้ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นผู้แต่ง เพื่อเพิ่ม สีสัน ในอีกรูปแบบหนึ่งสำหรับเพลงประจำ ทั้งหลีกเลี่ยงความจำเจในรูปแบบเพลงประจำ ขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ สำนักดนตรีบ้านคลังเป็นผู้รับถ่ายทอดต่อมา ในกลุ่มนักดนตรีอื่น ๆ มักเรียกเพลงนี้ว่า ประจำแสงทอง นักดนตรีของสำนักดนตรีบ้านคลัง เรียกว่า เพลงประจำทางใหม่ โดยสันนิษฐานว่า หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ยังคงไม่ได้ตั้งชื่อให้ไว้

รูปแบบเพลง ไม่มีการแบ่งท่อนชัดเจน เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ด-ร-ม-ช-ล หน้าทับ ที่ใช้ประกอบ คือ หน้าทับประจำวัด มีความยาว ๒๐ จังหวะ

ลักษณะการนำไปใช้ บรรเลงสลับกับเพลงประจำวัด หรือเพลงประจำบ้าน เพื่อลดความซ้ำซาก จำเจ และนิยมบรรเลงออกเพลงต่าง ๆ เช่น เพลงมอญรำคาบทางเปลี่ยน ๒ ชั้น เพลงอาถรรพ์ ๒ ชั้น เพลงแขกมอญบางขุนพรหม ๒ ชั้น และอื่น ๆ ตามความเหมาะสม

ตัวอย่างทำนองเพลงประจำทางใหม่

--- ล	--- ช	--- ด	- ร - ม	- ล ช ม	ล ช ม ร	ม ร ด ล	ด ช ช ช
- ม ม ม	- ช - ล	- ด ร ม	- ร - ด	ด ล ช ม	ล ช ม ร	ช ม ร ด	ม ร ด ล

เพลงประจำ (ไม่ทราบชื่อ)

เป็นเพลงประจำอีกเพลงหนึ่ง ที่ไม่ทราบนามผู้แต่ง กลุ่มนักดนตรีบ้านคลัง ได้รับถ่ายทอดมาจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) มีลักษณะมือฆ้องมอญที่คงความเป็นมือเก่า แต่สันนิษฐานว่า น่าจะเป็นเพลงที่ครูไทย แต่งขึ้นภายหลัง เพื่อลดความจำเจ ซ้ำซาก

รูปแบบของเพลง แบ่งออกเป็น ๔ วรรคใหญ่ ๆ ใช้หน้าทับประจำวัด กำกับจังหวะ มีความยาว ๒๔ หน้าทับประจำวัด เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ด-ร-ม-ช-ล

นิยมใช้บรรเลงระโคมศพนายามที่ไม่มีพิธีการสำคัญ ซึ่งสามารถใช้บรรเลงได้หลาย ๆ เวลา เช่น เย็น เช้า

ตัวอย่างทำนองเพลงประจำ (ไม่ทราบชื่อ)

----	--- ม	--- ร	--- ด	--- ช	--- ล	--- ท	- ด - ร
----	ม ล ช ล	ด ล ช ล	ด ร ด ด	- ร - ด	- ล - ช	ฟ ช ร ม	ฟ ล ช ฟ

เพลงเชิญผี

เป็นเพลงมอญเก่าที่สืบทอดมา ไม่ทราบนามผู้แต่ง เป็นเพลงที่กลุ่มนักดนตรีบ้านคลัง ได้รับถ่ายทอดมาจากการเรียนดนตรี จากบ้านบาตร และได้รับการบอกกล่าวจากครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ให้บรรเลงเพลงเชิญ เป็นเพลงแรก ทุกครั้งที่จะเริ่มบรรเลงปีพาทย์มอญ ซึ่งนักดนตรีในกลุ่มนี้ยึดถือปฏิบัติมาจนปัจจุบัน

รูปแบบเพลง เป็นเพลงมีลักษณะคล้ายเพลงเถา ประกอบด้วยอัตราจังหวะ ๓ ชั้น ๒ ชั้น และชั้นเดียว สันนิษฐานได้ว่า น่าจะประพันธ์ขึ้นในช่วงหลัง โดยสังเกตได้จากการตัดขยายเพลง โดยใช้รูปแบบของเพลงเถา เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ต-ร-ม-ช-ล ใช้หน้าทับมอญ ดัดทอน ลดหลั่นไปตามจังหวะ

ลักษณะการนำไปใช้ เพลงนี้มีวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกับการบรรเลงเพลงโหมโรงปีพาทย์ คือเพื่อ ทำการคารวะเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพ โดยนัยของการบรรเลงเพลงเชิญผี น่าจะใช้ในวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ ประการแรก เป็นการเชิญและคารวะผีในฐานะที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตามความเชื่อของมอญ ประการที่สองเพื่อเป็นการคารวะวิญญาณของผู้ตายด้วยเสียงดนตรี

ตัวอย่างทำนองเพลงเชิญผี

----	----	--- ร	- ม - ร	--- ร	--- ช	-- ร ช	ล ท ด ร
--- ร	--- ม	- ล - ช	- ม - ร	--- ร	--- ช	-- ร ช	ล ท ด ร

เพลงย่ำคำ

เป็นเพลงมอญเก่าที่ไม่ทราบนามผู้แต่ง เป็นเพลงในชุดมอญดั้งเดิม เพลงนี้สำนักดนตรีบ้านคลัง ได้รับการถ่ายทอดมาพร้อมทั้ง นักร้องประจำวง มาจากสำนักดนตรีบ้านบาตร โดยสามารถแสดงศักยภาพด้านดนตรีปีพาทย์มอญ ที่ครบเครื่อง ทั้งการบรรเลงและขับร้องมาแต่อดีต

รูปแบบของเพลง เป็นชุดของเพลงมอญที่มีขนาดยาว ประกอบด้วย ๓ อัตราจังหวะ คือ ซ้ำ ปานกลางและเร็ว ถึงแม้ว่าเพลงย่ำคำจะประกอบด้วย ๓ อัตราจังหวะ คล้ายคลึงกับอัตรา ๓ ชั้น ๒ ชั้น และชั้นเดียวในเพลงเถาก็ตาม แต่หากพิจารณาความสอดคล้องตามโครงสร้างของทำนองเพลงแล้ว เพลงย่ำคำและเพลงเถาจะมีลักษณะที่แตกต่างกัน ลักษณะเด่นของเพลงย่ำคำ คือ กำหนดให้มีการบทเพลงสำหรับเดี่ยวรอบวงทุกเครื่องมือ โดยกำหนดบทเพลงเดี่ยวไว้ทั้ง ๓ ตอน ได้แก่ ซ้ำ ปานกลางและเร็ว เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ต-ร-ม-ช-ล หน้าทับที่ใช้บรรเลงประกอบมีลักษณะเฉพาะในหลาย ๆ อย่าง ได้แก่ ซ้ำ ปานกลางและเร็ว

ลักษณะการนำไปใช้ ใช้บรรเลงช่วงพลบค่ำ ก่อนพิธีสวดพระอภิธรรมจะเริ่มขึ้น เนื่องจากเพลงนี้มีขนาดยาว ใช้เวลาประมาณ ๑ ชั่วโมง และใช้บรรเลงในงานศพได้ในเวลาพลบค่ำ เท่านั้น

ตัวอย่างทำนองเพลงย่ำคำ

----	--- ด	--- ร	--- ม	--- ช	--- ด	--- ร	--- ม
----	--- ด	--- ร	--- ม	--- ด	--- ร	--- ม	--- ช

เพลงย่ำเที่ยง

ประวัติเพลง เป็นเพลงมอญเก่าที่ไม่ทราบนามผู้แต่ง ชัดเจน เพลงนี้สำนักดนตรีบ้านคลัง ได้รับการถ่ายทอดมาจากสำนักดนตรีบ้านบาตร เช่นกัน

รูปแบบเพลง เป็นเพลงประเภทชุด ประกอบด้วยอัตราจังหวะ ๒ ชั้น ชั้นเดียว ที่ประกอบด้วยหลายเพลงเข้าด้วยกัน การจบของแต่ละเพลงนิยมใช้วิธีถอนลง แต่ละเพลงมีอิสระแยกจากกัน เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ด-ร-ม-ช-ล กำกับด้วยหน้าทับมอญเฉพาะ ประกอบในส่วนของทำนองแต่ละเพลง

ลักษณะการนำไปใช้ นิยมบรรเลงในช่วงระหว่างเวลา ๑๒.๐๐ - ๑๓.๐๐ น. หรือหลังจากพระจันทร์เพ็ญแล้ว นอกจากนี้ยังใช้เป็นเพลงบรรเลงประกอบการรำ “รำมอญ” ด้วย ซึ่งแล้วแต่ว่าผู้รำ ร่ายยาวหรือสั้น หากผู้รำแบบตัด บรรเลง ๕ เพลง หากรำเต็มทั้งเพลง บรรเลงทั้ง ๑๒ เพลง

ตัวอย่างทำนองเพลงย่ำเที่ยง

----	- ล - ช	- ล ช ม	- ร - ด	----	- ล - ช	- ล ช ม	- ร - ด
- ม - ร	- ด - ล	ช ม ช ล	- ด - ร	- ช - ด	- ร - ม	- ล ช ม	- ร - ด

เพลงยกศพ

เพลงยกศพ เป็นเพลงประกอบพิธีกรรม ไม่ทราบนามผู้แต่ง สันนิษฐานว่า น่าจะเป็นเพลงในกลุ่มเพลงมอญ นักดนตรีกลุ่มสำนักดนตรีบ้านคลัง ได้รับถ่ายทอดมาจากครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

รูปแบบเพลง เป็นเพลงอัตราจังหวะ ๒ ชั้น ไม่มีการแบ่งท่อนอย่างชัดเจน แต่นักดนตรีมักกำหนดเป็นวรรคเพลงได้ ๘ วรรคเพลง เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ด-ร-ม-ช-ล หน้าทับ ใช้หน้าทับเฉพาะเพลงยกศพ

ลักษณะการนำไปใช้ สำหรับบรรเลงประกอบพิธีกรรมการเคลื่อนย้ายศพจากที่หนึ่ง ไปยังที่หนึ่ง ทั้งในลักษณะการเคลื่อนย้ายศพเพื่อตั้งบำเพ็ญกุศล และการเคลื่อนย้ายศพเพื่อนำไปประกอบพิธีเผา

ตัวอย่างทำนองเพลงยกศพ

--- ด	--- ร	- ด - ม	- ร - ด	--- ด	--- ร	- ด - ม	- ร - ด
--- ม	- ช - ล	-- ร ด	ด ด - ร	-- ม ร	- ร --	- ช --	ม ร - ร

เพลงยกศพปากลัด

ประวัติเพลง เป็นเพลงมอญเก่าเพลงหนึ่ง สันนิษฐานว่า หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นผู้แต่ง โดยดัดแปลงท่วงทำนองหลักของเพลงยกศพ ให้มีความแตกต่างไปอีกแนวทางหนึ่ง และตั้งชื่อว่า เพลงยกศพปากลัด อีกนัยหนึ่งคำว่า ปากลัด น่าจะเป็นชื่อเฉพาะ ของชุมชนมอญ จึงอาจเป็นการให้ความสำคัญกับชื่อเฉพาะนี้ เพลงยกศพปากลัด กลุ่มนักดนตรีบ้านคลัง ได้รับการถ่ายทอดมาจากสำนักดนตรีบ้านบาตร

รูปแบบของเพลง เป็นเพลงในอัตราจังหวะ ๒ ชั้น และชั้นเดียว ไม่มีการกำหนดท่อนเพลงชัดเจน นักดนตรีจะกำหนดช่วงท่วงทำนองเป็นวรรค เพื่อความสะดวกในการจำ และการถ่ายทอดได้ทั้งสิ้น ๗ วรรค และบรรเลงออกเพลงเร็ว ซึ่งจะทำให้ต่างจากเพลงยกศพ ในส่วนของเพลงเร็วนี้เอง เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ด-ร-ม-ซ-ล(ท) ใช้หน้าทับ ยกศพ ประกอบ

ลักษณะการนำไปใช้ นักดนตรีของบ้านคลัง นิยมบรรเลงเพลงยกศพปากลัด หลังจากยกศพขึ้นสู่ศาลา ในช่วงเย็น หลังการบรรเลงเพลงประจำวัด ประจำทางใหม่แล้ว และนิยมบรรเลงเพลงปี่ ต่อท้ายเพลงด้วย

ตัวอย่างทำนองเพลงยกศพปากลัด

- ช - ม	- ช - ด	- ร ด ด	ท ล ช ช	- ช - ม	- ช - ด	ร ด ช ล	- ด - -
- ช - ม	- ช - ด	- ร ด ด	ท ล ช ช	- ช - ม	- ช - ด	ร ด ช ล	- ด - -

เพลงเชิญได้ด

ประวัติเพลง ไม่ทราบนามผู้แต่ง นักดนตรีสำนักบ้านคลังได้รับการถ่ายทอดเพลงเชิญได้ดมาจากครูหวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

รูปแบบเพลง ไม่มีการแบ่งท่อนชัดเจน เป็นเพลงที่มีความไพเราะมากเพลงหนึ่ง เป็นเพลงในอัตราจังหวะ ๒ ชั้นและชั้นเดียว กำหนดเป็นวรรค ได้ ๗ วรรค มีการบรรเลงโดยสอดแทรกการเดี่ยวปี่มอญ ระหว่างทำนองเพลง เพื่อแสดงให้เห็นถึงความไพเราะของปี่มอญด้วย เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ช-ล-ท-ร-ม ใช้หน้าทับ มอญ ประกอบ

ลักษณะการนำไปใช้ นิยมบรรเลงในช่วงเวลาที่เหมาะสม แล้วแต่โอกาส แต่นักดนตรีกลุ่มบ้านคลัง มักบรรเลงเพลงนี้ช่วงบ่าย หลังย่าเที่ยง ก่อนที่พระจะมาแสดงพระธรรมเทศนา

ตัวอย่างทำนองเพลงเชิญได้ด

- ม - ท	- ด - ร	- - ร ม	ร ม ร ร	- ร - ม	- พ - ช	- - ช ล	ช ล ช ช
- ท ท ท	- ล - ช	- - ล ช	ล ม ช ท	- - ด ร	- ด - ท	- - ช ล	ช ล ด ช

เพลงเมาะชุมเปรียง

ประวัติเพลง เป็นเพลงมอญเก่า สำนักดนตรีบ้านคลังได้รับการถ่ายทอดมาจากครูหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ปัจจุบันผู้สืบทอดในสายดนตรีบ้านคลัง ไม่มีผู้จัดทำนองเพลงได้ และไม่มีการบรรเลงเพลงเมาะชุมเปรียงในปัจจุบัน

เพลงเชมกาย

ประวัติเพลง เป็นเพลงมอญเก่า ไม่ทราบนามผู้แต่ง โดยสันนิษฐานว่าหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) น่าจะได้รับการถ่ายทอดเพลงนี้มาจากครูดนตรีชาวมอญ

รูปแบบของเพลงเชมกาย มีลักษณะเป็นเพลงที่ประกอบด้วย ๒ ชั้น และชั้นเดียว ไม่มีการแบ่งเป็นท่อนชัดเจน เพลง ๒ ชั้น ประกอบด้วย ๘ วรรค ๆ ละ ๓๒ จะหวะหน้าทับ เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ซ-ล-ท-ร-ม หน้าทับที่ใช้ประกอบจังหวะคือ หน้าทับมอญ

ลักษณะการนำไปใช้ สำนักดนตรีบ้านคลังได้รับการถ่ายทอดให้บรรเลงเพลงนี้ หลังจากการบรรเลง เพลงประจำ

ตัวอย่างทำนองเพลงเชมกาย

----	---ล	---ล	---ซ	---ล	ท ล ซ ม	ล ท ร ม	- ซ - ล
---ท	- ท ท ท	- ม - ร	- ท - ล	- ร - ซ	- ล - ท	- ม ร ท	- ล - ซ

เพลงมอบเรือ

ประวัติเพลง ไม่ทราบนามผู้แต่ง นักดนตรีบ้านคลังได้รับการถ่ายทอดมาจาก สำนักดนตรีบ้านนาคร

รูปแบบของเพลง เป็นเพลงลักษณะ ๒ ชั้นและชั้นเดียว เพลง ๒ ชั้น กำหนดท่อนได้เป็น ๒ ท่อน ๆ ละ ๒๔ จังหวะ ชั้นเดียว ๒ ท่อน ๆ ละ ๓๒ จังหวะ เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ฟ-ซ-ล-ด-ร ใช้หน้าทับมอญ ประกอบ

ลักษณะการนำไปใช้ นิยมบรรเลงในช่วงเวลาเช้า หลังพระฉันเช้าแล้ว ด้วยทำนองไพเราะ ฟังสบาย แต่ก็สามารถใช้

ตัวอย่างทำนองเพลงมอบเรือ

---ล	---ด	ร ม ร ด	- ล - ซ	ล ซ ฟ ม	ร ม ฟ ซ	ล ซ ล ฟ	- ซ - ล
----	- ด ซ ล	- ด ซ ล	- ซ - ฟ	----	ซ ฟ ม ฟ	ซ ฟ ม ฟ	- ซ - ม

เพลงพญาสมุทร

เพลงพญาสมุทร หรือเพลงพระสมุทร นักดนตรีบ้านคลังได้รับการสืบทอด จากการเรียนดนตรีที่บ้านบาตร ซึ่งสันนิษฐานว่า น่าจะเป็นสำนวนเพลงที่หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นผู้แต่งขึ้น โดยเฉพาะลักษณะมือฆ้องต่าง ๆ ที่มีการปรับให้มีความไพเราะ งดงามด้วย

รูปแบบของเพลง ไม่มีการแบ่งท่อนเพลงอย่างชัดเจน โครงสร้างเพลงมีลักษณะเป็นเพลง ๒ ชั้น และชั้นเดียว โดยที่ชั้นเดียวไม่ตัดลงเป็นครึ่งหนึ่ง เจกเช่นเพลงเถาทั่วไป แต่มีลักษณะทำนองเพลงที่สำเนียงคล้ายคลึงกัน อัตรา ๒ ชั้น แบ่งออกเป็น ๒ วรรค ๆ ละ ๒๐ จังหวะ ชั้นเดียว ๒ วรรค ๆ ละ ๓๒ จังหวะ เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ด-ร-ม-ช-ล ใช้หน้าทับมอญประกอบจังหวะ

ลักษณะการนำไปใช้ เป็นเพลงที่นิยมบรรเลงเพื่อการฟัง ได้ทั้งในเวลากลางวัน กลางคืน ตามแต่เห็นเหมาะสม

ตัวอย่างทำนองเพลงพญาสมุทร

----	--- ร	--- ด	--- ล	--- ช	--- ร	--- ด	ร ม ฟ ช
----	--- ร	--- ช	--- ร	--- ม	- ร - ม	- ช ช ช	- ล - ช

เพลงพญาเกวียน

เป็นเพลงมอญเก่าเพลงหนึ่ง ที่หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) แต่งให้สำนักดนตรีบ้านคลัง ใช้บรรเลงในวงปี่พาทย์มอญ

รูปแบบเพลง เป็นอัตราจังหวะ ๒ ชั้นและชั้นเดียว เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ด-ร-ม-ช-ล หน้าทับ มอญ

ลักษณะการนำไปใช้ เป็นเพลงที่มีสำเนียงไพเราะ นุ่มนวลชวนฟัง นิยมใช้บรรเลงเพื่อการฟัง โอกาสการนำไปบรรเลง จึงสามารถใช้บรรเลงได้ตามความเหมาะสม

ตัวอย่างทำนองเพลงพญาเกวียน

----	--- ร	----	--- ช	ล ฟ ช -	----	- ท - -	- ด - ร
- - ช ช	- ร - ด	- ท - ด	ท ล - ท	----	--- ด	--- ร	----

เพลงพญาแปแล

อัตราจังหวะ ๒ ชั้น นายสุ่ม เจริญดนตรี ต่อเพลงนี้ให้หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ต่อมาหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้แต่งทางร้องสำหรับเล่นละครบ้าง ใช้เป็นเพลงหน้าพาทย์บ้าง ประโคมศพบ้าง (ณรงค์ชัย ปิฎกัรชิต, ๒๕๔๒ : ๑๖๖) นักดนตรีในสำนักดนตรีบ้านคลัง ได้รับการสืบทอดมาจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

รูปแบบเพลง เป็นเพลงอัตราจังหวะ ๒ ชั้นและชั้นเดียว เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ร-ม-ฟ-ช-ล หน้าทับ มอญ

ลักษณะการนำไปใช้ สามารถใช้บรรเลงได้ตามความเหมาะสม

ตัวอย่างทำนองเพลงพญาแปแล

----	---ร	----	---ด	---ท	--รด	-ท-ฟ	ช ล ฟ ช
----	---ร	---ฟ	-ช-ท	----	-ร-ด	-ท-ฟ	ช ล ฟ ช

เพลงพญาลิงหวา

เพลงพญาลิงหวา เป็นเพลงที่หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) แต่งขึ้น สันนิษฐานว่า นักดนตรีบ้านคลังได้รับการถ่ายทอดมา เมื่อครั้งที่หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้มาหลบภัยสงครามที่บ้านคลัง เป็นเพลงที่มีความยาว จนนักดนตรีวิเคราะห์ว่าชื่อเพลงนั้นน่าจะเป็นเหตุจากความยาวของเพลง ที่ลึงยังต้องหา ตามชื่อของเพลงพญาลิงหวา

รูปแบบเพลง เป็นเพลงในอัตราจังหวะ ๓ ชั้นและชั้นเดียว อัตราจังหวะ ๓ ชั้น แบ่งได้ ๔ ท่อน ท่อนที่ ๑ จำนวน ๗ จังหวะ ท่อนที่ ๒ จำนวน ๗ จังหวะ ท่อนที่ ๓ จำนวน ๒๐ จังหวะ ท่อนที่ ๔ จำนวน ๑๒ จังหวะ ชั้นเดียวท่อนที่ ๑ จำนวน ๑๖ จังหวะ ท่อนที่ ๒ จำนวน ๑๒ จังหวะ ท่อนที่ ๓ จำนวน ๓๖ จังหวะ ท่อนที่ ๔ จำนวน ๒๔ เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ฟ-ช-ล-ด-ร หน้าทับ มอญ (แปลงสำหรับเฉพาะเพลง)

ลักษณะการนำไปใช้ นิยมนำไปบรรเลงในช่วงที่ต้องใช้เวลามาก ๆ หรือตามโอกาสความเหมาะสม

ตัวอย่างทำนองเพลงพญาลิงหวา

----	----	-ล-ช	-ฟ-ด	-ช-ด	-ช ร ม	ร ม ฟ ช	ฟ ด - ฟ
----	----	-ล-ช	-ฟ-ด	-ช-ด	-ช ร ม	ร ม ฟ ช	ฟ ด - ฟ

เพลงพญาแกลง

ประวัติเพลง หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) แต่งขึ้น แต่เมื่อใดนั้นไม่ปรากฏ สำนักดนตรีบ้านคลังได้รับถ่ายทอดมา สำหรับใช้บรรเลงในวงปี่พาทย์มอญ เป็นเพลงมอญที่ยังไม่แพร่หลายทั่วไปในวงการดนตรี

รูปแบบเพลง เป็นเพลงอัตราจังหวะ ๒ ชั้น และชั้นเดียว ในแต่ละอัตราจังหวะประกอบด้วย ๓ ท่อน มีความยาวท่อนละ ๘ จังหวะ ลักษณะของเพลงตัดทอนทำนองเพลงเป็นชั้นเดียว ชัดเจน เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ด-ร-ม-ช-ล ใช้หน้าทับ มอญ ประกอบด้วยจังหวะ

ลักษณะการนำไปใช้ เป็นเพลงบรรเลงเพื่อการฟัง สามารถใช้บรรเลงได้ในทุกโอกาส ตามความเหมาะสม

ตัวอย่างทำนองเพลงพญาแกลง

ฟ ม ร ช	- ร - ร	- ม ร ร	ด ท ล ล	- ล ท ท	ฟ ม ร ร	ร ม ร ร	- ร - ล
----	ช ท ล ท	ช ท ล ท	ช ล --	ช ม - ร	- ด - ร	-- ด ร	ล ด --

เพลงพญาท่ายน้ำ

หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) แต่งเพลงพญาท่ายน้ำขึ้น แต่ไม่ปรากฏข้อมูลว่าเมื่อใด เป็นเพลงหนึ่งที่มีความไพเราะ และนิยมบรรเลงกันทั่วไป

รูปแบบเพลง เป็นเพลงในอัตราจังหวะ ๒ ชั้น และชั้นเดียว มีลักษณะการตัดทอนชัดเจน ประกอบด้วย ๒ ท่อน ท่อนละ ๖ จังหวะ เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ด-ร-ม-ช-ล หน้าทับมอญ

ลักษณะการนำไปใช้ สามารถใช้บรรเลงได้ทั่วไป ตามโอกาส และความเหมาะสม เป็นเพลงบรรเลงเพื่อการฟัง

ตัวอย่างทำนองเพลงพญาท่ายน้ำ

--- ด	-- ช ล	-- ช ล	- ช ช ช	--- ด	-- ช ล	-- ช ล	- ช ช ช
- ด - ม	- ช ช ช	ล ช ฟ ม	ร ม --	ม ม ร ม	ช ม ร ด	ร ด ช ล	- ด --

เพลงพม่าเขว

ประวัติเพลง ไม่ทราบนามผู้แต่ง สันนิษฐานว่า หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นผู้แต่งเพลงในทำนองชั้นเดียวขึ้น ซึ่งคุณหญิงจีน ศิลปบรรเลง ได้นำทำนองเพลงนี้ไปแต่งเนื้อร้องเป็นเพลงประกอบบทเรียน ชื่อเพลงช้าง

รูปแบบเพลง เป็นเพลงในลักษณะเพลงอัตราจังหวะ ๒ ชั้น ๒ ชั้นและชั้นเดียว โดยไม่มีลักษณะตัดทอนเหมือนกับเพลงเถา พบว่าทำนองเพลง ๓ ชั้น ๒ ท่อน ๑ ละ ๑๖ จังหวะ ๒ ชั้น ๒ ท่อน ๑ ละ ๑๖ จังหวะ ชั้นเดียว ๒ ท่อน แต่ท่อนที่ ๑ จำนวน ๑๖ จังหวะ ท่อนที่ ๒ จำนวน ๑๔ จังหวะ เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ช-ล-ท-ร-ม ใช้หน้าทับมอญ ประกอบ

ลักษณะการนำไปใช้ นิยมบรรเลงได้ทั่วไปตามความเหมาะสม นักดนตรีบ้านคลังนิยมบรรเลงเพลงนี้ในช่วงเวลาสาย ๆ เป็นเพลงบรรเลงเพื่อการฟัง สนุกสนาน

ตัวอย่างทำนองเพลงพม่าเขว

----	--- ม	----	--- ร	--- ด	--- ร	- ด - ท	ล ท ด ร
----	--- ม	----	--- ร	--- ด	--- ร	ด ท ล ท	ด ร - ช

เพลงพม่าเล็ก

ประวัติเพลง ไม่ทราบว่ามีผู้ใดแต่ง (บ้างว่า สุพจน์ โดสง่า) แต่นักดนตรีกลุ่มบ้านคลัง ได้รับการสืบทอดมาจากหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) โดยมีนายแสวง คล้ายทิม บอกเล่าว่าเป็นเพลงของหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) อยู่ในกลุ่มเพลงพม่า ได้แก่ พม่าใหญ่ พม่ากลาง พม่าเล็ก พม่าเขว

รูปแบบเพลง อัตรารัจหะ ๒ ชั้นและชั้นเดียว เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ด-ร-ม-ช-ล ใช้หน้าทับ มอญ ประกอบจังหวะ

ลักษณะการนำไปใช้ เป็นเพลงบรรเลงเอการฟัง สามารถนำไปใช้บรรเลงได้ตามความเหมาะสม ในแต่ละโอกาส

ตัวอย่างทำนองเพลงพม่าเล็ก

----	----	- ม ร ด	ช ด - ม	- ฟ ม ร	ล ร - ฟ	-- ช ล	- ช - ฟ
-- ช ล	- ช - ฟ	- ร ช ฟ	- ร - ช	ฟ ม ร ด	ร ม ด ร	- ม ร ช	- ร - ร

เพลงพม่ากลาง

ประวัติเพลง เป็นเพลงมอญสำเนียงพม่า ไม่ทราบผู้แต่ง สันนิษฐานว่า สำนักดนตรีบ้านคลัง ได้รับถ่ายทอดมาจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

รูปแบบเพลง เป็นเพลงอัตรารัจหะ ๒ ชั้นและชั้นเดียว ไม่สามารถแบ่งเป็นท่อนได้ชัดเจน ลักษณะเพลงประกอบด้วย ๖ วรรค แต่ละวรรคมีความยาวแตกต่างกันออกไป อัตรารัจหะชั้นเดียว ตัดทอนชัดเจนจากอัตรารัจหะ ๒ ชั้น เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ช-ล-ท-ร-ม ใช้หน้าทับ มอญ ประกอบจังหวะ

ลักษณะการนำไปใช้ เป็นเพลงบรรเลงเพื่อการฟัง นักดนตรีสามารถใช้บรรเลงได้ตามความเหมาะสม

ตัวอย่างทำนองเพลงพม่ากลาง

- ม ร ด	ช ด - ม	- ช - ร	- ร ร ร	- ช - ด	- ช ร ม	ช ม ร ม	ช ล ช ช
--- ท	- ท ท ท	- ม - ท	- ล - ช	--- ล	ท ล ช ม	ร ท - ร	- ม - ช

เพลงพม่าใหญ่

ประวัติเพลง เป็นเพลงมอญสำเนียงพม่า ไม่ทราบนามผู้แต่ง สำนักดนตรีบ้านคลัง ได้รับการถ่ายทอดมาจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

รูปแบบเพลง เป็นเพลงอัตราจังหวะ ๒ ชั้นและ ชั้นเดียว สำเนียงพม่า เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ด-ร-ม-ช-ล หน้าทับ มอญ ประกอบจังหวะ

ลักษณะการนำไปใช้ เป็นเพลงบรรเลงเพื่อการฟัง นักดนตรีสามารถใช้บรรเลงได้ตามความเหมาะสม

ตัวอย่างทำนองเพลงพม่าใหญ่

----	----	- ร ด ล	- ช - ฟ	-- ม ร	ม ร ด ฟ	--- ช	- ล --
-- ล ล	- ล --	- ล - ท	- ด - ร	- ด ร ม	- ช - ล	--- ด	ล ด - ร

เพลงโยคี

ประวัติเพลง ไม่ทราบนามผู้แต่ง นักดนตรีของสำนักดนตรีบ้านคลัง ได้รับการถ่ายทอดมาจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นเพลงที่มีสำเนียงไพเราะ แตกต่างไปจากเพลงมอญอื่น ๆ

รูปแบบเพลง เป็นเพลงที่มีลักษณะ การเกริ่นนำ (Intro) โดยใช้ระนาดเอกเกริ่นนำ รับด้วยเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตาม ลักษณะเพลง ประกอบด้วย ๒ ชั้นและ ชั้นเดียว เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ร-ม-ฟ-ล-ท หน้าทับ มอญ

ลักษณะการนำไปใช้ นิยมบรรเลงในโอกาสต่าง ๆ ตามความเหมาะสม เป็นเพลงบรรเลงเพื่อการฟัง

ตัวอย่างทำนองเพลงโยคี

----	- ม - ร	- ด - ท	ล ท ด ร	----	- ท - ฟ	- ม - ช	ฟ ล ช ฟ
----	- ม - ร	- ด - ท	ล ท ด ร	----	- ช - ท	- ล - ด	ท ร ท ด

เพลงต่อรูปมอญ

เพลงต่อรูปมอญ เป็นเพลงมอญสำคัญ ที่สำนักดนตรีบ้านคลังได้รับการถ่ายทอดจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ใช้สำหรับบรรเลงในโอกาสสำคัญ เช่น การประชันวง ซึ่งเป็นเสมือนหมากสำคัญ เป็นกลยุทธ์ที่ใช้ในการขั้บเคี้ยวคู่ประชัน

รูปแบบของเพลง มีความแตกต่างจากเพลงต่อรูปทางไทยอย่างสิ้นเชิง เพลงต่อรูปทางมอญ นั้นประกอบด้วยเนื้อเพลงแบ่งออกได้เป็น ๓ วรรค (๓ ท่อน) เป็นเพลงในอัตราจังหวะ ๓ ชั้น ไม่ปรากฏ ๒ ชั้นและชั้นเดียว เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ด-ร-ม-ช-ล ใช้หน้าทับมอญ ประกอบจังหวะ

ลักษณะการนำไปใช้ ในการบรรเลงเพลงต่อยุปมอญ วงปี่พาทย์สำนักดนตรีบ้านคลัง จะนำไปใช้บรรเลงเพื่อ นำสำเนียงเข้าสู่การเดี่ยวเพลงต่อยุปม โดยมักเป็นการแสดงเดี่ยวรอบวง (ทุกเครื่องมือ) เป็นเพลงที่ได้รับการปรับวงมาจากหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง)

ตัวอย่างทำนองเพลงต่อยุปมอญ

----	--- ด	--- ร	--- ม	--- ช	--- ด	--- ร	--- ม
--- ด	- ร - ม	- ด - ร	- ม --	- ด ร ม	- ช - ล	- ร ด ล	- ช - ม

เพลงสุดสงวนมอญ

เพลงเถา เป็นเพลงสำเนียงมอญ มี ๖ จังหวะ อัตราจังหวะ ๓ ชั้น สันนิษฐานว่า เป็นเพลงของนายกล้อย ณ บางช้าง ส่วนอัตราจังหวะสองชั้นและชั้นเดียว มีนักดนตรีนำไปแต่งตัด และใช้บรรเลงเป็นเพลงเถาหลายทาง

หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้แต่งตัดเป็นอัตราจังหวะ ๒ ชั้น และชั้นเดียว ครอบเป็นเพลงเถา ทั้งเที่ยวแรกและทำนองทางเปลี่ยนเที่ยวกลับ พร้อมทั้งแต่งทำนองทางร้อง

เพลงสุดสงวนมอญ สันนิษฐานว่า หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นผู้แต่งขึ้น โดยใช้สำเนียงเพลงสุดสงวนของเดิม เพลงสุดสงวนมอญ สำนักดนตรีบ้านคลังได้รับการถ่ายทอด เพลงนี้ไว้

รูปแบบของเพลงสุดสงวนมอญ มีลักษณะเป็นเพลงที่บรรเลงตั้งแต่ ๓ ชั้น ๒ ชั้น และชั้นเดียว ในรูปแบบเพลงเถา แต่ทำนองเพลงไม่มีความสัมพันธ์ในลักษณะเพลงเถา จึงมีลักษณะแตกต่างจากเพลงสุดสงวนเถา อย่างสิ้นเชิง โดยคงความเป็นเพลงในรูปแบบของมอญ ซึ่งในอัตรา ๓ ชั้น กำหนดเป็น ๓ ท่อน(วรรค) อัตราจังหวะ ๒ ชั้นและชั้นเดียว มีจำนวนอัตราระยะ ๒ ท่อน เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ด-ร-ม-ช-ล หน้าทับที่ใช้ประกอบคือ หน้าทับมอญ

ลักษณะการนำไปใช้ นิยมบรรเลงในลักษณะทั่วไปแล้วแต่จะเห็นเหมาะสม แต่ไม่ใช่ บรรเลงประกอบพิธีกรรม สามารถนำไปบรรเลงเฉพาะ 3 ชั้น เพื่อบรรเลงเพลงเดี่ยวสุดสงวน และ นิยมนำเพลงอัตราจังหวะชั้นเดียว ไปบรรเลงเป็นเพลงในลักษณะเพลงเร็ว สำหรับการบรรเลง ประกอบพิธีกรรม เช่น การรับพระ ส่งพระ ด้วย

ตัวอย่างทำนองเพลงสุดสงวนมอญ

----	--- ล	--- ล	--- ม	--- ล	ท ล ช ม	- ล ท ล	ช ม - ร
- ด - ร	ม ร ด ท	ล ช ล ท	ล ท ด ร	- ม - ร	- ด - ร	- ม - ล	ท ล ช ม

เพลงกะเหรี่ยง

ประวัติเพลงกะเหรี่ยง เป็นเพลงที่หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นผู้แต่งขึ้น เพื่อเพิ่มสีสันที่แปลกออกไปอีกเพลงหนึ่ง นักดนตรีกลุ่มบ้านคลังได้รับการถ่ายทอดมา ซึ่งเป็นเพลงเก่าที่ไม่แพร่หลายในหมู่นักดนตรีปี่พาทย์มอญปัจจุบัน

รูปแบบเพลง เป็นเพลงอัตราจังหวะ ๒ ชั้น และชั้นเดียว บรรเลงร่วมกัน ทั้งนี้เพลงอัตราจังหวะ ๒ ชั้น และชั้นเดียว ไม่ได้มีลักษณะการตัดทอน แต่มีลักษณะการนำเพลงเร็วที่มีลักษณะกลุ่มเสียงเดียวกันมาบรรเลงร่วมกัน อัตราจังหวะ ๒ ชั้น ประกอบด้วย ๔ วรรค ๆ ละ ๑๔ จังหวะ และ ๑๖ จังหวะ เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ด-ร-ม-ช-ล โดยใช้หน้าทับมอญ ประกอบจังหวะ

ลักษณะการนำไปใช้ เป็นเพลงบรรเลงเพื่อการฟัง สามารถนำไปบรรเลงได้ตามความเหมาะสมและโอกาส

ตัวอย่างทำนองเพลงกะเหรี่ยง

- ม ม ม	- ร - ม	- ช - ล	ด ล - ช	- ม ม ม	- ร - ม	- ช - ล	ด ล - ช
- ช - ด	- ร - ม	- ล ช ม	- ร - ด	--- ล	- ล ล ล	ช ม ช ล	- ด - ร

เพลงทวายเป็น

ประวัติเพลง นักดนตรีสำนักดนตรีบ้านคลังได้รับการถ่ายทอดมาจาก สำนักบ้านบาตรจะ แลกเปลี่ยนกับศิษย์ในสำนักหรืออย่างไรไม่มีคำบอกเล่าชัดเจน สันนิษฐานว่า หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นผู้แต่งขึ้น

รูปแบบเพลงทวายเป็น ที่ใช้บรรเลงในวงปี่พาทย์มอญ ของนักดนตรีกลุ่มบ้านคลัง มีลักษณะเป็นเพลงในรูปแบบเพลงเถา อัตราจังหวะ ๓ ชั้น จำนวน ๒ ท่อน ๆ ละ ๗ จังหวะ อัตราจังหวะ ๒ ชั้นจำนวน ๒ ท่อน ท่อนที่ ๑ จำนวน ๗ จังหวะ ท่อน ๒ จำนวน ๖ จังหวะ และชั้นเดียว ๒ ท่อน ท่อนที่ ๑ จำนวน ๘ จังหวะ ท่อนที่ ๒ จำนวน ๑๒ จังหวะ เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ร-ม-ฟ-ล-ท โดยใช้หน้าทับมอญประกอบจังหวะ

ลักษณะการนำไปใช้ สามารถใช้บรรเลงได้ทั่วไป นิยมบรรเลงในช่วงเวลาเย็น หรือค่ำ

ตัวอย่างทำนองเพลงทวายเป็น

----	--- ด	-- ร ม	ช ม ร ด	-- ล ล	ด ล ช ม	ร ด ร ม	- ช - ล
----	----	- ด ร ม	- ช - ล	- ด ร ม	- ช - ล	- ด ร ม	- ร - ด

เพลงดาวชัยพฤกษ์

เพลงดาวชัยพฤกษ์ เป็นเพลงมอญอีกเพลงหนึ่ง ที่ประพันธ์โดยหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) สำนักดนตรีบ้านคลังได้รับการถ่ายทอดมาโดยนายจำรัส ภูประเสริฐ เป็นเพลงที่ยังไม่แพร่หลายในหมู่วงปี่พาทย์มอญทั่วไป

รูปแบบของเพลง มีลักษณะเป็นเพลงเถา ประกอบด้วยอัตราจังหวะ ๓ ชั้น ๒ ชั้น และชั้นเดียว ที่มีโครงสร้างตามแบบฉบับเพลงเถา คือ มีการตัดขยาย ลดหลั่น ตามลักษณะเพลงเถาทั่วไป ประกอบด้วยอัตราจังหวะ ๓ ชั้น ๒ ท่อน ความยาวท่อนละ ๑๖ จังหวะ ๒ ชั้น ท่อนละ ๑๖ จังหวะ ชั้นเดียว ๘ จังหวะ เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ช-ล-ท-ร-ม ใช้หน้าทับ มอญ ประกอบด้วย

ลักษณะการนำไปใช้ นิยมบรรเลงตามแต่โอกาสเหมาะสม ส่วนใหญ่สำนักดนตรีบ้านคลังนิยมบรรเลงในช่วงเวลากลางวัน

ตัวอย่างทำนองเพลงดาวชัยพฤกษ์

- ช ล ท	- ล ล ล	- ด - ร	- ม - ล	ช ม - ร	- ด - ล	- ช - ล	ท ล ช ม
--- ร	--- ท	--- ล	--- ช	-- ล ล	ท ล ช ม	----	----

เพลงโกรงทอง

เป็นเพลงมอญที่กลุ่มนักดนตรีสำนักบ้านคลัง ได้รับสืบทอดมาจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) และไม่แพร่หลายทั่วไปนัก

รูปแบบเพลง เป็นเพลงในลักษณะเพลงมอญ ๒ ชั้นและชั้นเดียว ใช้หน้าทับมอญแปลงให้จังหวะสนุกสนาน รูปแบบเพลง อัตราจังหวะ ๒ ชั้นท่อน ๑ จำนวน ๘ จังหวะ ท่อน ๒ จำนวน ๘ จังหวะ ท่อน ๓ จำนวน ๑๒ จังหวะ และท่อน ๔ จำนวน ๘ จังหวะ (ท่อน ๒ ซ้ำ) อัตราจังหวะชั้นเดียว ท่อน ๑ จำนวน ๘ จังหวะ ท่อน ๒ จำนวน ๑๒ จังหวะ ท่อน ๓ จำนวน ๑๒ จังหวะ และท่อน ๔ (ท่อน ๒ ซ้ำ) จำนวน ๑๒ จังหวะ บันไดเสียง ด-ร-ม-ช-ล

ลักษณะการนำไปใช้ สามารถนำไปบรรเลงได้ตามความเหมาะสม ซึ่งนักดนตรีนิยมบรรเลงในช่วงเวลาสาย มากกว่า เพราะมีเสียงลีลาไพเราะ จังหวะสนุกสนาน

ตัวอย่างทำนองเพลงโกรงทอง

--- ม	-- ช ล	ด ร ด ล	- ช --	--- ม	--- ร	ด ร ม ช	----
--- ด	-- ร ม	ช ด ร ม	----	- ด - ล	- ช - ม	ด ร ม ด	----

เพลงสองกุมาร

เป็นเพลงสำเนียงมอญ โดยไม่ปรากฏผู้ประพันธ์ สำนักดนตรีบ้านคลังได้รับการสืบทอดมาจากสำนักดนตรีบ้านบาตร โดยลีลาของท่วงทำนองเพลงที่แปลกตาในรายละเอียดของท่วงทำนอง

รูปแบบของเพลง เป็นเพลงที่มีรูปแบบการบรรเลงในลักษณะเพลงเถา แต่ความสอดคล้องของเนื้อหา มีความสัมพันธ์กันเฉพาะในส่วนอัตราจังหวะ ๓ ชั้นและ ๒ ชั้นเท่านั้น โดยพบว่ามีการตัดทอนโดยกำหนดเสียงของลูกตกชัดเจน ส่วนอัตราจังหวะชั้นเดียวเสียงของลูกตกสัมพันธ์กัน แต่อัตราการตัดทอนไม่สัมพันธ์กัน เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ด-ร-ม-ช-ล หน้าทับที่ใช้ เป็นหน้าทับที่ดีกำกับในลักษณะ การล่อทำนองเพลงจนครบ จังหวะ ตลอดทั้งเพลง โดยมีลักษณะการล่อ ระหว่างเครื่องดนตรีและเครื่องประกอบจังหวะ

ลักษณะการนำไปใช้ เหมาะสำหรับการบรรเลงในช่วงที่ต้องการปรับบรรยากาศ ให้ตื่นตาตื่นใจ สนุกสนาน เร้าใจ แปรลปไปจากเดิม ซึ่งนักดนตรีสำนักดนตรีบ้านคลังมักนิยมบรรเลงในช่วงเวลาบ่าย หลังจากการบรรเลงเพลงย่าเที่ยงแล้ว

ตัวอย่างทำนองเพลงสองกุมาร

--- ช	----	- ช ม ช	ล ด - ล	----	- ช ม ช	- ด ร ม	----
--- ด	--- ล	--- ช	--- ด		คะโพน		

เพลงแห

ประวัติเพลง เพลงในอัตราจังหวะ ๒ ชั้น หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) แต่งขยายจากเพลงแหชั้นเดียว ทำนองเก่า เพลงนี้นิยมนำไปบรรเลงประกอบการแสดง (ณรงค์ชัย ปิฎกัรัชต์, ๒๕๕๒ : ๑๔๓) นักดนตรีสำนักดนตรีบ้านคลัง ได้รับการถ่ายทอดมาจากสำนักดนตรีบ้านบาตร

รูปแบบเพลง เป็นเพลงอัตราจังหวะ ๒ ชั้นและชั้นเดียว ประกอบด้วย ๓ วรรค ๆ ละ ๘ จังหวะ เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ด-ร-ม-ช-ล ใช้หน้าทับ มอญ กำกับจังหวะ

ลักษณะการนำไปใช้ เป็นเพลงที่นักดนตรี สามารถใช้บรรเลงได้ตามความเหมาะสมและโอกาส และบรรเลงเพื่อการฟัง

ตัวอย่างทำนองเพลงแห

----	--- ช	- ท ล ช	ร ช - ร	----	--- ช	- ท ล ช	ร ช - ร
- ม - ด	- ร - ม	- ช ช ช	- ล - ช	--- ล	ด ล ช ม	--- ช	--- ม

เพลงต่อเอี้ยะ (ดาวกระจ่าง)

เพลงอัตราสองชั้น สำเนียงมอญ ใช้บรรเลงในวงปี่พาทย์มอญ ไม่ทราบผู้แต่ง (ณรงค์ชัย ปิฎกัรัชต์, ๒๕๕๒ : ๙๒)

ณรงค์ เขียนทองกุล (๒๕๓๙ : ๑๖๙) อธิบายว่า เพลงดาวกระจ่าง ผู้ดนตรีดนตรีคือ นาย ชื่น ดุริยประณีต เป็นหนึ่งในเพลงเกร็ด จำนวน ๖ เพลง

กลุ่มนักดนตรีบ้านคลังเรียกเพลงนี้ว่า เพลงต่อเอี้ยะ ซึ่งเป็นเพลงที่หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นผู้แต่ง และนายแสวง คล้ายทิม ได้รับสืบทอดมา (สุนทร, ยี่สุน : สัมภาษณ์) รูปแบบเพลง เป็นเพลงในอัตราจังหวะ ๒ ชั้นและตัดทอนทำนองเป็นชั้นเดียว เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ซ-ล-ท-ร-ม หน้าทับมอญ

ลักษณะการนำไปใช้ เป็นเพลงบรรเลงเพื่อการ สามารถบรรเลงได้ทุกโอกาส นอกจากนี้ ยังนิยมนำเพลงในอัตราชั้นเดียว ไปบรรเลงเป็นเพลงเร็ว สำหรับประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น รับพระ ส่งพระด้วย

ตัวอย่างทำนองเพลงต่อเอี้ยะ

----	---ช	---ล	---ช	---ช	---ด	---ด	ร ม ฟ ช
---ช	ล ท ด ร	---ม	---ร	-ท-ม	-ช-ร	ท ร ม ช	-ล-ท

เพลงแสนหวี

เป็นเพลงสำเนียงมอญ ไม่ทราบนามผู้แต่ง กลุ่มนักดนตรีบ้านคลัง ได้รับถ่ายทอดมาจากสำนักดนตรีบ้านบาตร อีกเพลงหนึ่ง

รูปแบบเพลง เป็นเพลงลักษณะเพลงชั้นเดียว ไม่ปรากฏท่อนเพลงที่ชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามทำนองเพลงมีเพียง ๑ วรรคเพลง ๑๘ จังหวะ แต่จัดอยู่ในกลุ่มเพลงที่เป็นเพลงเร็ว ด้วยคุณลักษณะทางด้านทำนอง ที่ไม่เหมาะสำหรับการบรรเลงเป็นเพลงเร็ว เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ด-ร-ม-ซ-ล หน้าทับที่ใช้ประกอบ เป็นหน้าทับมอญ ชั้นเดียว

ลักษณะการนำไปใช้ นิยมนำไปบรรเลงในลักษณะเดียวกับเพลงเกร็ด เพื่อเชื่อมโยงกับเพลงมอญใหญ่ที่บรรเลงอยู่ เช่นบรรเลง เชื่อมโยงระหว่างการรวมมอญ ๓ ลา เพลงย่ำค่า เป็นต้น

ตัวอย่างทำนองเพลงแสนหวี

----	-ช-ด	---ด	---ด	--ร ม	-ร-ด	-ท-ล	-ช-ล
----	--ช ม	----	--ช ล	--ด ล	-ช-ด	---ร	----ม

เพลงมวงชะมวง

เป็นเพลงสำเนียงมอญ ไม่ทราบนามผู้แต่ง นักดนตรีบ้านคลังเรียกเพลงนี้ว่า มวงชะมวง (เรียกตามเสียงเครื่องประกอบจังหวะ) ฟินิจ ฉายสุวรรณ (สัมภาษณ์) เรียกชื่อเพลงนี้ว่า เพลงฟ้อนเมือง ซึ่งใช้ฟ้อนประกอบในละครเรื่อง แสนหวี

รูปแบบเพลง เป็นเพลงมอญอัตราจังหวะ ๒ ชั้นและชั้นเดียว ประกอบด้วย ๔ วรรค ทำนองเพลงมวงชะมวง มีความยาวท่อน ๑ และท่อน ๒ ๆ ละ ๔ จังหวะ ส่วนท่อน ๓ และท่อน ๔ มีความยาวท่อนละ ๖ จังหวะ ชั้นเดียวท่อน ๑ , ๒ และ ๓ มีความยาว ท่อนละ ๘ จังหวะ ส่วนท่อน ๔

มีความยาว ๑๒ จังหวะ เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ซ-ล-ท-ร-ม หน้าทับที่ใช้เป็นหน้ามอญ ที่กำหนดใน รูปแบบต่างไปจากหน้าทับปกติ ซึ่งมีความยาวเป็น ๒ เท่าของหน้าทับมอญ

ลักษณะการนำไปใช้ สามารถใช้บรรเลงในวงปี่พาทย์มอญได้ตามความเหมาะสม จังหวะ ชั้นเดียว สนุกสนาน

ตัวอย่างทำนองเพลงมวงแซ่มง

----	--- ล	--- ม	--- ล	--- ซ	- ม - ซ	- ม - ซ	- ล - ล
----	--- ล	--- ม	--- ล	--- ซ	- ม - ซ	- ม - ซ	- ล - ม

เพลงมอญรำดาบ

ณรงค์ชัย ปิฎกัรชต์ (๒๕๔๒ : ๒๐๕) กล่าวว่า เพลงอัตราจังหวะ ๒ ชั้น เป็นเพลงทำนอง เก่าสมัยอยุธยา ใช้ประกอบการแสดงละครและวงมโหรีมาแต่โบราณ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงนำมาบรรจุในฉบับพระมหาสมุทร เวลบบรรเลงรับต้องบรรเลงซ้ำ ทำนองเดิมเดียวกันถึง ๔ เที้ยว ทำให้ซ้ำซากน่าเบื่อ หลวงประประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) จึงแต่งทางเปลี่ยนขึ้นใหม่อีก ๓ ทาง ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๗๕ นายมนตรี ตราโมท ได้นำมาดัดแปลง ขยายเป็น ๓ ชั้น แก่ทำนอง ๒ ชั้น และแต่งตัดเป็นชั้นเดียวให้มีสำเนียงมอญครบทั้งเถา

สำนักดนตรีบ้านคลัง ได้ใช้เพลงมอญรำดาบสำหรับบรรเลง ในโอกาสการบรรเลงปี่พาทย์ มอญ ซึ่งเป็นหนึ่งที่ใช้บ่อยมาก

รูปแบบของเพลง เป็นเพลงเถา ทำนองมีการตัดอัตราจังหวะในลักษณะเพลงเถา ชัดเจน อัตรา ๓ ชั้น ประกอบด้วย ๒ ท่อน ใช้หน้าทับมอญกำกับจังหวะ ๆ ท่อนละ ๑๖ จังหวะ รวม ๓๒ อัตรา ๒ ชั้นและ ชั้นเดียว มีลักษณะตัด จำนวนจังหวะชัดเจน เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ฟ-ซ-ล-ด-ร

ลักษณะการนำไปใช้ สามารถนำไปบรรเลงได้ทั้งในเวลาค่ำ หรือกลางวัน ตามแต่โอกาส เหมาะสม โดยมักมีการเดี่ยวทางเพลงด้วย และบรรเลงต่อท้ายด้วยเพลงปี่ เนื่องจากเสียงจบไม่ เหมาะสมที่จะลงจบ

ตัวอย่างทำนองเพลงมอญรำดาบ

--- ฟ	--- ซ	--- ล	ด ล - ซ	ฟ ร ฟ ด	- ท - ด	ร ด ท ด	ร ฟ - ร
- ซ - ซ	--- ฟ	--- ร	--- ด	ร ด ท ฟ	ซ ล ท ด	ร ด ฟ ร	- ด - ท

เพลงโบนิเกร็ง (บางนางเกร็ง)

ประวัติเพลงโบนิเกร็ง หรือเพลงบางนางเกร็ง เป็นเพลงชุดมอญแท้ สันนิษฐานว่า หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้รับถ่ายทอดจากครูดนตรีมอญ

รูปแบบเพลง เป็นเพลงที่มีลักษณะ อัตราจังหวะ ๒ ชั้น และชั้นเดียว เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ต-ร-ม-ซ-ล ใช้หน้าทับมอญ ประกอบจังหวะ

ลักษณะการนำไปใช้ สามารถใช้บรรเลงได้ตามความเหมาะสม

ตัวอย่างทำนองเพลงโบนิเกร็ง

----	----	- ล ช ช	- ช - ช	- ล - ท	- ต - ร	- ม ร ช	- ร - ร
ม ต ม ร	- ต - ท	-- ร ล	ท ล ช ล	-- ต ช	ล ช ม ช	ล ช ร ม	- ช --

เพลงเขมรญวน

ประวัติเพลงเขมรญวน ไม่ทราบนามผู้แต่ง สันนิษฐานว่าสำนักดนตรีบ้านคลัง ได้รับถ่ายทอดมาจาก หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

รูปแบบเพลงเป็นเพลงลักษณะ อัตราจังหวะ ๒ ชั้นและชั้นเดียว จำนวน ๓ วรรค ๘ จังหวะ เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ต-ร-ม-ซ-ล หน้าทับ มอญ

ลักษณะการนำไปใช้ สามารถใช้บรรเลงได้ตามโอกาส และความเหมาะสม

ตัวอย่างทำนองเพลงเขมรญวน

----	--- ม	ร ต ร ม	- ช - ล	- ต - ม	- ช - ล	ม ช ล ต	- ต - ต
----	--- ม	ร ต ร ม	- ช - ล	- ต - ม	- ช - ล	ต ล ช ม	- ร - ต

เพลงญวนรำลึก

ประวัติเพลงญวนรำลึก ไม่ทราบนามผู้แต่ง สันนิษฐานว่าสำนักดนตรีบ้านคลังจะได้รับการถ่ายทอดมาจาก หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

รูปแบบเพลงเป็นเพลงลักษณะ เพลงเถา อัตราจังหวะ ๓ ชั้น ๓ ท่อน ๑ ละ ๖ , ๖ และ ๑๐ จังหวะ อัตราจังหวะ ๒ ชั้น ๓ ท่อน ๑ ละ ๒ , ๒ และ ๗ จังหวะ และชั้นเดียว จำนวน 3 ท่อน ท่อนละ ๔ , ๔ และ ๘ วรรค ๑ ละ ๑๐ จังหวะ เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ต-ร-ม-ซ-ล หน้าทับ มอญ

ลักษณะการนำไปใช้ สามารถใช้บรรเลงได้ตามความเหมาะสม

ตัวอย่างทำนองเพลงญวนรำลึก

----	--- ต	-- ร ม	- ช - ร	----	--- ต	-- ร ม	- ช - ร
----	--- ช	-- ล ท	- ร - ล	----	--- ช	-- ล ท	- ร - ล

เพลงพ็อนม่าน

ประวัติเพลง เพลงพ็อนม่าน ไม่ทราบนามผู้แต่ง สันนิษฐานว่าสำนักดนตรีบ้านคลัง ได้รับการถ่ายทอดมาจาก หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

รูปแบบเพลงไม่มีการแบ่งท่อนชัดเจน เป็นเพลงในลักษณะอัตราจังหวะ 2 ชั้นและชั้นเดียว เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ซ-ล-ท-ร-ม

ลักษณะการนำไปใช้ สามารถใช้บรรเลงได้ตามความเหมาะสม

ตัวอย่างทำนองเพลงพ็อนม่าน

- - - ซ	ท ซ ล ท	ท ซ ล ท	- ม ม ม	- ซ ม ร	= ด ท ล	ท ล ซ ม	ร ท ล ล
- ซ - ด	- ร - ม	- ล ซ ม	- ร - ด	- - ล ซ	ซ ซ - ด	ด ด - ร	ร ร - ม

เพลงยาดเล็

เพลงทำนองเก่า สำเนียงพม่า นายถิรี ปี่เพราะ นำเพลงนี้ไปบรรจู่ในดับสมเด็จพระนเรศวรมหาราชรบกับพระมหาอุปราชา สุชิน คล้ายมุข (สัมภาษณ์) กล่าวถึงเพลงนี้ว่า ไม่ทราบว่าใครแต่ง เป็นเพลงที่นายแสง คล้ายทิมใช้บรรเลงมาโดยตลอด

รูปแบบเพลง เป็นเพลงที่อัตราจังหวะสองชั้น แบ่งออกได้เป็น ๔ ท่อน แต่ละท่อนมีความยาวไม่เท่ากัน โดยท่อนที่ ๑ , ๓ และ ๔ จำนวนท่อนละ ๔ จังหวะ ท่อนที่ ๒ จำนวน ๘ จังหวะ ใช้หน้าทับมอญประกอบ เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ด-ร-ม-ซ-ล

ลักษณะการนำไปใช้ นิยมบรรเลงในช่วงกลางคืน และมักบรรเลงรับร้อง ทั้งเนื้อร้องแบบไทยและแบบมอญ เช่น ท่อนที่ ๑ ที่ว่า “พระยาน้อยฤทธิไกรใจกล้า ยาดเล็ เจี้ยเตะ กะละเยียม ตะโปดตะก็เต๊ะ จอดอะวาว” เป็นต้น

ตัวอย่างทำนองเพลงยาดเล็

- - - -	- - - -	- - ล ล	- ซ - ม	- - - -	ซ ม - ร	- ด - ซ	ล ท ซ ล
- - - -	ซ ม - ร	- ด - ซ	ล ท ล ร	- - - -	- - - ซ	- - ล ท	ล ท ซ ล

เพลงแมลงภู่ทอง

เพลงอัตราจังหวะสองชั้น ทำนองเก่าสมัยอยุธยา อยู่ในเพลงเรื่องแมลงภู่ พระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) และหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ได้นำมาแต่งขยายและตัดครบเป็นเพลงเถา

เพลงแมลงภู่ทอง (มอญ) นี้สันนิษฐานว่าหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) แต่งขึ้นเพื่อใช้บรรเลงด้วยวงปี่พาทย์มอญ ซึ่งมีความแตกต่างจากเพลงแมลงภู่ทอง ที่บรรเลงด้วยวงปี่พาทย์ไทย นักดนตรีของสำนักดนตรีบ้านคลังได้รับการถ่ายทอด มาจากครั้งเรียนดนตรีที่สำนักบ้านบาตร

รูปแบบเพลงแมลงภู่งอก เป็นเพลงมอญประเภท ๒ ชั้นและชั้นเดียว โดยมีลักษณะพิเศษคือ ตัดจากชั้นเดียวเป็นครึ่งชั้น ไม่มีการแบ่งท่อนอย่างชัดเจน ใช้หน้าทับมอญกำกับ เพลงสองชั้น กำหนดเป็น ๔ วรรค มีความยาว วรรคละ ๑๐ จังหวะ ชั้นเดียว ๔ วรรค มีความยาววรรคละ ๑๐ จังหวะ ลีลาไพเราะ สนุกสนาน ชวนฟัง เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ด-ร-ม-ซ-ล

ลักษณะการนำไปใช้ สามารถใช้บรรเลงได้ในทุกโอกาส ส่วนใหญ่วงดนตรีในกลุ่มสำนักดนตรีบ้านคลัง มักใช้บรรเลงในช่วงเวลาเย็น ใกล้เคียง ๆ คำ

ตัวอย่างทำนองเพลงแมลงภู่งอก

----	--- ซ	- ซ ซ ซ	- ซ - ซ	- ม - ซ	- ล - ด	--- ร	ด ร - ม
----	----	--- ซ	--- ล	- ท ล ซ	ล ท - ล	--- ซ	--- ม

เพลงอะแซห่วนกี

ประวัติเพลง เพลงอัตราจังหวะ ๒ ชั้นเป็นทำนองเก่า สำเนียงพม่าและมอญคละกัน ไม่ทราบชื่อเพลงอะไร พระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) แต่งขยายเป็น ๓ ชั้น เรียกว่า คุณลุง คุณป้า ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๑๕ หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) นำทำนองสองชั้นเพลงเดียวกันมาแต่งขยายและแต่งตัดครบเป็นเพลงเถา เรียกชื่อว่า “อะแซห่วนกี” (ณรงค์ชัย ปิฎกวิทย์, ๒๕๔๒ : ๓๐๗)

รูปแบบเพลง เป็นเพลงในลักษณะเพลงเถา จำนวน ๘ วรรคเพลง สามารถนำไปใช้บรรเลงได้ตามความเหมาะสม

ตัวอย่างทำนองเพลงอะแซห่วนกี

--- ร	--- ม	--- ซ	--- ล	- ร ด ล	- ซ - ล	- ซ - ด	- ด ด ด
- ม - ล	ซ ม - ร	- ด - ท	ล ซ ล ท	ด ร ด ซ	- ด - ร	- ม - ล	ท ล ซ ม

เพลงเทพนิมิต

ประวัติเพลง อัตรา ๓ ชั้น ครูบัว(คนระนาดมีชื่อ) แต่งขยายจากเพลง พรหมณเฑาะว์ ๒ ชั้น ซึ่งเป็นเพลงแรกของเพลงเรื่องนางหงส์ ที่ใช้บรรเลงประโคมศพ และใช้บรรเลงประกอบละครในบางโอกาส เพลงนี้ผู้แต่งได้สอดแทรกทำนองให้มีลูกล้อ ลูกขัด มีจังหวะสนุกสนานตลอดเพลง เรียกชื่อใหม่ว่า เพลงเทพนิมิต (ณรงค์ชัย ปิฎกวิทย์, ๒๕๔๒ : ๑๒๖)

เพลงเทพนิมิตมอญ สันนิษฐานว่า น่าจะเป็นอีกทางหนึ่ง หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) แต่งขึ้นเพื่อบรรเลงในวงปี่พาทย์มอญ โดยทำสำหรับส่งเพลงเดี่ยวเทพนิมิต

รูปแบบเพลง เป็นเพลงอัตรา 3 ชั้น

การนำไปใช้ สามารถนำไปบรรเลงได้ตามความเหมาะสม

ตัวอย่างทำนองเพลงเทพนิมิต

----	---ค	---ช	-ล-ค	-ร-ม	-ช--	---ร	ด ร ม ช
----	---ม	---ช	-ล-ค	-ร-ม	-ช--	-ม--	ร ม ช ล

เพลงพมานิมิต

ประวัติเพลง นายประสิทธิ์ ถาวร แต่งอัตราชั้นเดียวประกอบระบำพม่า มอญ บรรเลงครั้งแรกในการแสดงละครพันทางเรื่องราชาธิราช ตอนกระทำสัตย์ ณ โรงละครแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ (ณรงค์ชัย ปิฎกัรัชต์, ๒๕๔๒ : ๑๗๑)

นายแสวง คล้ายทิม ซึ่งเป็นเพื่อนสนิทกับนายประสิทธิ์ ถาวร ได้รับเพลงนี้มาใช้ในการบรรเลงในวงปี่พาทย์มอญของสำนักดนตรีบ้านคลังด้วย

ตัวอย่างทำนองเพลงพมานิมิต

---ล	-ล-ม	-ร-ด-ร	ม-ล-ล	---ล	-ม-ล	ค-ล-ช-	ค-ร-ม
---ล	-ช-ล	-ช-ท-ล	ช-ม-ร-ม	--ช-ม	ร-ค-ท-ล	ช-ล-ท-ม	-ช-ล

เพลงกระต่ายเต้น

ประวัติเพลง ณรงค์ชัย ปิฎกัรัชต์ (๒๕๔๒ : ๒) อธิบายว่า เป็นเพลงทำนองเก่า สมัยอยุธยา รวมอยู่ในชุดกระต่ายขมเดือน ใช้บรรเลงประกอบการแสดงละคร

เพลงกระต่ายเต้นมอญ หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) เป็นผู้แต่งขึ้น เป็นเพลงที่มีลีลาสนุกสนาน ไร้ใจ นักดนตรีบ้านคลัง ได้รับถ่ายทอดจากสำนักดนตรีบ้านบาตร

รูปแบบเพลง เป็นเพลงในอัตราจังหวะ ๓ ชั้น ๒ ชั้น และชั้นเดียว บรรเลงรวมกันในลักษณะเพลงเถา แต่การดัดขยายของเพลงไม่ชัดเจน เหมือนเพลงเถา เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ด-ร-ม-ช-ล ใช้หน้าทับมอญ กำกับจังหวะ

ลักษณะการนำไปใช้ เป็นเพลงบรรเลงเพื่อการฟัง สามารถนำไปบรรเลงได้ตามความเหมาะสม

ตัวอย่างทำนองเพลงกระต่ายเต้น

---ค	-ร-ม	ม-ช-ล-ม	-ช-ล	---ค	--ล-ช	ม-ช-ล-ค	-ล-ค
---ค	-ร-ม	ม-ช-ล-ม	-ช-ล	---ค	--ล-ช	ม-ช-ล-ค	-ล-ค

เพลงมอญกละ

ประวัติเพลง เพลงดับ เรียกดับมอญกละ เพลงต่าง ๆ ที่รวมอยู่ในดับนี้ เป็นเพลงที่มีทำนองและสำเนียงมอญแท้ ๆ นอกจากนี้ยังมีมอญปนไทย (นักดนตรีไทยแต่งใหม่) คณะละครเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง (เพ็ญ เพ็งกุล) ได้นำมาร้องประกอบการแสดงละคร เวลายกทัพมอญต่อมawangปีพาทย์หลายวง ได้รวบรวมและเรียบเรียงใหม่ให้เข้าชุดเป็นเพลงดับ สำหรับร้องเป็นเพลงลูกบท ลำดับเพลงจะผิดแผกแตกต่างกันไป อย่างไรก็ตาม เพลงมอญกละที่นิยมขับร้องกันมากที่สุดคือเพลงดับซึ่งพระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) เป็นผู้เรียบเรียงขึ้น

รูปแบบเพลง เป็นเพลงดับ เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ด-ร-ม-ซ-ล หน้าทับมอญ

ลักษณะการนำไปใช้ สามารถขับร้อง บรรเลงเพื่อการฟังได้ ตามโอกาสเหมาะสม

ตัวอย่างทำนองเพลงมอญกละ

- ซ - ล	- ท - ด	- ร - ม	- ร - ซ	--- ด	ร ม - ร	- ร - ม	- ร - ซ
--- ด	ร ม - ร	- ด - ท	- ล - ร	----	--- ร	- ร ร ร	- ร - ร

เพลงมอญอ้อยอิง

ประวัติเพลง ม.ล.ควนศรี วรารณ แต่งมอญอ้อยอิง ๒ ชั้น สำหรับใช้บรรเลงประกอบละครคณะปรีดาลัย ซึ่งเป็นคณะละครของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ นายเฉลิม บัวท่งได้นำมาแต่งขยายและแต่งตัด ทั้งทางทำนองดนตรีและทางร้อง โดยใช้ลีลาและสำเนียงเป็นภาษามอญครบเป็นเถา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๘ (ณรงค์ชัย ปิฎกักรัตน์, ๒๕๔๒ : ๒๐๖)

รูปแบบเพลง เป็นเพลงเถา ประกอบด้วย ๓ ชั้น ๒ ชั้น และชั้นเดียว ดัดขยายชัดเจน เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ด-ร-ม-ซ-ล ใช้หน้าทับมอญ ประกอบจังหวะ

ลักษณะการนำไปใช้ บรรเลงได้ตามความเหมาะสม

ตัวอย่างทำนองเพลงมอญอ้อยอิง

--- ซ	--- ฟ	--- ร	--- ด	----	ท ด ร ด	- ท - ฟ	ซ ล ฟ ซ
----	--- ร	--- ฟ	ซ ล ฟ ซ	- ล - ซ	- ฟ - ท	-- ร ด	ท ด - ร

เพลงรำใบไม้

ประวัติเพลง ไม่ทราบนามผู้แต่ง นักดนตรีบ้านคลัง ได้รับการถ่ายทอดเพลงรำใบไม้มาจากหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง)

รูปแบบเพลง เป็นอัตราจังหวะ ๒ ชั้น และชั้นเดียว เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ร-ม-ฟ-ท-ด หน้าทับมอญประกอบ

ลักษณะการนำไปใช้ เป็นเพลงเก่าเพลงหนึ่ง ที่ใช้บรรเลงเพื่อการฟัง สามารถนำไปใช้บรรเลงได้ตามโอกาส ความเหมาะสม

ตัวอย่างทำนองเพลงรำไบไม้

----	---ท	-ล-ช	-ฟ-ท	---ท	---ด	-ร-ช	-ฟ ร ด
--คท	ลชฟค	--คฟ	ชลตร	--ฟท	ค ร ม ฟ	--มช	ฟ ม ร ด

เพลงเร็ว ๑

ประวัติเพลง ไม่ทราบประวัติ และที่มา

รูปแบบเพลง เป็นเพลงอัตราจังหวะชั้นเดียว จำนวน ๒ วรรค ๑ ละ ๘ จังหวะ เสียงหลัก อยู่ในกลุ่มเสียง ค-ร-ม-ช-ล หน้าทับมอญ

ลักษณะการนำไปใช้ นิยมบรรเลงส่งพระขึ้นแสดงธรรม

ตัวอย่างทำนองเพลงเร็ว ๑

---ช	---ช	---ช	---ด	---ด	--ร ม	-ช-ล	ล ล -ช
-ล ล ล	-ช-ฟ	-ค ร ม	-ร ร ร	-ม-ร	ร ร -ม	-ช-ล	-ช-ด

เพลงเร็ว ๒

ประวัติเพลง ไม่ทราบประวัติ

รูปแบบเพลง เป็นเพลงอัตราจังหวะชั้นเดียว จำนวน ๒ วรรค ๑ ละ ๒๐ จังหวะ บันไดเสียง ค-ร-ม-ช-ล หน้าทับ มอญ

ลักษณะการนำไปใช้ นิยมบรรเลงประกอบพิธีจุดธูป เทียน บูชาพระรัตนตรัย

ตัวอย่างทำนองเพลงเร็ว ๒

----	---ด	---ร	-ด ด ด	-ม-ร	-ด-ล	-ม ร ด	-ล-ช
-ล ช ม	ช ม ร ด	-ช-ด	-ค ร ม	-ม ร ด	ร ม ร ม	ร ด ร ม	-ฟ-ช

เพลงเร็ว ๓

ประวัติเพลง ไม่ทราบประวัติ

รูปแบบเพลง เป็นเพลงอัตราจังหวะชั้นเดียว จำนวน ๒ วรรค ๑ ละ ๒๐ จังหวะ เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ค-ร-ม-ช-ล หน้าทับ มอญ

ลักษณะการนำไปใช้ นิยมบรรเลงต่อท้ายเพลงมอญทั่วไปที่มีสำเนียงเดียวกัน เช่น เพลง ยาดแล้ เป็นต้น

ตัวอย่างทำนองเพลงเร็ว ๓

- ม ม ม	- ช - ด	- ด ร ม	- ช - ด	- ม ม ม	- ช - ด	- ด ร ม	- ช - ด
- ด ร ม	ร ด ร ม	ร ด ร ม	- ช - ด	- ม ม ม	- ช - ด	- ด ร ม	- ช - ด

เพลงเร็ว ๔

ประวัติเพลง ไม่ทราบประวัติ

รูปแบบเพลง เป็นเพลงอัตราจังหวะชั้นเดียว จำนวน ๒ วรรค ๆ ละ ๒๐ จังหวะ เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ด-ร-ม-ช-ล หน้าทับ มอญ

ลักษณะการนำไปใช้ นิยมบรรเลงใช้บรรเลง รับ-ส่งพระ

ตัวอย่างทำนองเพลงเร็ว ๔

ด ล ช ม	ช ล ท ด	- ช ล ท	ล ท ด ร	- ช ล ท	ล ท ด ร	ช ม ร ล	ร ท ล ช
- ล ช ช	- ม ร ร	- ด ร ม	ร ม ฟ ช	- ล ช ช	- ม ร ร	- ด ร ม	ร ม ฟ ช

เพลงเร็ว ๕

ประวัติเพลง ไม่ทราบประวัติ

รูปแบบเพลง เป็นเพลงอัตราจังหวะชั้นเดียว จำนวน ๒ วรรค ๆ ละ ๒๔ จังหวะ เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ด-ร-ม-ช-ล หน้าทับ มอญ

ลักษณะการนำไปใช้ นิยมบรรเลงใช้บรรเลง รับ-ส่งพระ

ตัวอย่างทำนองเพลงเร็ว ๕

- ช ช ช	- ด - ช	- ม ช ล	ช ล ท ด	- ม ช ล	ช ล ด ร	ม ร ด ล	ด ม ร ด
- ช - ช	ร ม ฟ ช	ร ม ฟ ช	ล ช ฟ ม	- ล - ช	- ม - ร	ด ร ช ล	ด ร - ด

เพลงเร็ว ๖

ประวัติเพลง ไม่ทราบประวัติ

รูปแบบเพลง เป็นเพลงอัตราจังหวะชั้นเดียว จำนวน ๓ วรรค ๆ ละ ๒๘ จังหวะ เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ด-ร-ม-ช-ล หน้าทับ มอญ

ลักษณะการนำไปใช้ นิยมบรรเลงใช้บรรเลง รับ-ส่งพระ และเป็นเพลงเร็วในโอกาสการบรรเลงต่อท้ายเพลงมอญที่ไม่มีเพลงเร็ว

ตัวอย่างทำนองเพลงเร็ว ๖

- - - ด	- ล - ช	- ช - ร	ด ล - ช	- ด - ล	- ช - ม	- ม ร ม	ช ล - ช
- ช - ม	- ช - ม	- ช - ม	- ช - -	- ช - ม	- ช - ม	- ช - ม	- ช - -

เพลงเร็ว ๗

ประวัติเพลง ไม่ทราบประวัติ

รูปแบบเพลง เป็นเพลงอัตราจังหวะชั้นเดียว จำนวน ๔ วรรค จำนวน ๓๖ จังหวะ เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ด-ร-ม-ช-ล หน้าทับ มอญ

ลักษณะการนำไปใช้ นิยมบรรเลงใช้บรรเลง รับ-ส่งพระ และเป็นเพลงเร็วในโอกาสการบรรเลงต่อท้ายเพลงมอญที่ไม่มีเพลงเร็ว

ตัวอย่างทำนองเพลงเร็ว ๗

- ล - ช	- ม - ช	- ม - ร	- ด - -	- ล - ช	- ม - ช	- ม - ร	- ด - -
- ด - ร	- ม - ช	- ล - ช	- ม - ช	- ล - ช	- ม - ช	- ม - ร	- ด - -

เพลงบัว ๑

ประวัติเพลง ไม่ทราบประวัติเพลง

รูปแบบเพลง ประกอบด้วยทำนองเพลงจำนวน ๒ วรรค ๑ ๑๘ จังหวะ เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ด-ร-ม-ช-ล หน้าทับ มอญ

ลักษณะการนำไปใช้ นิยมใช้บรรเลงต่อท้ายเพลงอัตราจังหวะชั้นเดียว ของเพลงมอญทั่วไปที่มีสำเนียงเดียวกัน

ตัวอย่างทำนองเพลงบัว ๑

- - - -	- ล - ช	- ล ช ด	ช ล - ช	- ล ช ด	ช ล - ช	- ล ช ด	ช ล - ช
- - - ม	ช ล ท ด	- - ด ด	- - ช ช	- - ล ม	ช ล ท ด	- - ด ด	- - ช ช

เพลงบัว ๒

ประวัติเพลง ไม่ทราบประวัติเพลง

รูปแบบเพลง เป็นเพลงอัตราจังหวะชั้นเดียว จำนวน ๒ วรรค ๑ ละ ๕๖ จังหวะ เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ด-ร-ม-ช-ล หน้าทับมอญ

ลักษณะการนำไปใช้ นิยมบรรเลงต่อท้ายเพลงเร็ว ทั่วไป ที่มีสำเนียงเดียวกัน เช่น เพลงยกศพปากลัด เป็นต้น

ตัวอย่างทำนองเพลงบ๊ว ๒

----	- ล - ช	- ล ช ด	ช ล - ช	- ล ช ด	ช ล - ช	- ล ช ด	ช ล - ช
- - ฟ ฟ	- - ฟ ฟ	- - ฟ ฟ	- - ฟ ฟ	-- ม ร	-- ม ร	-- ม ร	-- ด ฟ

เพลงบ๊ว ๓

ประวัติเพลง ไม่ทราบประวัติเพลง

รูปแบบเพลง เป็นเพลงอัตราจังหวะชั้นเดียว จำนวน ๑ วรรค ๙๖ จังหวะ เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ช-ล-ท-ร-ม หน้าทับ มอญ

ลักษณะการนำไปใช้ นิยมบรรเลงต่อท้ายเพลงชั้นเดียวทั่วไป ที่มีสำเนียงเดียวกัน

ตัวอย่างทำนองเพลงบ๊ว ๓

----	ล ท ล ล	- ร - -	ล ท ล ล	- ม ร ร	- ท ล ล	- ม ร ร	- ท ล ล
- - ช ช	- - ช ช	- - ช ช	- ท ล ล	- ม ร ร	- ท ล ล	- ม ร ร	- ท ล ล

เพลงบ๊ว ๔

ประวัติเพลง ไม่ทราบประวัติเพลง

รูปแบบเพลง เป็นเพลงอัตราจังหวะชั้นเดียว จำนวน ๒ วรรค ๑ ละ ๘๐ จังหวะ เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ช-ล-ท-ร-ม หน้าทับ มอญ

ลักษณะการนำไปใช้ นิยมบรรเลงต่อท้ายเพลงชั้นเดียวทั่วไป ที่มีสำเนียงเดียวกัน

ตัวอย่างทำนองเพลงบ๊ว ๔

----	- ล - ช	- ล ช ด	ช ล - ช	- ล ช ด	ช ล - ช	- ล ช ด	ช ล - ช
-----	--- ด	--- ด	--- ร	- ด - ล	ช ม ช ล	- ท - ด	ท ช - ท

เพลงบ๊ว ๕

ประวัติเพลง ไม่ทราบประวัติเพลง

รูปแบบเพลง เป็นเพลงอัตราจังหวะชั้นเดียว มีลักษณะขึ้นต้นเพลงคล้ายกับเพลงบ๊วที่ ๔ แตกต่างตรงกลางวรรคที่เปลี่ยนแปลงไป มีจำนวน ๒ วรรค ๑ ละ ๘๐ จังหวะ เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ช-ล-ท-ร-ม หน้าทับ มอญ

ลักษณะการนำไปใช้ นิยมบรรเลงต่อท้ายเพลงชั้นเดียวทั่วไป ที่มีสำเนียงเดียวกัน

ตัวอย่างทำนองเพลงบัว ๕

----	- ล - ช	- ล ช ด	ช ล - ช	- ล ช ด	ช ล - ช	- ล ช ด	ช ล - ช
----	--- ด	--- ด	--- ร	- ด - ล	ช ม ช ล	- ท - ด	ท ช - ท

เพลงบัว ๖

ประวัติเพลง ไม่ทราบประวัติเพลง

รูปแบบเพลง เป็นเพลงอัตราจังหวะชั้น มีจำนวน ๑ วรรค ๑ ละ ๔๘ จังหวะ เสียงหลักอยู่ในกลุ่มเสียง ช-ล-ท-ร-ม หน้าทับ มอญ

ลักษณะการนำไปใช้ เป็นเพลงประกอบในชุดย่าเที่ยง และนิยมนำมาบรรเลงต่อท้ายเพลงชั้นเดียวทั่วไป ที่มีสำเนียงเดียวกัน

ตัวอย่างทำนองเพลงบัว ๖

----	- ล - ช	- ล ช ด	ช ล - ช	- ล ช ด	ช ล - ช	- ล ช ด	ช ล - ช
- ร ร ร	- ช - ร	- ด ท ช	- ท --	- ร - ด	- ท - ล	ช ล ฟ ช	----

จากตัวอย่างเพลงมอญที่นำเสนอ เป็นเพลงที่สำนักดนตรีบ้านคลัง ใช้บรรเลงในโอกาสการบรรเลงต่าง ๆ พบว่า เพลงส่วนหนึ่งเป็นเพลงมอญเก่า และอีกส่วนหนึ่งซึ่งเป็นส่วนใหญ่ของเพลงทั้งหมด เป็นเพลงที่ครูไทยแต่งขึ้นใหม่ และเป็นเพลงที่หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) แต่งขึ้นทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากนี้ยังคงมีเพลงมอญ อีกส่วนหนึ่งที่ผู้รับสืบทอดจากสำนักดนตรีบ้านคลัง ยังไม่ต้องการเผยแพร่ ซึ่งรูปแบบ ลักษณะเพลงที่เป็นสังคีตลักษณะของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่จะนำเสนอในบทที่ ๕ จึงนำเสนอจากกรอบเพลงที่ได้รับอนุญาต ให้นำเผยแพร่ได้ดังที่ได้เสนอไว้ในบทที่ ๔ นี้

บทที่ ๕

รูปแบบเพลงมอญ สำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคลัง

จากการศึกษา เพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดย สำนักดนตรีบ้านคลัง ในครั้งนี้ จะทำการวิเคราะห์เพลงมอญ ที่สำนักดนตรีบ้านคลังได้รับถ่ายทอดมาจากหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ทั้งเพลงมอญที่หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) เป็นผู้แต่งขึ้น และเพลงมอญที่เป็นเพลงเก่าที่ผ่านการกลั่นกรอง มือฆ้อง หรือทำนองเพลง จากหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

รูปแบบด้านมูลเหตุของเพลงมอญ

เพลงมอญ สำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดย สำนักดนตรีบ้านคลัง ปรากฏมูลเหตุแห่งเพลง ๒ ลักษณะ ได้แก่

๑. เพลงมอญแท้

เพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอด โดยสำนักดนตรีบ้านคลัง ปรากฏเพลงมอญแท้เพียงกลุ่มที่เป็นเพลงประจำ ๔ เพลง คือ เพลงประจำบ้านทางตรง ประจำบ้านทางกลาง เพลงประจำวัดทางตรง และเพลงประจำวัดทางกลาง เท่านั้น

กลุ่มเพลงมอญแท้อื่น ๆ ที่ใช้บรรเลงต่อจากเพลงประจำ เช่น เพลงแป๊ะมังพลู จักมัวเสียว ปีด หะเก๊ะโหมเมียะ ดาดทอ ดาดซอน หะโกเกรียง เงินทางไหม้ ไม่ปรากฏชื่อทางไทยเรียกว่า เพลงฉิ่ง ไม่ปรากฏชื่อมีลีลาคล้ายเพลงหะเก๊ะโหมเมียะ ตีโต้ดเกลีอะบี ผอกแซโรัด ตีโต้ดเกลีอะบี ซ็อกกะลา ยังซาน หะแยปะแล และอะโรงอะซ่า ไม่พบ ว่าหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้ถ่ายทอดเพลงกลุ่มนี้ ให้กับศิษย์ในสำนักดนตรีบ้านคลัง จึงไม่ปรากฏเพลงมอญแท้ในกลุ่มนี้แต่อย่างใด

๒. เพลงมอญที่ครูไทยแต่งขึ้น

เพลงมอญ สำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคลัง ที่ครูไทยแต่งขึ้น พบว่า ประกอบด้วย

๒.๑ เพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ที่หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) แต่งขึ้น

เพลงมอญ ที่สำนักดนตรีบ้านคลังใช้ในการบรรเลงอยู่ เกือบทั้งหมดเป็นเพลงมอญที่หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) แต่งขึ้นทั้งสิ้น โดยมีลักษณะเพลงดังนี้

๒.๑.๑ เพลงสำหรับประโคมศพ ในอดีตเพลงที่ใช้ประโคมศพ มีน้อย อยู่ในกลุ่มประจำ เพียง ๔ เพลงเท่านั้น สันนิษฐานว่า หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) น่าจะคิดแต่งขึ้นใหม่ เพื่อลดความซ้ำซาก และมูลเหตุสำคัญ คือ หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) เป็นผู้ริเริ่มนำวงปี่พาทย์มอญ ออกบรรเลงตามงานศพ และคณะปี่พาทย์ของหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ประจำอยู่หลายวัด เช่น วัดไตรมิตร วัดพระพิเรนทร์ วัดพลับพลาไชย วัดดวงแข วัดสามปลื้ม และวัดเทพศิรินทร์ วงปี่พาทย์มอญ ของสำนักดนตรีบ้านบาตรในช่วงนั้น มีความต้องการเพลงมอญจำนวนมาก จึงต้องคิดแต่งเพลงขึ้นเพื่อให้พอใช้บรรเลง ฉะนั้นเพลงประโคมศพ เช่น ประจำทางใหม่ ประจำ(ไม่ทราบชื่อ) จึงเป็นผลงานของหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) แต่งขึ้นเพื่อการนี้ด้วย

๒.๑.๒ เพลงประกอบพิธีกรรม ในการนำปี่พาทย์มอญ เข้าไปมีส่วนร่วมในพิธีกรรมทางศาสนา ในพิธีศพนั้น ลักษณะเพลงที่ใช้ จึงใช้กรอบของวงปี่พาทย์ไทย ลักษณะของพิธีศพสามารถนำเพลงมอญ บรรเลงประกอบพิธีกรรมตามลักษณะการกระทำ เช่น เทศน์จบ ยกศพ ใส่ไฟ จึงเกิดผู้แต่งเพลงยกศพ เพลงเร็ว ขึ้นหลายเพลงด้วย

๒.๑.๓ เพลงบรรเลงเพื่อการฟัง ในยุคแห่งดนตรีไทยมีความรุ่งเรืองมาก ผู้คนต่างให้ความสนใจดนตรี เพลงมอญเพื่อการฟังจึงเกิดขึ้นมากมาย ไม่ต่างไปจากเพลงไทยทั่วไป และคงจะนำรูปแบบเพลงไทยมาใช้ในการแต่งเพลง ทำให้มีลีลา ท่วงทำนอง ที่แตกต่าง หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) จึงสร้างผลงานอีกมุมหนึ่งของดนตรีไทย ในลักษณะเพลงมอญขึ้นด้วย

๒.๒ เพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ที่ครูดนตรีไทยท่านอื่นแต่งขึ้น

ในช่วงที่ความต้องการดนตรีมีมาก นักดนตรีมีน้อย เพลงมอญสำนวนครูอื่น ๆ แต่งน่าจะเกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมดนตรีได้ ดิษย์หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ได้ร่วมเล่นดนตรีกับวงปี่พาทย์มอญยุคอื่น ๆ ด้วย เช่น เพลงดาวกระจ่างของนายชื่น ดุริยประณีต และเพลงต่อเอี้ยะ ของหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) สันนิษฐานว่า หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) นำเพลงดาวกระจ่างมาปรับมือฆ้องใหม่ เพื่อให้ดิษย์ในสำนักบ้านบาตร นำไปใช้เป็นต้น

รูปแบบโครงสร้างเพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง)

รูปแบบโครงสร้างของเพลงมอญ สำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) นั้นพบว่า มีความหลากหลายรูปแบบโครงสร้าง สามารถจำแนกได้ ดังนี้

๑. รูปแบบโครงสร้างเพลง ๓ ชั้น

คำว่า ๓ ชั้น เป็นคำกำหนดอัตราของหน้าทับและเพลง ซึ่งมีประโยคและจังหวะ หน้าทับค่อนข้างยาว ทุก ๆ ประโยคและจังหวะหน้าทับ มีความยาวกว่าอัตรา ๒ ชั้น อีกเท่าตัว (๔ เท่าของชั้นเดียว) การที่เรียกเพลงและหน้าทับในอัตรานี้ว่า ๓ ชั้นก็เพราะเป็นการแต่งขยายขึ้นเป็นชั้นที่ ๓ คือแต่งชั้นแรกเป็นอัตราชั้นเดียว แต่งขยายชั้นที่ ๒ เป็น ๒ ชั้น แล้วแต่งขยายเป็นทวิคูณจากอัตรา ๒ ชั้นขึ้นอีกชั้นหนึ่ง เป็นการแต่งถึง ๓ ชั้น จึงเรียกว่า ๓ ชั้น ไม่ได้เรียกตามส่วนที่ขยายเป็นทวิคูณ เพราะถ้าเรียกตามส่วนจะเป็น ๑ ชั้น ๒ ชั้น และ ๔ ชั้น (มนตรี ดราโมท, ๒๕๐๗ : ๔๔)

เพลงมอญ สำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) มีโครงสร้างในลักษณะ เพลง ๓ ชั้น พบน้อยมาก มูลเหตุของการสร้างเพลงในลักษณะนี้ สุชิน คล้ายมุข (สัมภาษณ์) กล่าวว่า เพลงมอญ ๓ ชั้น นี้ ได้รับการสืบทอดจากนายแสวง คล้ายทิม โดยได้รับการบอกเล่ามาจากนายแสวง คล้ายทิม ว่าเพลงในส่วนนี้ได้รับการปรับวงมาจากหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ซึ่งใช้ในการบรรเลงเพื่อเชื่อมโยงเข้าสู่การบรรเลงเดี่ยวเครื่องดนตรี ในการประชันวง ลักษณะของเพลงมอญที่ประพันธ์ขึ้น มีลักษณะสำเนียงที่เป็นไปในแนวทางเดียวกับเพลงที่ต้องการจะเดี่ยว และสันนิษฐานว่า เกิดหลังจากเพลงเดี่ยวทั้งสิ้น เช่น เพลงเทพนิมิตมอญ เพลงด้อยรูปมอญ เป็นต้น

ตัวอย่างเพลงรูปแบบโครงสร้างเพลง ๓ ชั้น

เพลงด้อยรูปมอญ

เกริ่น

----	----	---ด	---ร	---ม	---ช	---ด	---ร
---ม	----	---ด	---ร	---ม	---ช	---ด	---ร
---ม	----	---ด	---ร	---ม	---ด	-ร-ม	----
-ด ร ม	-ช -ล	-ร ด ล	-ช -ม	-ช -ด	-ร -ม	-ล ช ม	-ร -ด

๓ ชั้น (วรรค ๑)

- ด ร ม	ร ด ร ม	ร ด ร ม	ช ม ร ด	- ล ด ร	ด ม ด ร	ด ล ด ร	ด ล ด ช
- ล ช ช	- ร ด ด	- ร ด ด	- ล ช ช	- ร ด ด	ท ล ช ช	ช ล ช ช	- ม - ม
- ล ช ล	ท ล ช ม	ช ล ร ม	ช ล ท ด	ม ร ด ช	- ด ด ด	ฟ ด ช ด	- ร - ม
- ด ร ม	- ช - ล	- ร ด ล	- ช - ม	- ช - ด	- ร - ม	- ล ช ม	- ร - ด

๓ ชั้น (วรรค ๒)

- ม ร ม	ร ม ฟ ช	- ม ร ม	ร ม ฟ ช	- ร ด ร	ด ร ม ฟ	- ร ด ร	ด ร ม ฟ
- ม ร ม	ร ม ฟ ช	- ล - ช	- ด ร ม	- ล ช ล	ช ล ด ร	ม ร ด ล	ด ร - ด
- ม ช ล	ช ม ด ล	ช ม ช ล	ช ล ด ร	- ม ช ล	ช ล ด ร	ม ร ด ล	ด ร - ด
- ม ช ล	ช ม ด ล	ช ม ช ล	ช ล ด ร	- ม ช ล	ช ล ด ร	ม ร ด ล	ด ร - ด

๓ ชั้น (วรรค ๓)

- ร - ด	ด ด - ช	- ล ช ช	ฟ ม ร ช	- ล ช ช	ฟ ม ร ด	- ด ช ด	ร ม ฟ ช
- ล - ช	ช ช - ล	- ร - ด	- ล - ช	ล ช ฟ ม	ร ม ฟ ช	ล ช ฟ ม	ร ด ร ม
- ล ช ล	ช ล ด ร	ม ร ด ล	ด ร - ด	----	----	----	----
- ม ช ล	ช ม ด ล	ช ม ช ล	ช ล ด ร	- ม ช ล	ช ล ด ร	ม ร ด ล	ด ร - ด
- ม ช ล	ช ม ด ล	ช ม ช ล	ช ล ด ร	- ม ช ล	ช ล ด ร	ม ร ด ล	ด ร - ด

วรรคจบ

--- ม	--- ร	--- ด	--- ล	--- ช	--- ม	-- ช ล	ท ด ร ม
--- ม	--- ร	--- ด	--- ล	ม ช ล ด	- ร - ม	- ล ช ม	- ร - ด

จากรูปแบบเพลงมอญ ๓ ชั้น ส่วนวงหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคล้งนั้น หากพิจารณาจากหลักเกณฑ์การอธิบายเพลง ๓ ชั้น ไม่สามารถอธิบายตามหลักได้ เพราะวิธีการใช้เครื่องประกอบจังหวะ ได้แก่ ตะโพนมอญ ไม่ได้กำหนดหน้าทับขยายจากหน้าทับมอญ ๒ ชั้นเป็น ๓ ชั้น แต่อย่างไร การกำกับหน้าทับใช้หน้าทับมอญ ๒ ชั้นกำกับ มีเพียงการกำกับจังหวะฉิ่ง เท่านั้นที่กำหนดเป็น ๓ ชั้น

สุชิน คล้ายมุข (สัมภาษณ์) กล่าวถึง เพลงมอญ ส่วนวงหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคล้ง ในรูปแบบโครงสร้าง ๓ ชั้น ว่า การกำหนดหน้าทับกำกับเพลง ไม่มีการขยายหน้าทับเป็น ๓ ชั้น ยังใช้รูปแบบหน้าทับ ๒ ชั้น น่าจะมีลักษณะ เช่นเดียวกับการขยายเพลงเป็น ๖ ชั้น เช่น เพลงภิรมสุรางค์ ๖ ชั้น การกำกับหน้าทับก็ใช้หน้าทับ ๓ ชั้นกำกับ เป็นต้น

นอกจากนี้ อาจด้วยเหตุจากที่เพลงมอญ ไม่กำหนดกรอบจังหวะชัดเจน เหมือนเพลงไทย ซึ่งพบว่า เพลงมอญบางเพลง การกำหนดจำนวนจังหวะเพลง ในแต่ละวรรคเพลง หรือท่อนเพลง ไม่มีกรอบกำหนดชัดเจน การใช้หน้าทับกำกับ จึงใช้โน้ตโลมเช่นเดียวกันก็เป็นได้

อนึ่งการบรรเลง เพลงมอญในลักษณะ ๓ ชั้นแล้ว จะบรรเลงต่อด้วยเพลงเดี่ยว ดังนี้

- เพลงเทพนิมิตมอญ ๓ ชั้น เพลงเดี่ยวเทพนิมิต (แล้วแต่ว่าจะใช้เครื่องมือใด ซึ่งอาจบรรเลงเดี่ยวเพลงเทพนิมิตเถา หรือเฉพาะ ๓ ชั้น) และเพลงเร็ว

- เพลงต่อयरูปมอญ ๓ ชั้น เพลงเดี่ยวต่อयरูป (แล้วแต่ว่าจะใช้เครื่องมือใด ซึ่งอาจบรรเลงเดี่ยวเพลงต่อयरูปเถา หรือเฉพาะ ๓ ชั้น) และเพลงเร็ว

เป็นต้น

รูปแบบเพลงมอญโครงสร้างเพลง ๓ ชั้น ในลักษณะนี้ เป็นเพลงสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ที่สำนักดนตรีบ้านค้ำจี้ได้รับสืบทอดมา แต่มีจำนวนไม่มากนัก รูปแบบการบรรเลง จะบรรเลงเพลงโดยไม่พบที่มีการเพลงเร็ว ต่อท้ายแต่อย่างใด ด้วยจุดประสงค์ของผู้แต่งที่ต้องการใช้เพลงกลุ่มนี้เป็นเพลงบรรเลงนำ เพื่อการบรรเลงเดี่ยวเครื่องมือต่าง ๆ

๒. รูปแบบโครงสร้างเพลงเถา

เพลงเถา มนตรี ตราโมท (๒๕๐๗ : ๑๔) อธิบายถึง เพลงเถาว่า หมายถึง เพลงเดียวกัน แต่มีอัตราลดหลั่นกันลงไปตามลำดับไม่น้อยกว่า ๓ ชั้น นำมาร้องหรือบรรเลงติดต่อกัน หลักของการที่จะเรียกได้ว่า เป็นเถา เพลงที่มีอัตราลดหลั่นกันลงไปตามลำดับทุก ๆ ชั้นนั้น จะต้องเป็นเพลงเดียวกัน ทั้งจะต้องร้องหรือบรรเลงติดต่อกัน โดยไม่ขาดระยะหรือมีเพลงอื่นมาแทรกแซง เช่น บรรเลงเพลงราตรีประดับดาว ๓ ชั้น ๒ ชั้น และชั้นเดียวติดกัน ก็เรียกว่าเพลงราตรีประดับดาวเถา เทียบได้กับการวางภาชนะอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ชามเบญจรงค์ชนิดเดียวกัน ซึ่งมีขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ซ้อนกันไว้ ตามลำดับ เราเรียกชามนั้นว่า เถา หรือ ๓ ไบเถา

การเรียงเพลงเป็นเถานี้ ใช่ว่าจะมีแต่ใหญ่ไปหาเล็ก คือ ๓ ชั้น ๒ ชั้น แล้วจึงชั้นเดียว วิธีกลับกัน คือ ชั้นเดียว ๒ ชั้น แล้วจึง ๓ ชั้น ก็เคยมีบ้าง แต่เป็นกรณีพิเศษ เช่น เดี่ยวระนาดเอก เพลงพญาโศก เป็นต้น และการบรรเลงเพลงเถานี้ อาจลดหลั่นกันกว่า ๓ ชั้นได้ แต่ยังไม่มีการทำ หากจะมีขึ้นก็ถือว่า ไม่ผิด

เพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) พบว่า มีลักษณะที่เป็นเพลงรูปแบบเพลงเถา โดยประกอบด้วยอัตราจังหวะ ๓ ชั้น ๒ ชั้น และชั้นเดียว ตามรูปแบบเพลงไทยทั่วไป โดยมีลักษณะโครงสร้างรูปแบบ แบ่งออกได้เป็น ๒ ลักษณะ ดังนี้

๒.๑ รูปแบบโครงสร้างเพลงเถาตัดขยาย

เพลงมอญ สำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านค้ำจี้ พบว่า มีเพลงในลักษณะรูปแบบโครงสร้างเพลงเถาตัดขยายชัดเจน จำนวนหนึ่ง อาทิ เพลงพม่าเขว เพลงทวาย เพลงสองกุมาร เพลงดาวชัยพฤกษ์ เป็นต้น

ตัวอย่างเพลงรูปแบบโครงสร้างเพลงเกาต์คชยาย

เพลงดาวชัยพฤษ์

๓ ชั้น ท่อน ๑

- ชล ท	- ลลล	- ด - ร	- ม - ล	ช ม - ร	- ด - ล	- ช - ล	ท ล ช ม
--- ร	--- ท	--- ล	--- ช	-- ลล	ท ล ช ม	----	----
- ร - ร	--- ม	--- ช	--- ล	ล ช ท ล	ท ช ล ม	ช ม ล ช	ล ม ช ร
- ด - ร	ม ร ด ท	ล ช ล ท	ล ท ด ร	ม ม ม ล	ม ม ม ร	ด ร ล ท	ด ร - ด
--- ม	--- ช	--- ม	--- ร	- ด ท ล	-----	- ช ล ท	ล ท ด ร
-----	-----	- ช ล ท	ล ท ด ร	ม ร ด ท	ล ท ด ร	ม ร ด ร	ม ช - ม
-----	--- ล	--- ท	ร ท ล ช	--- ล	ท ล ช ม	----	----
--- ล	--- ช	--- ม	--- ร	- ช ล ท	ล ท ด ร	ด ร ล ท	ด ร - ด

๓ ชั้น ท่อน ๒

ล ช ลล	ล ท ลล	ล ร ลล	ล ท ลล	ท ล ชล	ท ล ชล	ท ล ชล	ท ด ร ม
ท ท ลท	ร ท ลท	ร ท ลท	ร ท ลช	ท ล ชล	ท ล ชล	ท ล ชล	ท ล ช ม
-- ฟ ร	ม ฟ ชล	-- ท ท	ร ท ลช	-- ลล	ท ล ช ม	----	----
--- ล	--- ช	--- ม	--- ร	- ช ล ท	ล ท ด ร	ด ร ล ท	ด ร - ด
- ท ล ช	ล ท ล ร	ด ท ล ช	ล ท ชล	----	ท ล ชล	-- ท ล	ช ม --
- ท ล ท	ร ท ลท	ร ท ลท	ร ท ลช	----	ท ล ชล	-- ท ล	ช ม --
-- ฟ ร	ม ฟ ชล	-- ท ท	ร ท ลช	-- ลล	ท ล ช ม	----	----
--- ล	--- ช	--- ม	--- ร	- ช ล ท	ล ท ด ร	ด ร ล ท	ด ร - ด

๒ ชั้น ท่อน ๑

--- ล	- ลลล	ท ล ชล	ท ด ร ม	- ร ร ร	- ด - ร	ม ร ด ร	ม ร ช ม
ล ช ท ล	ท ช ล ม	ช ม ล ช	ล ม ช ร	- ช ล ท	ล ท ด ร	ด ร ล ท	ด ร - ด
--- ด	- ร ร ร	--- ม	- ร ร ร	--- ท	ล ท ร ช	- ช ล ท	ด ร --
- ด - ร	- ด ร ม	ช - ช ร	- ม - ร	- ช ล ท	- ลลล	- ม ม ม	- ร - ด

๒ ชั้น ท่อน ๒

-- ชล	ท ล ช ม	-- ชล	ท ล ช ม	- ม ชล	ช ม ช ร	ม ร ด ร	ม ร ช ม
ล ช ท ล	ท ช ล ม	ช ม ล ช	ล ม ช ร	- ช ล ท	ล ท ด ร	ด ร ล ท	ด ร - ด
- ม ร ร	- ท ลล	- ช ล ท	ล ท ด ร	ม ร ด ท	ล ท ด ร	ม ร ด ร	ม ช - ม
- ด - ร	- ด ร ม	ช - ช ร	- ม - ร	- ช ล ท	- ลลล	- ม ม ม	- ร - ด

ชั้นเดียวก่อน ๑

- ล ล ล	- ม ม ม	- ร ร ร	- ม ม ม	- ช ช ช	- ม ม ม	- ร ร ร	- ด ด ด
- ร ร ร	- ม - ร	- ล - ท	ล ท ด ร	- ด - ร	- ด ร ม	ช - ร ม	- ร - ด

ชั้นเดียวก่อน ๒

- ล ล ล	- ม ม ม	- ร ร ร	- ม ม ม	- ช ช ช	- ม ม ม	- ร ร ร	- ด ด ด
- ร ร ร	- ม - ร	- ล - ท	ล ท ด ร	- ด - ร	- ด ร ม	ช - ร ม	- ร - ด

๒.๒ รูปแบบโครงสร้างเพลงเถาไม่ตัดขยาย

เพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคลัง พบว่า มีลักษณะรูปแบบโครงสร้างเพลงเถาตัดขยายไม่ชัดเจน โดยปรากฏในลักษณะเพลงที่ตกแต่งทำนองให้มีสำเนียงเดียวกัน โดยไม่คำนึงถึงรูปแบบการตัด ขยาย แต่อย่างใด อาทิ เพลงสุดสงวนมอญ กระจ่างเด่น เป็นต้น ซึ่งนิยมบรรเลงใน ๒ ลักษณะ คือ บรรเลงเป็นเพลง ๓ ชั้น และเดี่ยวเครื่องดนตรี หรือ บรรเลงเป็นเพลงเถาโดยไม่เดี่ยว ด้วย

ตัวอย่างเพลงรูปแบบโครงสร้างเพลงเถาไม่ตัดขยาย

เพลงสุดสงวนมอญ

๓ ชั้น ก่อน ๑

-----	--- ล	--- ล	--- ม	--- ล	ท ล ช ม	- ล ท ล	ช ม - ร
- ด - ร	ม ร ด ท	ล ช ล ท	ล ท ด ร	- ม - ร	- ด - ร	- ม - ล	ท ล ช ม
-----	--- ล	--- ล	--- ม	--- ล	ท ล ช ม	- ล ท ล	ช ม - ร
- ด - ร	ม ร ด ท	ล ช ล ท	ล ท ด ร	ม ม ม ล	ม ม ม ร	ด ร ล ท	ด ร - ด
-----	--- ม	-----	--- ร	- ด - ท	ล ช ล ท	ด ช ด ม	- ร - ด
-----	ช ท ล ช	ล ท ล ช	ล ท ล ด	ช ท ล ช	ล ท ล ด	ช ท ล ช	ล ท ช ล

๓ ชั้น ก่อน ๒

-----	--- ม	--- ช	--- ล	- ท ช ล	-----	- ล - ด	- ร ล ด
-----	--- ร	--- ม	--- ล	- ท ช ล	-----	- ท - ด	- ร ล ด
-----	-----	- ร - ร	ด ร - ม	- ช - -	- ร - ม	- ร ด ร	ด ท - ด
-----	ช ท ล ช	ล ท ล ช	ล ท ล ด	ช ท ล ช	ล ท ล ด	ช ท ล ช	ล ท ช ล

๓ ชั้น ท่อน ๓

----	--- ม	--- ช	--- ล	--- ด	--- ร	- ม - ล	----
--- ร	--- ม	--- ช	--- ล	- ม - ล	- ช - ล	- ร ล ด	----
- ร - -	ด ร - ม	ม ช ล ด	- ร - ม	- ช - -	- ร - ม	- ร ด ร	ด ท - ด
----	ช ท ล ช	ล ท ล ช	ล ท ล ด	ช ท ล ช	ล ท ล ด	ช ท ล ช	ล ท ช ล

๒ ชั้น ท่อน ๑

- ช ล ท	- ล ล ล	- ด - -	- ร - ม	--- ล	ช ม - ร	- ม - -	ด ล - ด
----	ท ด ช ล	ท ด ช ล	ท ด ช ช	- ล ด ช	ล ช ฟ ร	- ฟ - ช	----
ด ร ด ด	ท ล ช ช	ด ร ด ด	ท ล ช ช	- ร - ช	- ล - ท	ล ช ล ท	- ด - ร
- ท - ด	- ร - ท	--- ด	- ร - -	- ฟ - -	- ด - ร	--- ด	- ท - -
ล ช ฟ ช	ล ท ด ร	- ด ท ด	----	- ล - ช	- ฟ - ร	- - ช ฟ	ร ฟ - ช

๒ ชั้น ท่อน ๒

- - ฟ ล	- - ฟ ช	ฟ ล ฟ ช	ร ฟ ด ร	- - ร ฟ	- - ด ร	ร ฟ ด ร	ท ด ล ท
- - ม ฟ	- ล - ร	ม ร ด ร	- ม - ฟ	- - ม ฟ	- ล - ด	ร ม ด ร	----
- ช - ช	ด ล - ร	ด ม ด ร	----	ม ด ร ม	ร ม ฟ ช	----	- ช - ช
- ฟ - ช	- ล - ฟ	--- ช	- ล - -	- ด ด ด	- ช - ล	--- ช	--- ฟ
ม ร ด ร	ม ฟ ช ล	- ช ฟ ช	----	- ล - ช	- ฟ - ร	- - ช ฟ	ร ฟ - ช

ชั้นเดียว

- ด - ร	- ฟ - ช	- ล - ช	- ฟ - ช	- ล - ช	- ฟ - ม	ร ด ร ม	- ฟ - ช
- ล - ช	- ฟ - ช	- ล - ช	- ฟ - ม	- ม ม ม	- ร - ม	- ล ช ม	- ร - ด
- ร - ม	- ช - ล	- ช - ม	- ร - ด	- ม ม ม	- ร - ม	- ล ช ม	- ร - ด
- ร - ม	- ช - ล	- ช - ม	- ร - ด	- ท ล ท	ร ช - ช	- ช ล ท	ด ร - ด
- ท ล ท	ร ช - ช	- ช ล ท	ด ร - ด	- ร - ม	- ช - ล	- ช - ม	- ร - ด
- ร - ม	- ช - ล	- ช - ม	- ร - ด	- ท ล ท	ร ช - ช	- ช ล ท	ด ร - ด
- ท ล ท	ร ช - ช	- ช ล ท	ด ร - ด	- ร - ม	- ร - ท	--- ล	--- ช

จากตัวอย่างเพลงสุดสงวนมอญ จะมีลักษณะแตกต่างจาก เพลงไทยเถาทั่วไป พบว่า รูปแบบของเพลงอัตรา ทั้ง ๓ อัตราจังหวะ มีสำเนียงกลมกลืนกัน แต่ไม่ดัดขยาย และพบว่า อัตราจังหวะ ๓ ชั้น มีจำนวน ๓ ท่อน อัตราจังหวะ ๒ ชั้น มีเพียง ๒ ท่อนเท่านั้น อัตราจังหวะชั้นเดียวมีเพียง ๑ ท่อนเท่านั้น จึงเป็นรูปแบบเพลงมอญในลักษณะที่มีความแตกต่างจากเพลงมอญทั่วไปด้วย

เพลงพม่าเขว

๓ ชั้น ก่อน ๑

- - - -	- - - ม	- - - -	- - - ร	- - - ด	- - - ร	- ด - ท	ล ท ด ร
- - - -	- - - ม	- - - -	- - - ร	- - - ด	- - - ร	ด ท ล ท	ด ร - ช
- - - -	- - - ม	- - - -	- - - ร	- - - ด	- - - ร	- ด - ท	ล ท ด ร
- - - -	- - - ม	- - - -	- - - ร	- - - ด	- - - ร	ด ท ล ท	ด ร - ช
- - - -	- - - -	- ล ช ล	ท ล ช ม	ล ล ช ล	ท ล ช ม	ร ท ร ม	- ช - ล
- - - -	- - - -	- ท ร ม	- ช - ล	ท ล ช ม	- ช - ล	ท ล ร ท	- ล - ช
- - - -	- - - -	- ล ช ล	ท ล ช ม	ล ล ช ล	ท ล ช ม	ร ท ร ม	- ช - ล
- - - -	- - - -	- ท ร ม	- ช - ล	ท ล ช ม	- ช - ล	ท ล ร ท	- ล - ช

๓ ชั้น ก่อน ๒

- - - -	- ร - ร	- - - ช	ล ท ด ร	- ด ร ม	- ท ด ร	- ล ท ด	- ช ล ท
- - - -	- ท - ท	- ม - ร	- ท - ล	- ม ร ม	ร ม ช ล	ท ล ร ท	- ล - ช
- - - -	- ร - ร	- - - ช	ล ท ด ร	- ด ร ม	- ท ด ร	- ล ท ด	- ช ล ท
- - - -	- ท - ท	- ม - ร	- ท - ล	- ม ร ม	ร ม ช ล	ท ล ร ท	- ล - ช
- - - -	- - - -	- ล ช ล	ท ล ช ม	ล ล ช ล	ท ล ช ม	ร ท ร ม	- ช - ล
- - - -	- - - -	- ท ร ม	- ช - ล	ท ล ช ม	- ช - ล	ท ล ร ท	- ล - ช
- - - -	- - - -	- ล ช ล	ท ล ช ม	ล ล ช ล	ท ล ช ม	ร ท ร ม	- ช - ล
- - - -	- - - -	- ท ร ม	- ช - ล	ท ล ช ม	- ช - ล	ท ล ร ท	- ล - ช

๒ ชั้น ก่อน ๑

- - - -	- ท - ร	- - - -	- ท - ร	- - - -	- ช - ล	- ท - ร	- - - -
- ช - ม	- ร - ท	- - ช ล	ท ร - -	- ช - ม	- ร - ท	- - ล ท	ร ช - -
- - - -	- ท - ร	- - - -	- ท - ร	- - - -	- ช - ล	- ท - ร	- - - -
- ช - ม	- ร - ท	- - ช ล	ท ร - -	- ช - ม	- ร - ท	- - ล ท	ร ช - -
- ช - ม	- ร - ท	- - ล ช	ล ท - -	- ช - ม	- ร - ท	- - ล ท	ช ล - -
- - ช ม	- - ช ม	- - ช ม	ช ล ช ท	- ร ช ล	ท ล ช ม	ช ม ร ม	ช ล - ช
- - ช ม	- - ช ม	- - ช ม	ช ล ช ท	- ร ช ล	ท ล ช ม	ช ม ร ม	ช ล - ช
- ร - ม	- ร - ท	- - - ล	- - - ช	- - - ร	- ร - ท	- - - ล	- - - ช

๒ ชั้น ก่อน ๒

- - - -	- ร - ร	- - - ล	- ท - ร	- - ลช	- - ทล	ร ท ม ร	- - - -
- ช - ม	- ร - ท	- - ชล	ท ร - -	- ช - ม	- ร - ท	- - ลท	รช - -
- - - -	- ร - ร	- - - ล	- ท - ร	- - ลช	- - ทล	ร ท ม ร	- - - -
- ช - ม	- ร - ท	- - ชล	ท ร - -	- ช - ม	- ร - ท	- - ลท	รช - -
- ช - ม	- ร - ท	- - ลช	ล ท - -	- ช - ม	- ร - ท	- - ลท	ชล - -
ร ม ช -	ร ม ช -	- - ร ม	ช ล ช ท	- ร ช ล	ท ล ช ม	ช ม ร ม	ช ล - ช
ร ม ช -	ร ม ช -	- - ร ม	ช ล ช ท	- ร ช ล	ท ล ช ม	ช ม ร ม	ช ล - ช
- ร - ม	- ร - ท	- - - ล	- - - ช	- - - ร	- ร - ท	- - - ล	- - - ช

ชั้นเดียว ก่อน ๑

- - - ร	- - - ร	- - - ร	- - - -	- ร - ท	- ล - ท	- ร - ช	- - - -
- - - ร	- - - ร	- - - ร	- - - -	- ร - ท	- ล - ท	- ร - ช	- - - -
- - - -	- ร - ท	- ล - ท	- ช - ล	- ช - ม	- ช ช ช	- - ร ม	- ช - -
- ช - ม	- ช ช ช	- - ร ม	- ช - -	- ร - ม	- ร - ท	- - - ล	- - - ช

ชั้นเดียว ก่อน ๒

- ช - ม	- ร - ท	- - ชล	ท ร - -	- ช - ม	- ร - ท	- - ลท	รช - -
- ช - ม	- ร - ท	- - ลช	ล ท - -	- ช - ม	- ร - ท	- - ลท	ชล - -
ช ม ร ม	ช ม ร ม	ช ม ร ม	- ช - -	ช ม ร ม	ช ม ร ม	ช ม ร ม	- ช - -
- ร - ม	- ร - ท	- - - ล	- - - ช				

เพลงพม่าเขว เป็นเพลงมอญที่มีโครงสร้างลักษณะเพลงเถา ที่มีโครงสร้างเพลงในอัตรา ๓ ชั้น จำนวน ๒ ท่อน อัตรา ๒ ชั้น จำนวน ๒ ท่อน และอัตราชั้นเดียว จำนวน ๒ ท่อน แต่การตัดขยายพบในอัตราจังหวะ ๒ ชั้นและชั้นเดียว เท่านั้น ไม่พบการขยายในอัตราจังหวะ ๓ ชั้น จึงเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง ของเพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคลัง ที่มีโครงสร้างลักษณะเพลงเถา

เพลงมอญ รูปแบบโครงสร้างเพลงเถา นับเป็นรูปแบบโครงสร้างเพลงมอญ สำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ที่พบว่า มีเพลงจำนวนมาก ทั้งในลักษณะโครงสร้างตัดขยาย และโครงสร้างไม่ตัดขยาย สันนิษฐานว่า แนวคิดในการแต่งเพลงโครงสร้างลักษณะนี้ เป็นการนำรูปแบบแนวคิดการประพันธ์เพลงเถา ที่เป็นแบบฉบับของเพลงไทยที่นิยมบรรเลงทั่วไปมาใช้ แต่ด้วยกรอบรูปแบบของเพลงมอญ ไม่เข้มงวดในด้านการบังคับหน้าทับ พบว่า เพลงมอญไม่มีการควบคุม

จำนวนจังหวะชัดเจนเช่นเพลงไทย ลักษณะเพลงจึงขึ้นอยู่กับความเหมาะสม ความไพเราะ ของท่วงทำนอง ดังที่ไพฑูรย์ ชินวัฒน์ (๒๕๔๗ : สัมภาษณ์) กล่าวถึง ทำนองเพลงมอญว่า “เนื้อหาของทำนองเพลงมอญ มักสั้นยาวไม่เท่ากัน วรรคเพลงแต่ละวรรคก็ไม่เท่ากัน ไม่มีการควบคุมชัดเจนเหมือนเพลงไทย ส่วนใหญ่มักเป็นการอนุโลม เพื่อให้ทำนองเพลงไพเราะ สำเนียงดีก็ใช้ได้” ฉะนั้นจึงปรากฏเพลงมอญในหลาย ๆ รูปแบบ ที่มีโครงสร้างไม่ตัดขยายด้วย

๓. รูปแบบโครงสร้างเพลง ๓ ชั้นและชั้นเดียว

เพลงมอญ ส่วนนทหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคลัง พบว่า ปรากฏรูปแบบโครงสร้างเพลงอัตราจังหวะ ๓ ชั้นและชั้นเดียว อีกรูปหนึ่ง ซึ่งพบว่ามีจำนวนน้อย ดังตัวอย่างเพลง ต่อไปนี้

ตัวอย่างเพลงรูปแบบเพลง ๓ ชั้นและชั้นเดียว

เพลงพญาสิงหา

๓ ชั้น ท่อน ๑

- - - -	- - - -	- ล - ช	- ฟ - ด	- ช - ด	- ช ร ม	ร ม ฟ ช	ฟ ด - ฟ
- - - -	- - - -	- ล - ช	- ล - ช	- ช - ด	- ช ร ม	ร ม ฟ ช	ฟ ด - ฟ
- - - -	- - - -	- ช ช ช	- ล - ช	ด ม ร ม	ด ม ร ม	ฟ - ฟ ฟ	- ม ฟ ช
- - - -	- - - -	ล ร ล ช	- ฟ - ม	ด ม ร ม	ด ม ร ม	ฟ ด ล ช	ฟ ด - ฟ
- - - -	- - - -	- ล - ช	- ฟ - ม	- - ร ช	- - ร ม	ร ด ร ม	ร ด ร ฟ
- - - -	- - - -	- ล - ช	- ฟ - ม	- - ร ช	- - ร ม	ล ด ร ฟ	- ช - ล
- - ล ล	- ล - ร	- ล - ร	- ล ท ล	- - ล ล	- ล - ร	- ล - ร	- ล ท ล

๓ ชั้น ท่อน ๒

- - - -	- - - -	- - - ร	- - - ด	- - - ท	- - - ล	- - ท ล	ท ช - ล
- - - -	- - - -	ช ล ช ม	- ร - ด	ช ด ช ม	ร ด ท ล	ล ล ท ล	ท ช - ล
- - - -	- - - -	- ด - ฟ	- ช - ล	ล ช ล	ด ล ช ล	ด ล ช ล	ท ช - ล
- - - -	- - - -	- ล - ช	- ฟ - ม	- - ร ช	- - ร ม	ร ด ร ม	ด ล ช ฟ
- - - -	- - - -	- ด - ร	- ล - ช	- ฟ - ม	ร ด ร ม	ฟ ด ฟ ล	- ช - ฟ
- - - -	- - - -	- ล - ช	- ฟ - ม	- - ร ช	- - ร ม	ล ด ร ฟ	- ช - ล
- - ล ล	- ล - ร	- ล - ร	- ล ท ล	- - ล ล	- ล - ร	- ล - ร	- ล ท ล

๓ ชั้น ก่อน ๓

--- ท	--- ล	--- ช	--- ล	- ท - ม	ร ท - ล	ล ล - ช	ช ช - ม
- ล ช ล	ท ล ช ล	ท ล ช ล	ท ล ช ม	- ม ร ม	ช ม ร ม	ช ม ร ม	- ช - ล
--- ท	--- ล	--- ช	--- ล	- ท - ม	ร ท - ล	ล ล - ช	ช ช - ม
- ล ช ล	ท ล ช ล	ท ล ช ล	ท ล ช ม	- ม ร ม	ช ม ร ม	ช ม ร ม	ช ล - ช
--- ช	--- ล	--- ท	--- ร	-- ล ช	-- ท ล	ร ท ม ร	-----
--- ช	--- ม	--- ร	--- ท	-----	ร ท ล ช	ล ม - ช	-----
--- ช	--- ล	--- ท	--- ร	-- ล ช	-- ท ล	ร ท ม ร	-----
--- ช	--- ม	--- ร	--- ท	-----	ร ท ล ช	ล ม - ช	-----
--- ท	--- ล	--- ช	--- ล	- ท - ม	ร ท - ล	ล ล - ช	ช ช - ม
- ล ช ล	ท ล ช ล	ท ล ช ล	ท ล ช ม	- ม ร ม	ช ม ร ม	ช ม ร ม	- ช - ล
--- ท	--- ล	--- ช	--- ล	- ท - ม	ร ท - ล	ล ล - ช	ช ช - ม
- ล ช ล	ท ล ช ล	ท ล ช ล	ท ล ช ม	- ม ร ม	ช ม ร ม	ช ม ร ม	ช ล - ช
-----	ร ม ช ล	ช ล ท ล	ช ม - ช	- ม ร ม	ร ม ช ล	ช ล ท ล	ช ม - ช
-----	- ฟ ม ม	- ฟ ม ม	- ล ร ร	- ล - ร	- ล ม ฟ	ม ฟ ช ล	ช ร - ร
-----	- ฟ ม ม	- ฟ ม ม	- ล ร ร	- ล - ร	- ล ม ฟ	ม ฟ ช ล	ช ร - ร
ร ฟ ม ฟ	ร ฟ ม ฟ	ช - ช ช	- ฟ ช ล	- ท ล ล	ช ฟ ม ล	- ท ล ล	ช ฟ ม ม
- ฟ ม ฟ	ล ฟ ม ร	- ล - ร	- ล ม ฟ	- ท - ล	- ช - ร	ช ร ช ท	- ล - ช
-----	- ล ล ล	- ท - ม	ช ล ม ช	- ฟ ม ฟ	ล ฟ ม ร	- ฟ ม ฟ	ช ล - ช
--- ม	ช ล ร ม	ช ล ร ม	ช ล - ช	- ล ช ม	ช ล ช ล	ท ล ช ม	ช ล - ช
--- ร	--- ม	--- ช	--- ล	- ช - ฟ	ม ร ม ฟ	ช ร ช ท	- ล - ช

๓ ชั้น ก่อน ๔

- ท ล ท	ร ท ล ท	- ร - ช	- ช ล ท	- ท ล ท	ร ท ล ท	ร ท ล ท	ร ม ร ร
- ม ร ร	ร ร - ช	- ร - ช	- ช ล ท	- ท ล ท	ร ท ล ท	ร ท ล ท	ช ท ล ล
- ท ล ท	ร ท ล ท	- ร - ช	- ช ล ท	- ท ล ท	ร ท ล ท	ร ท ล ท	ร ม ร ร
- ม ร ร	ร ร - ช	- ร - ช	- ช ล ท	- ท ล ท	ร ท ล ท	ร ท ล ท	ช ท ล ล
- ช ล ท	ล ช ล ท	ล ช ล ท	ล ช ฟ ม	- ช ล ท	ล ช ล ท	ล ช ล ท	ล ช ฟ ม
- ฟ ม ฟ	ล ฟ ม ร	- ล - ร	- ม - ฟ	- ช - ล	ท ล ช ฟ	ม ร ม ฟ	ม ฟ ช ล
- ช ล ท	ล ช ล ท	ล ช ล ท	ล ช ฟ ม	- ช ล ท	ล ช ล ท	ล ช ล ท	ล ช ฟ ม
- ฟ ม ฟ	ล ฟ ม ร	- ล - ร	- ม - ฟ	- ท - ล	- ช - ร	ช ร ช ท	- ล - ช
-----	- ล ล ล	- ท - ม	ช ล - ช	- ฟ ม ฟ	ล ฟ ม ร	- ฟ ม ฟ	ช ล - ช

---ม	ชลรม	ชลรม	ชล-ช	-ลชม	ชลชล	ทลชม	ชล-ช
---ร	---ม	---ช	---ล	-ช-ฟ	มรมฟ	ชรชท	-ล-ช

ชั้นเดียว ก่อน ๑

-ล-ช	-ฟ-ด	-มรด	มรฟ	-ล-ช	-ฟ-ด	-มรด	มรฟ
-ชชช	-ล-ช	-ดรม	รฟช	ลลช	-ฟ-ม	รดรม	รฟ--
ลลช	-ฟ-ม	รดรม	รฟ--	-ดรม	มรฟช	ฟชรม	ฟช-ฟ
ลลช	-ฟ-ม	รดรฟ	-ช-ล	-ลทล	รดทล	ชลทล	รดทล

ชั้นเดียว ก่อน ๒

-รดด	-ทลล	-รดด	-ทลล	-ด-ฟ	-ฟชล	-ลชล	ดลชฟ
-ล-ช	-ฟ-ม	รดรม	รฟ--	-ดรม	มรฟช	ฟชรม	ฟช-ฟ
ลลช	-ฟ-ม	รดรฟ	-ช-ล	-ลทล	รดทล	ชลทล	รดทล

ชั้นเดียว ก่อน ๓

--ชล	ทลชล	--ชล	ทลชม	-ลชล	ทลชม	-ร-ม	-ช-ล
--ชล	ทลชล	--ชล	ทลชม	-ลชล	ทลชม	ชมรม	ชล-ช
-ทลท	ลทดร	-ทลท	ลทดร	-มรม	ชมรท	-ทลท	รทลช
-ทลท	ลทดร	-ทลท	ลทดร	-มรม	ชมรท	-ทลท	รทลช
--ชล	ทลชล	--ชล	ทลชม	-ลชล	ทลชม	-ร-ม	-ช-ล
--ชล	ทลชล	--ชล	ทลชม	-ลชล	ทลชม	ชมรม	ชล-ช
----	มรชล	ชลทล	ชม-ช	-ฟมฟ	ลฟมร	-ฟมฟ	ชล-ช
-ร-ม	มฟชล	-ทลล	ชฟมม	-ล-ร	-ร-ม	มฟชล	ชร-ช
-ชลช	ดทลช	ฟชลช	ดทลช	-ร-ม	มฟชล	ชลมฟ	ชล-ช

ชั้นเดียว ก่อน ๔

-ร-ช	-ชลท	-ทลท	ม-ร	-ร-ช	-ชลท	-ทลท	ชทลล
-ร-ช	-ชลท	-ทลท	ม-ร	-ร-ช	-ชลท	-ทลท	ชทลล
-ชลท	ลชฟม	-ชลท	ลชฟม	-ล-ร	-ร-ม	มร-ม	มฟชล
-ชลท	ลชฟม	-ชลท	ลชฟม	-ล-ร	-ร-ม	มฟชล	ชร-ช
-ชลช	ดทลช	ฟชลช	ดทลช	-ร-ม	มฟชล	ชลมฟ	ชล-ช

ชั้นเดียว (ลงจบ)

- ท - ล	- ท - ร	- ท - ล	- ช ช ช	- ท - ล	- ท - ร	- ท - ล	- ช ช ช
- ม - ร	- ท - ร	- ท - ล	- ช ช ช	- ม - ร	- ท - ร	- ท - ล	- ช ช ช
- ฟ ม ฟ	ล ฟ ม ร	- ฟ ม ฟ	ช ล - ช	- ฟ ม ฟ	ล ฟ ม ร	- ฟ ม ฟ	ช ล - ช

จากตัวอย่างเพลงพญาลิงหา พบว่า สำนักดนตรีบ้านคลัง บรรเลงเพลงนี้ ในลักษณะเพลงอัตราจังหวะ ๓ ชั้น และชั้นเดียว สังเกตได้จากการกำหนดหน้าทับ ตะโพนมอญประกอบ โดยมีการกำหนดหน้าทับขยายเป็น ๒ เท่าของ หน้าทับตะโพนอัตรา ๒ ชั้นทั่วไป และเมื่อบรรเลงจบอัตราจังหวะ ๓ ชั้นแล้ว จึงบรรเลงต่อด้วยอัตราจังหวะชั้นเดียว ที่เรียกโดยทั่วไปว่า เพลงเร็ว สันนิษฐานว่า การแต่งเพลงพญาลิงหา จึงเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง ที่แต่งเป็นอัตรา ๓ ชั้น และจึงกำหนดเพลงเร็ว โดยให้หน้าทับตะโพนมอญอัตราจังหวะชั้นเดียว ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างหน้าทับตะโพนมอญ ๓ ชั้น

----	--- ป๊ะ	--- ป๊ะ	--- เอะ	--- ป๊ะ	--- เอะ	--- เห่ง	-ห่ง - ทัง
------	---------	---------	---------	---------	---------	----------	------------

ตัวอย่างหน้าทับตะโพนมอญชั้นเดียว

--- ป๊ะ	-เทิด-ห่ง
---------	-----------

นับได้ว่า เพลงพญาลิงหา เป็นเพลงมอญอีกเพลงหนึ่งที่คงรูปแบบอัตราจังหวะแตกต่างจากเพลงมอญทั่วไป และน่าจะเกิดจากรูปแบบการบรรเลงเพลงนางหงส์ ของวงปี่พาทย์นางหงส์ ที่นิยมบรรเลงเพลงอัตรา ๓ ชั้น และออกเพลงเร็วก็เป็นได้

เพลงมอญรูปแบบโครงสร้างเพลง ๓ ชั้นและชั้นเดียว เป็นรูปแบบเพลงมอญอีกรูปแบบหนึ่ง ที่สันนิษฐานว่า แนวคิดในการแต่งเพลงรูปแบบนี้ น่าจะเป็นการนำรูปแบบของเพลงสำหรับการบรรเลงปี่พาทย์นางหงส์ ที่อดีตเคยเป็นวงปี่พาทย์หลัก ที่คนไทยใช้บรรเลงประกอบพิธีศพบาก่อนมาใช้วางโครงสร้างรูปแบบเพลง ทำให้เพลงมอญ สำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) มีลักษณะแตกต่างออกไป

๔. รูปแบบโครงสร้างเพลง ๒ ชั้นและชั้นเดียว

สองชั้น เป็นคำกำหนดอัตราของหน้าทับและเพลง ซึ่งมีประโยคและจังหวะหน้าทับขนาดปานกลาง มีความยาวมากกว่าอัตราชั้นเดียวอีกเท่าตัว การเรียกเพลงและหน้าทับในอัตรานี้ว่า ๒ ชั้น ก็เพราะเป็นการแต่งชั้นที่ ๒ คือแต่งชั้นแรกเป็นอัตราชั้นเดียวครั้งหนึ่ง แล้วขยายขึ้นเป็นทวิคูณอีกครั้งหนึ่ง เป็นการแต่ง ๒ ชั้น จึงเรียกเพลงอัตรานี้ว่า ๒ ชั้น เพลงใช้ร้องโขน ละคร มักจะเป็นอัตราจังหวะ ๒ ชั้นโดยมาก (มนตรี ดุราโมท, ๒๕๐๗ : ๔๑-๔๒)

ชั้นเดียว เป็นคำกำหนดอัตราของหน้าทับและเพลง ซึ่งมีประโยคและหน้าทับสั้น ๆ และมักดำเนินจังหวะเร็ว

รูปแบบโครงสร้างเพลงมอญ สำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) พบว่า มีเพลงในรูปแบบ ๒ ชั้นและชั้นเดียว มากที่สุด โดยสามารถจำแนกได้ ๒ ลักษณะ ดังนี้

๔.๑ รูปแบบโครงสร้างเพลง ๒ ชั้นและชั้นเดียวตัดขยาย พบว่า เพลงมอญ ในลักษณะการตัดขยายชัดเจน มีจำนวนหลายเพลง อาทิ เพลงพญาสิงหาว เพลงพญาท้าวหน้า เพลงพม่ากลาง เพลงพม่าเล็ก เพลงแมลงภู่ทอง เพลงโปรงทอง เป็นต้น โดยเพลงกลุ่มนี้ มักมีการแบ่งท่อนเพลงหรือวรรคเพลง ชัดเจน ด้วย

ตัวอย่างเพลงรูปแบบโครงสร้างเพลง ๒ ชั้นและชั้นเดียวตัดขยาย

เพลงโปรงทอง

๒ ชั้น ท่อน ๑

--- ม	-- ช ล	ด ร ด ล	- ช --	--- ม	--- ร	ด ร ม ช	----
--- ม	-- ช ล	ด ร ด ล	- ช --	--- ม	--- ร	ด ร ม ช	----
--- ด	-- ร ม	ช ด ร ม	----	- ด - ล	- ช - ม	ด ร ม ด	----
--- ด	-- ร ม	ช ด ร ม	----	- ด - ล	- ช - ม	ด ร ม ด	----

๒ ชั้น ท่อน ๒

--- ม	--- ร	ด ร ม ด	----	- ม - ร	- ด - ล	ช ม - ช	----
--- ม	--- ร	ด ร ม ด	----	- ม - ร	- ด - ล	ช ม - ช	----
--- ล	-- ช ล	ด ล ช ม	ช ม --	--- ม	-- ร ม	ช ม ร ม	- ช --
--- ล	-- ช ล	ด ล ช ม	ช ม --	--- ช	--- ล	ช ม ร ด	----
--- ล	-- ช ล	ด ล ช ม	ช ม --	--- ม	-- ร ม	ช ม ร ม	- ช --
--- ล	-- ช ล	ด ล ช ม	ช ม --	--- ช	--- ล	ช ม ร ด	----

๒ ชั้น ก่อน ๓

---ด	--ร ม	ช ม ร ด	----	ร ด ล ช	ด ล ช ม	ช ม ร ด	----
---ด	--ร ม	ช ม ร ด	----	ร ด ล ช	ด ล ช ม	ช ม ร ด	----
-ช-ล	-ด-ร	ม ด ร ม	----	ช ม-ร	-ด-ล	ช ม-ช	----
-ช-ล	-ด-ร	ม ด ร ม	----	ช ม-ร	-ด-ล	ช ม-ช	----
---ล	--ช ล	ด ล ช ม	ช ม--	---ม	--ร ม	ช ม ร ด	ร ด--
---ล	--ช ล	ด ล ช ม	ช ม--	---ม	--ร ม	ช ม ร ด	ร ด--

๒ ชั้น ก่อน ๔

---ม	---ร	ด ร ม ด	----	-ม-ร	-ด-ล	ช ม-ช	----
---ม	---ร	ด ร ม ด	----	-ม-ร	-ด-ล	ช ม-ช	----
---ล	--ช ล	ด ล ช ม	ช ม--	---ม	--ร ม	ช ม ร ม	-ช--
---ล	--ช ล	ด ล ช ม	ช ม--	---ช	---ล	ช ม ร ด	----
---ล	--ช ล	ด ล ช ม	ช ม--	---ม	--ร ม	ช ม ร ม	-ช--
---ล	--ช ล	ด ล ช ม	ช ม--	---ช	---ล	ช ม ร ด	----

ชั้นเดียวก่อน ๑

-ด-ล	-ชชช	-ม ร ม	ช ล ช ช	-ด-ล	-ชชช	-ม ร ม	ช ล ช ช
-ช-ด	-ร-ม	ช ล ร ม	ช ล ท ด	-ช-ด	-ร-ม	ช ล ช ม	-ร-ด

ชั้นเดียวก่อน ๒

-ม-ร	-ด ด ด	-ด-ล	-ชชช	-ม-ร	-ด ด ด	-ด-ล	-ชชช
-ลชล	ด ล ช ม	ช ม ร ม	ช ล ช ช	-ลชล	ด ล ช ม	ช ม ร ม	ช ม ร ด
-ลชล	ด ล ช ม	ช ม ร ม	ช ล ช ช	-ลชล	ด ล ช ม	ช ม ร ม	ช ม ร ด

ชั้นเดียวก่อน ๓

-ม-ร	-ด ด ด	-ช-ล	-ด ด ด	-ม-ร	-ด ด ด	-ช-ล	-ด ด ด
-ด-ร	-ม ม ม	-ด ร ม	ร ม ฟ ช	-ลชล	ด ล ช ม	-ด ร ม	ร ม ฟ ช
-ลชล	ด ล ช ม	-ม ร ม	ช ม ร ด	-ลชล	ด ล ช ม	ช ล ร ม	ช ล ท ด

ชั้นเดียวก่อน ๔

-ม-ร	-ด ด ด	-ด-ล	-ชชช	-ม-ร	-ด ด ด	-ด-ล	-ชชช
-ลชล	ด ล ช ม	ช ม ร ม	ช ล ช ช	-ลชล	ด ล ช ม	ช ม ร ม	ช ม ร ด
-ลชล	ด ล ช ม	ช ม ร ม	ช ล ช ช	-ลชล	ด ล ช ม	ช ม ร ม	ช ม ร ด

๔.๒ รูปแบบโครงสร้างเพลง ๒ ชั้นและชั้นเดียวไม่ตัดขยาย

เพลงมอญ ส่วนวงหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) สืบทอดโดย สำนักดนตรี บ้านคลัง ปรากฏเพลงรูปแบบโครงสร้าง ๒ ชั้นและชั้นเดียวไม่ตัดขยาย สันนิษฐานว่า น่าจะเกิดจากการนำเพลงที่แต่งในอัตรา ๒ ชั้น และเพลงที่แต่งในอัตราจังหวะชั้นเดียว ที่มีสำเนียงคล้ายคลึงกัน นำมารวมกัน อาทิ เพลงพญาท่ายน้ำ เพลงยาดเล้ เพลงกะเหรี่ยง เพลงเชญูโต้ด เพลงโบนิเกร็ง (บางนางเกร็ง) เพลงเขมรฉ้วน เป็นต้น

ตัวอย่างเพลงรูปแบบโครงสร้างเพลง ๒ ชั้นและชั้นเดียวไม่ตัดขยาย

เพลงพญาท่ายน้ำ

๓ ชั้น ท่อน ๑

- - - ด	- - ชล	- - ชล	ม ชชชช	- - - ด	- - ชล	- - ชล	ม ชชชช
- ล - ม	- ชชชช	ลชฟม	ร ม - -	- ม ร ม	ช ม ร ด	ร ด ชล	- ด - -
- ล - ม	- ชชชช	ลชฟม	ร ม - -	- ม ร ม	ช ม ร ด	ร ด ชล	- ด - -
- - - ด	- - ชล	- - ชล	ม ชชชช	- - - ด	- - ชล	- - ชล	ม ชชชช
- ล - ม	- ชชชช	ลชฟม	ร ม - -	- ม ร ม	ช ม ร ด	ร ด ชล	- ด - -
- ล - ม	- ชชชช	ลชฟม	ร ม - -	- ม ร ม	ช ม ร ด	ร ด ชล	- ด - -
ช - ล	- ด - ร	ม ร ด ร	ด ท ล ด	- ด - ช	- ท ล ด	- ชลช	- - - -
ช - ล	- ด - ร	ม ร ด ร	ด ท ล ด	- ด - ช	- ท ล ด	- ชลช	- - - -
- - ร ม	- ช - ด	- - ชล	ด ล ช ม	- ล - ม	- ชชชช	ลชฟม	ฟช - -
- ล - ม	- ชชชช	ลชฟม	ร ม - -	- ม ร ม	ช ม ร ด	ร ด ชล	- ด - -
- ล - ม	- ชชชช	ลชฟม	ร ม - -	- ม ร ม	ช ม ร ด	ร ด ชล	- ด - -

๓ ชั้น ท่อน ๒

- - - ช	- ม - ล	ด ล ชล	- ด - -	- ด - ม	- ล ชล	ด ล ชล	- ด - -
- ด ร ม	- ช - ล	ด ล ชล	- ด - -	- ด - ม	- ล ชล	ด ล ชล	- ด - -
- ร - ล	- ด ด ด	ร ด ล ด	ร ม - -	- ด ร ม	ร ม ฟช	ลช ร ม	ฟช - -
- ล - ม	- ชชชช	ลชฟม	ร ม - -	- ด ร ม	ร ม ฟช	ลช ร ม	ฟช - -
ม - ชล	ด ม ชล	ด - ม ล	ช ม - -	- ม ร ม	ช ม ร ด	ร ด ชล	- ด - -
ม - ชล	ด ม ชล	ด - ม ล	ช ม - -	- ม ร ม	ช ม ร ด	ร ด ชล	- ด - -
- - - ช	- ม - ล	ด ล ชล	- ด - -	- ด - ม	- ล ชล	ด ล ชล	- ด - -
- ด ร ม	- ช - ล	ด ล ชล	- ด - -	- ด - ม	- ล ชล	ด ล ชล	- ด - -
- ร - ล	- ด ด ด	ร ด ล ด	ร ม - -	- ด ร ม	ร ม ฟช	ลช ร ม	ฟช - -

- ล - ม	- ชชชช	ลชฟม	ร ม - -	- ด ร ม	ร ม ฟช	ลช ร ม	ฟช - -
ม - ชล	ด ม ชล	ด - ม ล	ช ม - -	- ม ร ม	ช ม ร ด	ร ด ชล	- ด - -
ม - ชล	ด ม ชล	ด - ม ล	ช ม - -	- ม ร ม	ช ม ร ด	ร ด ชล	- ด - -
- ช - ล	- ด - ร	ม ร ด ร	ด ท ล ด	- ด - ช	- ท ล ด	- ช ล ช	- - - -
- ช - ล	- ด - ร	ม ร ด ร	ด ท ล ด	- ด - ช	- ท ล ด	- ช ล ช	- - - -
- - ร ม	- ช - ด	- - ช ล	ด ล ช ม	- ล - ม	- ชชชช	ลชฟม	ฟช - -
- ล - ม	- ชชชช	ลชฟม	ร ม - -	- ม ร ม	ช ม ร ด	ร ด ชล	- ด - -
- ล - ม	- ชชชช	ลชฟม	ร ม - -	- ม ร ม	ช ม ร ด	ร ด ชล	- ด - -

ชั้นเดียว ก่อน ๑

- ด - ล	- ชชชช	- ด - ล	- ชชชช	- ม ร ม	ช ม ร ด	ร ด ชล	- ด - -
- ม ร ม	ช ม ร ด	ร ด ชล	- ด - -	- ด - ล	- ชชชช	- ด - ล	- ชชชช
- ม ร ม	ช ม ร ด	ร ด ชล	- ด - -	- ม ร ม	ช ม ร ด	ร ด ชล	- ด - -
ชล ด ร	ด ล ช ด	- ชลช	- - - -	ชล ด ร	ด ล ช ด	- ชลช	- - - -
- ม ชล	ด ล ช ม	ช ม ร ม	- ช - -	- ม ร ม	ช ม ร ด	ร ด ชล	- ด - -
- ม ร ม	ช ม ร ด	ร ด ชล	- ด - -	ชล ด ร	ด ล ช ด	- ชลช	- - - -
ชล ด ร	ด ล ช ด	- ชลช	- - - -	- ม ร ม	ช ม ร ด	ร ด ชล	- ด - -
- ม ร ม	ช ม ร ด	ร ด ชล	- ด - -				

ชั้นเดียว ก่อน ๒

ด ล ชล	- ด - -	ด ม ชล	- ด - -	ด ล ชล	- ด - -	ด ม ชล	- ด - -
ชล ท ด	ร ม - -	ม ด ร ม	ฟช - -	ลชฟม	ร ม - -	ม ด ร ม	ฟช - -
- ม ร ม	ช ม ร ด	ร ด ชล	- ด - -	- ม ร ม	ช ม ร ด	ร ด ชล	- ด - -
ด ล ชล	- ด - -	ด ม ชล	- ด - -	ด ล ชล	- ด - -	ด ม ชล	- ด - -
ชล ท ด	ร ม - -	ม ด ร ม	ฟช - -	ลชฟม	ร ม - -	ม ด ร ม	ฟช - -
- ม ร ม	ช ม ร ด	ร ด ชล	- ด - -	- ม ร ม	ช ม ร ด	ร ด ชล	- ด - -
ชล ด ร	ด ล ช ด	- ชลช	- - - -	ชล ด ร	ด ล ช ด	- ชลช	- - - -
- ม ชล	ด ล ช ม	ช ม ร ม	- ช - -	- ม ร ม	ช ม ร ด	ร ด ชล	- ด - -
- ม ร ม	ช ม ร ด	ร ด ชล	- ด - -	ชล ด ร	ด ล ช ด	- ชลช	- - - -
ชล ด ร	ด ล ช ด	- ชลช	- - - -	- ม ร ม	ช ม ร ด	ร ด ชล	- ด - -
- ม ร ม	ช ม ร ด	ร ด ชล	- ด - -				

เพลงพญาท้าวหน้า เป็นรูปแบบเพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ในลักษณะเพลงอัตราจังหวะ ๒ ชั้นและชั้นเดียว แบบไม่ดัดขยาย สังกัดได้จาก อัตราจังหวะ ๒ ชั้น ท่อนที่ ๑ ประกอบด้วย ๒๖ จังหวะ แต่อัตราชั้นเดียวท่อนที่ ๑ ประกอบด้วย ๓๒ จังหวะ อัตราจังหวะ ๒ ชั้น ท่อนที่ ๒ ประกอบด้วย ๓๔ จังหวะ ส่วนอัตราจังหวะชั้นเดียวท่อนที่ ๒ ประกอบด้วย ๓๐ จังหวะ

รูปแบบเพลงมอญ โครงสร้าง เพลง ๒ ชั้นและชั้นเดียว เป็นรูปแบบ เพลงมอญสำนวน หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคลัง มีจำนวนมากที่สุด เป็น ลักษณะโครงสร้างส่วนใหญ่ของเพลงมอญทั่วไปด้วย แต่ลักษณะของเพลงรูปแบบโครงสร้างนี้ มีทั้ง ส่วนที่มีลักษณะดัดขยายและไม่ดัดขยาย ซึ่งเป็นไปในลักษณะเดียวกับ เพลงรูปแบบโครงสร้าง เพลงเถา ดังกล่าวมาแล้ว

๕. รูปแบบโครงสร้างเพลง ๒ ชั้น

เพลงมอญ สำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดย สำนักดนตรี บ้านคลัง พบว่า มีรูปแบบเพลง ๒ ชั้น โดยไม่มีการบรรเลงเพลงเร็ว แต่พบน้อยมาก ส่วนใหญ่เป็น เพลงในกลุ่มเพลงประโคนศพ ได้แก่ เพลงประจำทางใหม่ และเพลงประจำ(ไม่ทราบชื่อ) ส่วนเพลง เพื่อการฟังอื่น ๆ ไม่ปรากฏ

ตัวอย่างเพลงรูปแบบโครงสร้างเพลง ๒ ชั้น

เพลงประจำทางใหม่

วรรค ๑

----	----	----	----	---ล	---ช	---ด	-ร-ม
-ลชม	ลชมร	มรดล	ดช-ช	-ดรม	-ช-ล	-ดรม	-ร-ด
-ลชม	ลชมร	ชมรด	มรดล	-ล-ช	ชช-ด	-ช-ด	-ร-ม
-มชล	ทลชม	ชลรม	ชลทด	-มมม	-ร-ด	-ทลช	-ม-ม
--รม	ชลชม	ชรชม	ชลชม	ชลรม	ชลทด	มชลด	-ร-ม

วรรค ๒

-ลชล	ทลชม	ชลรม	ชลทด	มรดช	-ดดด	-ม-ล	ชม-ร
-ลชล	ชลดร	มรดร	ชรมฟ	ดฟชฟ	ดฟชล	-ช-ล	ลล-ช
-ลลล	-ช-ฟ	-ลชช	-ฟมม	-ลชช	-มรร	มรดล	ดร-ด
-ลชล	ชลดร	-รดร	มรดล	-ลชม	ชมรด	-ช-ด	-ร-ม
-ช-ล	-ช-ม	---ร	---ด	-ลชล	มลชล	มลชล	ดร-ด
มรดช	-ดดด	มชลด	-ร-ม	-ช-ล	-ช-ม	---ร	---ด

วรรค ๓

- ช - ล	- ด - ร	- ด - ล	- ช - ฟ	ด ฟ ช ฟ	ด ฟ ช ล	- ช - ฟ	- ม - ร
- ม ร ม	ช ม ร ด	- ม ร ม	ฟ ช - ฟ	- ช - ฟ	ฟ ฟ - ร	- ด - ร	- ฟ - ช
- ล - ร	ด ล - ช	- ฟ - ร	ด ร - ฟ	-- ด ร	ฟ ช ด ร	ฟ ช ด ร	ฟ ช - ฟ
- ล ช ล	ช ล ด ร	ม ร ด ล	ด ร - ด	-- ด ด	- ด - ช	- ด - ช	ด ร - ด

เท่า

- ล - ร	- ด - ล	ช ม ช ล	- ด - ร	- ช - ด	- ร - ม	- ล ช ม	- ร - ด
-- ด ด	- ด - ช	- ด - ช	ด ร - ด				

วรรค ๔

- ม - ร	- ด ด ด	- ร ด ร	ม ร ด ล	- ม ร ม	ช ม ร ด	- ร ด ร	ม ร ด ล
ด ร ช ล	ด ร ม ฟ	- ด - ฟ	- ช - ล	----	----	- ล - ร	- ล - ช
- ฟ - ม	ร ด ร ม	ฟ ด ฟ ล	- ช - ฟ	----	----	- ฟ - ช	- ล ล ล
- ฟ - ช	- ล ล ล	- ช ฟ ช	- ฟ ฟ ฟ	- ร ร ร	- ล ล ล	- ช ฟ ช	- ล ล ล
- ร - ด	- ล - ช	- ช ร ม	ฟ ช - ฟ	- ร ร ร	- ล ล ล	- ช ช ช	- ฟ ฟ ฟ
- ด ร ม	- ร ร ร	ม ร ด ล	- ด - ร	-- ร ร	- ร - ล	- ร - ล	ร ม - ร

รูปแบบเพลงมอญ โครงสร้าง เพลง ๒ ชั้น เป็นรูปแบบ เพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคลัง อีกรูปแบบหนึ่ง แต่มีจำนวนน้อยมาก ใช้เป็นเพลงประกอบศพ ส่วนเพลงเพื่อการฟัง มักนำเพลงชั้นเดียวมาบรรเลงร่วมด้วยดังกล่าวแล้ว

๖. รูปแบบโครงสร้างเพลงชั้นเดียว

เพลงมอญ สำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดย สำนักดนตรีบ้านคลัง มีปรากฏจำนวนหนึ่ง ราว ๑๕-๒๐ เพลง บางส่วนนักดนตรีผู้สืบทอดเพลงมอญของสำนักดนตรีบ้านคลัง ไม่ต้องการเผยแพร่ หรือเปิดเผยรูปแบบเพลง โดยขอสงวนทำนองเพลงไว้ เฉพาะในส่วนที่ได้รับข้อมูล พบว่า เพลงมอญรูปแบบโครงสร้างเพลงชั้นเดียว แบ่งออกได้เป็น ๒ ลักษณะ ดังนี้

๖.๑ เพลงเร็ว

เพลงเร็ว เป็นเพลงที่มีลักษณะเป็นเพลงชั้นเดียว นิยมใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น รับพระ ส่งพระ ในพิธีศพ และนิยมนำไปบรรเลงต่อท้ายเพลงรูปแบบ ๒ ชั้น ที่ไม่มีชั้นเดียว พบว่า เพลงมอญส่วนใหญ่ สำนักดนตรีบ้านคลังเป็นเพลง สำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ทั้งสิ้น

รูปแบบของเพลงเร็ว ส่วนนทวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) พบว่า มีทั้งลักษณะที่สามารถแบ่งวรรคเพลง ท่อนเพลงชัดเจน (การแบ่งวรรคเพลง ท่อนเพลง ไม่กำหนดจำนวนจังหวะ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของเพลง) และไม่มีการแบ่งวรรคเพลงหรือท่อนเพลง (ไม่กำหนดจำนวนจังหวะ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของเพลง) ดังตัวอย่างเพลงเร็วดังนี้

ตัวอย่างเพลงรูปแบบโครงสร้างเพลงชั้นเดียวประเภทเพลงเร็ว

เพลงเร็ว ๗

- ล - ๗	- ม - ๗	- ม - ๖	- ด - -	- ล - ๗	- ม - ๗	- ม - ๖	- ด - -
- ด - ๖	- ม - ๗	- ล - ๗	- ม - ๗	- ล - ๗	- ม - ๗	- ม - ๖	- ด - -
- ด - ๖	- ม - ๗	- ล - ๗	- ม - ๗	- ล - ๗	- ม - ๗	- ม - ๖	- ด - -
- ๗ - ล	- ด - ๖	- ม - ๗	- ล - ๗	- ม - ๗	- ล - ๗	- ม - ๗	- ม - ๖
- ด - -	- ๗ - ล	- ด - ๖	- ม - ๗	- ล - ๗	- ม - ๗	- ล - ๗	- ม - ๗
- ม - ๖	- ด - -	- ๗ - ด	- ด ร ม	ร ด ร ม	- ๗ - ล	- ๗ - ม	- ๖ - ด
- ๗ - ด	- ด ร ม	ร ด ร ม	- ๗ - ล	- ๗ - ม	- ๖ - ด	- ม - ๖	- ม - ๗
- ม - ๖	- ด ด ด	- ม - ๖	- ม - ๗	- ม - ๖	- ด ด ด	- ล - ๗	- ม - ๗
- ม - ๖	- ด ด ด	- ล - ๗	- ม - ๗	- ม - ๖	- ด ด ด	- ท ล ท	ร ท ล ๗
- ท ล ท	ด ร - ด	- ท ล ท	ร ท ล ๗	- ท ล ท	ด ร - ด	- ม ร ท	- ล - ๗

จากตัวอย่างเพลงเร็ว ๗ นั้น พบว่า เป็นเพลงที่ไม่ได้มีการตั้งชื่อเพลงไว้ นักดนตรีสำนักบ้านคลัง เรียกเพลงกลุ่มนี้ว่า เพลงเร็ว มักไม่มีการแบ่งวรรคเพลง หรือท่อนเพลงอย่างชัดเจน

๖.๒ เพลงปี่

เพลงปี่ เป็นเพลงในรูปแบบของเพลงชั้นเดียวอีกประเภทหนึ่ง นักดนตรีสำนักดนตรีบ้านคลัง เรียกเพลงชั้นเดียวในกลุ่มเพลงเร็วนี้แตกต่างจาก นักดนตรีกลุ่มอื่น ๆ ที่มักรวมเรียกเพลงประเภทนี้ว่า เพลงยกตะลุ่ม

ความแตกต่างของเพลงเร็ว และเพลงปี่ อยู่ที่ลักษณะการนำไปใช้มากกว่า เพลงเร็ว นิยมใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรม หรือบรรเลงต่อท้ายเพลง ๒ ชั้น แต่เพลงปี่ ไม่นิยมใช้บรรเลงต่อท้ายเพลง ๒ ชั้น หรือบรรเลงประกอบพิธีกรรม ด้วยลักษณะของเนื้อหา และจังหวะ ไม่กลมกลืนกับเพลง ๒ ชั้น นักดนตรีสำนักดนตรีบ้านคลัง จะบรรเลงเพลงปี่ ต่อท้ายจากเพลงเร็วอีกทีหนึ่ง ลีลาของเพลงสนุกสนาน ครึกครื้น

การนำเพลงบัวไปบรรเลงต่อท้ายเพลง จะต้องคำนึงถึง ระดับเสียงของเพลงเร็วและ เพลงบัว ต้องมีความสัมพันธ์ กลมกลืน กันด้วย เสียงหลักของเพลงเร็วอยู่ในกลุ่มเสียงใด เสียงหลัก ของเพลงบัว ต้องเป็นไปในแนวทางเดียวกัน

ตัวอย่างเพลงชั้นเดียวประเภทเพลงบัว

เพลงบัว ๑

วรรคที่ ๑

----	- ล - ช	----	- ล - ช	- ล ช ม	ช ล - ช	- ล ช ม	ช ล - ช
--- ม	ช ล ท ด	--- ด	--- ช	--- ม	ช ล ท ด	--- ด	--- ช
--- ม	ช ล ท ด	--- ม	ช ล ท ด	--- ม	ช ล ท ด	--- ช	ล ท ด ร
--- ร	--- ร	--- ช	ล ท ด ร	--- ช	ล ท ด ร	--- ด	ร ม ฟ ช
--- ช	--- ช	-- ร ท	ร ล ท ช	-- ร ท	ร ล ท ช	ล ร ร ท	ร ล ท ช
--- ช	--- ช	-- ร ท	ร ล ท ช	-- ร ท	ร ล ท ช	ล ร ร ท	ร ล ท ช
-- ด ร	ฟ ช ฟ ร	-- ด ร	ฟ ช ฟ ช	- ฟ ช ล	- ร ฟ ช	- ด ร ฟ	- ท ด ร
-- ช ล	-- ฟ ช	-- ร ฟ	-- ด ร	-- ร ฟ	-- ด ร	ท ด ช ท	----
-- ด ร	ฟ ช ฟ ร	-- ด ร	ฟ ช ฟ ช	- ฟ ช ล	- ร ฟ ช	- ด ร ฟ	- ท ด ร
-- ช ล	-- ฟ ช	-- ร ฟ	-- ด ร	-- ร ฟ	-- ด ร	ท ด ช ท	----
- ท --	ฟ ช ล ท	-- ฟ ช	ล ท --	- ด - ร	- ด - ท	-- ฟ ช	ล ท --
- ท --	ฟ ช ล ท	-- ฟ ช	ล ท --	- ด - ร	- ด - ช		

วรรค ๒

----	- ล - ช	----	- ล - ช	- ล ช ม	ช ล - ช	- ล ช ม	ช ล - ช
--- ด	--- ร	--- ม	--- ร	--- ด	--- ร	-- ม ร	ด ท ล ช
--- ด	--- ร	--- ม	--- ร	--- ด	--- ร	-- ม ร	ด ท ล ช
-- ช ด	-- ช ด	-- ช ด	ร ม ร ด	-- ช ด	ร ม ร ด	-- ช ด	ร ม ฟ ช
-- ช ด	-- ช ด	-- ช ด	ร ม ร ด	-- ช ด	ร ม ร ด	-- ช ด	ร ม ฟ ช
- ร - ด	- ท - ล	ช ฟ ช ล	- ท - ด	- ร - ด	- ท - ล	ช ฟ ช ล	- ช ช ช
- ร - ด	- ท - ล	ช ฟ ช ล	- ท - ด	- ร - ด	- ท - ล	ช ฟ ช ล	- ช ช ช
-- ด ร	ฟ ช ฟ ร	-- ด ร	ฟ ช ฟ ช	- ฟ ช ล	- ร ฟ ช	- ด ร ฟ	- ท ด ร
-- ช ล	-- ฟ ช	-- ร ฟ	-- ด ร	-- ร ฟ	-- ด ร	-- ท ด	-- ช ท
-- ด ร	ฟ ช ฟ ร	-- ด ร	ฟ ช ฟ ช	- ฟ ช ล	- ร ฟ ช	- ด ร ฟ	- ท ด ร
-- ช ล	-- ฟ ช	-- ร ฟ	-- ด ร	-- ร ฟ	-- ด ร	-- ท ด	-- ช ท

- ท - -	ฟ ช ล ท	- - ฟ ช	ล ท - -	- ด - ร	- ด - ท	- - ฟ ช	ล ท - -
- ท - -	ฟ ช ล ท	- - ฟ ช	ล ท - -	- ด - ร	- ด - ช	- - - -	- - - -

จากตัวอย่างเพลงบ๊ว ๑ เป็นเพลงที่มีการแบ่งวรรคเพลงชัดเจน โดยแบ่งออกเป็น ๒ วรรค นิยมใช้บรรเลงต่อท้ายเพลงเร็วทั่วไป ที่มีกลุ่มเสียงหลักเดียวกัน เป็นอีกรูปแบบโครงสร้างหนึ่งของ เพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

ระเบียบวิธีปฏิบัติในการบรรเลง

ปี่พาทย์มอญ มีเอกลักษณ์ รูปแบบเฉพาะของการบรรเลงที่สามารถถ่ายทอดอารมณ์ได้อย่างดีเยี่ยม ทั้งท่วงทำนองครึกครื้นสนุกสนาน และท่วงทำนองที่สื่ออารมณ์โศกเศร้า ซึ่งมีปัจจัยร่วมหลาย ๆ อย่าง กล่าวคือ วิธีการประพันธ์เพลง ปัจจัยร่วมภายนอก เช่น บทบาทของเปิงมางคอก ที่มีลีลาการบรรเลงที่กระปรี้กระเปร่า กระฉับกระเฉง เป็นต้น

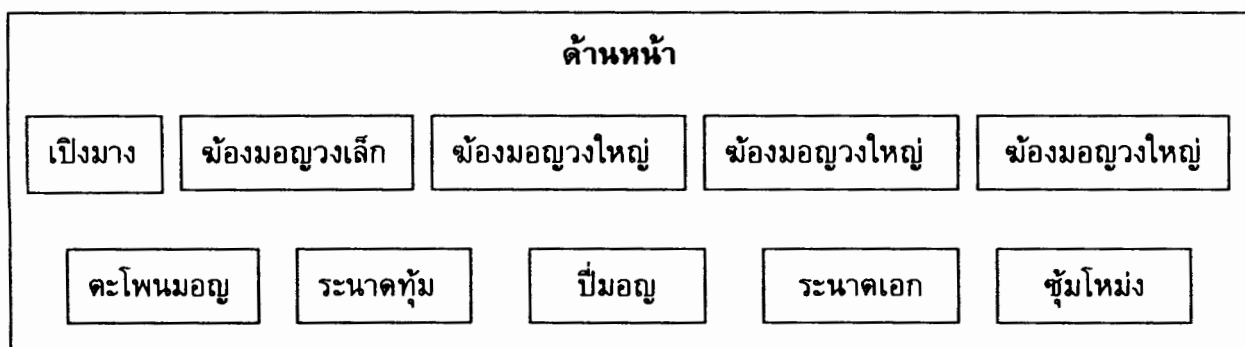
ระเบียบวิธีปฏิบัติในการบรรเลงเพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคลัง มีรายละเอียดดังนี้

๑. การจัดวงปี่พาทย์มอญ

รูปแบบการจัดวงปี่พาทย์มอญ มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากวงปี่พาทย์ไทย โดยการสลับตำแหน่งฆ้องวง นำมาวางไว้ในส่วนแถวหน้า รูปแบบการประสมวง ยังคงยึดถือปฏิบัติตามแบบอย่างของวงปี่พาทย์ไทย ได้แก่ วงปี่พาทย์มอญเครื่องห้า (ปัจจุบันไม่นิยม) วงปี่พาทย์มอญเครื่องคู่ (ยังพบการนำไปใช้อยู่บ้าง) และวงปี่พาทย์เครื่องใหญ่

รูปแบบการจัดวงปี่พาทย์มอญเครื่องใหญ่ มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสนิยม โดยการเพิ่มจำนวนฆ้องมอญให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดความสวยงาม ยิ่งใหญ่ รูปแบบการจัดวงจึงมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสมัยนิยม โดยเปลี่ยนแปลงรูปลักษณะของเครื่องดนตรีและรูปแบบการประสมวง เน้นที่ความสวยงามของเครื่องดนตรีเป็นสำคัญ

แผนภูมิ ๕ ตัวอย่างรูปแบบการจัดวงปี่พาทย์มอญเครื่องใหญ่

๒. การขึ้นเพลง

การบรรเลงเพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคลัง มีรูปแบบการขึ้นเพลง โดยใช้เครื่องดนตรีที่แตกต่างกันออกไปดังนี้

๒.๑ ตะโพนมอญ

การใช้ตะโพนมอญ ขึ้นเพลง พบในการบรรเลงเพลงมอญ กลุ่มเพลงประโคม ได้แก่ เพลงประจำวัด เพลงประจำบ้าน เพลงประจำทางใหม่ และเพลงประจำ(ไม่ทราบชื่อ) ตะโพนมอญ ทำหน้าที่ให้อาณัติสัญญาณ ด้วยเสียง เท่ง ทิ้ง เครื่องดนตรีอื่นจะเริ่มบรรเลงเพลงประจำพร้อมกัน

๒.๒ โหม่ง ๓ โใบ

การใช้โหม่ง ๓ โใบ ขึ้นเพลง พบในการบรรเลงเพลงมอญ กลุ่มเพลงย่ำคำ เพลงย่ำเทียง เพลงเชิญผี และเพลงอื่น ๆ ที่นำวิธีการ รำเป็งมางคอก ไปใช้ในการบรรเลง

โดยลักษณะของการขึ้นเพลงด้วยโหม่ง ๓ โใบ จะกระทำควบคู่กันไป กับการรำเป็งมางคอก จำนวน ๓ ลา และมีการเล่นเป็งมางในจังหวะที่สนุกสนานร่วมกับตะโพนมอญด้วย

๒.๓ ฉิ่งมอญ

การใช้ฉิ่งมอญ ขึ้นเพลง นิยมใช้ปฏิบัติทั่วไป โดยลักษณะการนำของทำนองเพลง โดยประมาณ ๑ จังหวะหน้าทับ หลังจากนั้นเครื่องดนตรีอื่นๆ จะบรรเลงต่อทำนองเพลงนั้น ๆ ขึ้นพร้อมกัน

๒.๔ ระนาดเอก

การใช้ระนาดเอก ขึ้นเพลง นิยมใช้ปฏิบัติในลักษณะเดียวกับการใช้ฆ้องวงใหญ่ ขึ้นเพลง ด้วยลักษณะของระนาดเอก เป็นเครื่องดนตรีที่เป็นผู้บรรเลงนำอยู่แล้ว ด้วย

การขึ้นเพลงมอญ มีลักษณะแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับลักษณะของเพลงเป็นสำคัญ ในกรณีของเพลงประโคม เช่น เพลงประจำวัด เพลงประจำบ้าน ตะโพนมอญจะมีหน้าที่ขึ้นนำเป็นสัญญาณให้แก่เครื่องดนตรีอื่น ๆ กรณีเพลงย่ำคำ เพลงย่ำเทียง โหม่ง ๓ โใบ จะทำหน้าที่ขึ้นเพลง และเพลงมอญอื่น ๆ ฆ้องวงใหญ่ หรือระนาดเอก จะเป็นผู้นำในการขึ้นเพลง

๓. หน้าทับ

หน้าทับ เป็นวิธีตีเครื่องดนตรีที่ขึงด้วยหนัง จำพวกเลียนเสียงมาจาก “ทับ” เช่น ตะโพน และกลองแขก เป็นต้น ซึ่งมีบัญญัติเป็นแบบแผน สำหรับตีประกอบจังหวะประจำกับทำนองเพลง โดยเฉพาะ (มนตรี ตราโมท, ๒๕๐๗ : ๔๖)

หน้าทับ สำหรับกำกับจังหวะ เพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคลัง มีลักษณะดังนี้

๓.๑ หน้าทับเฉพาะ

เพลงที่มีหน้าทับเฉพาะกำกับ คือ เพลงกลุ่มประโคมศพ ได้แก่ เพลงประจำวัด เพลงประจำบ้าน เพลงย่ำคำ(เนื้อ) เพลงย่ำเที่ยง (เนื้อ) โดยบรรเลงหน้าทับตะโพนมอญกำกับเฉพาะ เพลง ลักษณะหน้าทับดังกล่าว ได้กำหนดลักษณะเฉพาะไว้ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างหน้าทับเพลงประจำวัด

----	-เท่ง -ทึง	----	-เท่ง -ทึง	----	-เท่ง -ทึง	----	-เท่ง -ทึง
----	-เท่ง -ทึง	----	-เท่ง -ทึง	----	-เท่ง -ทึง	--- เท่ง	-เท่ง -ทึง
--- เกิด	--- เท่ง	--- ทึง	--- ทึง	----	--- ปึง	- ปึง - ปึง	- ปึง - ปึง
--- เกิด	-เกิด -เท่ง	--- ปึง	ปึงปึงปึงปึง	--- เกิด	-เกิด -เท่ง	--- เกิด	-เท่ง-ทึง
--- เกิด	--- เท่ง	--- ทึง	--- ทึง				

ตัวอย่างหน้าทับเพลงประจำบ้าน

นำรัว

ตะโพนตี เท่ง ทึง ป๊ะ

เป็งรัว				----	-เท่ง -ทึง	----	-เท่ง -ทึง
----	-เกิด -เท่ง	--- ทึง	--- ทึง				

หน้าทับ

----	--- ปึง	- ปึง - ปึง	- ปึง - ปึง	----	--- ปึง	- ปึง - ปึง	- ปึง - ปึง
----	--- ปึง	- ปึง - ปึง	- ปึง - ปึง	--- ปึง	- ปึง --	--- เกิด	--- เท่ง
----	--- ปึง	- ปึง - ปึง	- ปึง - ปึง	--- ปึง	- ปึง --	--- เกิด	--- เท่ง
----	----	-เกิด -เท่ง	--- ทึง	----	-เกิด -เท่ง	--- ทึง	--- ทึง

หมายเหตุ

เท่ง , เกิด , ทึง

เสียงตะโพนมอญ

ปึง

เสียงเป็งมางคอก

๓.๒ หน้าทับมอญ

หน้าทับมอญ เป็นหน้าทับสำหรับใช้กำกับจังหวะ เพลงมอญทั่วไป ประกอบด้วย หน้าทับมอญ ๒ ชั้น และหน้าทับมอญชั้นเดียว มีลักษณะดังตัวอย่าง

ตัวอย่างหน้าทับมอญ ๒ ชั้น

----	--- ป๊ะ	--- เห่ง	--- เห่ง
------	---------	----------	----------

ตัวอย่างหน้าทับมอญชั้นเดียว

--- ป๊ะ	- เกิด- เห่ง
---------	--------------

๓.๓ หน้าทับมอญพิเศษ

เพลงมอญ สำนักหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดยสำนักดนตรี บ้านคลัง หลายเพลงใช้หน้าทับมอญในลักษณะพิเศษ ที่มีความแตกต่างไปจากหน้าทับมอญ ๒ ชั้น และชั้นเดียว เช่น เพลงพญาลิงหวา ใช้หน้าทับมอญ ๓ ชั้น (หน้าทับพิเศษ) กำกับจังหวะ เพลง สองกุมารใช้หน้าทับพิเศษ (บรรจุให้ครบสำนวนเพลง) เป็นต้น ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างหน้าทับตะโพนมอญ ๓ ชั้น

----	--- ป๊ะ	--- ป๊ะ	--- เอะ	--- ป๊ะ	--- เอะ	--- เห่ง	- เห่ง - ทิ้ง
------	---------	---------	---------	---------	---------	----------	---------------

ตัวอย่างหน้าทับตะโพนมอญพิเศษ (เพลงสองกุมาร ๒ ชั้น)

----	----	----	----	----	----	- เกิด- เห่ง	--- เห่ง
------	------	------	------	------	------	--------------	----------

เพลงมอญ สำนักหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดยสำนักดนตรี บ้านคลัง มีลักษณะการใช้หน้าทับตะโพนมอญ สำหรับใช้กำกับจังหวะ แตกต่างกัน มีทั้งลักษณะใช้หน้าทับเฉพาะเพลง หน้าทับมอญ และหน้าทับมอญพิเศษ

การนำเพลงมอญสำนักหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ไปใช้

จากการศึกษาเพลงมอญ สำนักหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ทั้งในส่วนที่เป็น เพลงมอญเก่า และเพลงมอญที่หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นผู้แต่งขึ้น ที่สืบทอดโดย สำนักดนตรีบ้านคลัง มีลักษณะการนำเพลงมอญไปใช้ ดังนี้

๑. เพลงมอญสำหรับประโคมศพ

เพลงมอญในกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่เป็นเพลงมอญที่มีลักษณะ เป็นเพลงมอญเก่า ไม่ทราบประวัติผู้แต่ง แต่สันนิษฐานได้ว่า ส่วนหนึ่งเป็นเพลงเก่าที่หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ได้รับถ่ายทอดมาจากครูดนตรีชาวมอญ เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งวัตถุประสงค์ของเพลงในกลุ่มนี้น่าจะเป็นเพลงที่ใช้ประโยชน์ในการประโคมศพ ซึ่งเป็นหน้าที่หลักของวงปีพาทย์มอญเดิม ได้แก่ เพลง ประจำวัด เพลงประจำบ้าน เพลงย่ำค้ำ เพลงย่ำเที่ยง และอีกส่วนหนึ่งหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) น่าจะเป็นผู้ประพันธ์ขึ้นเอง เพื่อนำไปใช้หลีกเลี่ยงความจำเจ เช่น ประจำทางใหม่ ประจำสำออย เป็นต้น

๒. เพลงมอญสำหรับประกอบพิธีกรรม

เพลงมอญในกลุ่มนี้ พบว่า สำนักดนตรีบ้านคลัง ได้รับการถ่ายทอดมาจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ซึ่งมีจำนวนเพลงไม่มากนัก ด้วยพิธีกรรมในพิธีศพ ไม่มีการกำหนดรายละเอียดในส่วนนี้ ไว้ จึงมีความแตกต่างจากพิธีกรรมอื่น ๆ ของไทย ประกอบด้วยเพลงที่ใช้ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ดังนี้

เพลงยกศพ	ใช้บรรเลงประกอบ	พิธีเชิญศพ
เพลงเร็ว	ใช้บรรเลงประกอบ	พระขึ้นแสดงธรรม ประธานจุดธูป เทียนบูชาพระ (ในอดีตไม่มีการบรรเลง)
เพลงประจำบ้าน	ใช้บรรเลงประกอบ	พิธีประชุมเพลิง

เพลงสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ที่ใช้ประกอบพิธีกรรม ได้แก่ เพลงยกศพ เพลงเร็ว เพลงประจำบ้าน

๓. เพลงมอญเพื่อการฟัง

เพลงมอญ สำหรับประกอบพิธีกรรม หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) นับได้ว่าเป็นผู้หนึ่งที่สร้างผลงานไว้มากมาย เพลงในส่วนนี้ น่าจะเกิดขึ้นเพื่อเจตนาแห่งการบันเทิง ตามวิสัยคนไทยในยุคหนึ่งที่ชอบฟังดนตรี ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เพลงในส่วนนี้จึงปรากฏมากมาย ผลงานของหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ได้แก่ เพลง

๔. เพลงมอญที่ใช้บรรเลงประกอบการรำมอญและการแสดงทางนาฏศิลป์อื่น ๆ

เพลงมอญ สำหรับการรำมอญ หรือการแสดงทางนาฏศิลป์อื่น พบว่า เพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ไม่พบ ในส่วนนี้เลย การรำมอญมักรำเพลง ย่ำเที่ยง ซึ่งเป็นการรำที่น่าจะเกิดขึ้นหลังจากมีเพลง ชุดย่ำเที่ยงแล้ว จึงพบว่ามีการรำเพลงย่ำเที่ยง ๒ แบบ ได้แก่ รำแบบย่อ ๕ เพลง และ รำแบบเต็ม ๑๒ เพลง

ในส่วนอื่น ๆ ที่เป็นการรำมอญ มักใช้เพลงไทย ตามรูปแบบ รำมากกว่า การรำแบบมอญดั้งเดิม เพลงที่ใช้จึงเป็นเพลงตามกรอบการรำที่เกิดขึ้นภายหลัง และเป็นเพลงสำหรับการบรรเลงของวงปี่พาทย์ไทย เช่น ฉุยฉาย ดารีก็ปัส เป็นต้น หรือในส่วนของเพลงมอญที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ เช่น เพลงม่านมงคล เพลงพม่านิมิต เป็นต้น

รูปแบบการนำเพลงมอญ สำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ไปใช้ มีลักษณะเช่นเดียวกับการนำเพลงไทย สำหรับวงปี่พาทย์ไปใช้ เพลงมอญเพื่อการฟังจึงมีจำนวนมาก ซึ่งเกิดจากในอดีต ดนตรีไทย อยู่คู่กับวิถีชีวิตชาวไทยมาโดยตลอด ไม่เว้นแม้แต่ในวิถีพิธีกรรมแห่งความโศกเศร้าด้วยเช่นกัน

บทที่ ๖

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง เพลงมอญ สำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) กรณีศึกษา : สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคลัง เป็นการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการศึกษาข้อมูลระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๖ - พ.ศ. ๒๕๔๗ ขั้นตอนในการวิจัยแบ่งออกเป็น ๓ ขั้นตอน คือ การเก็บข้อมูล (Data Collection) การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) และการเสนอผลการวิจัย

ในการเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ นอกจากนี้ได้รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้อาวุโส ครูดนตรีไทย นักดนตรีไทย และผู้เกี่ยวข้อง ตลอดจนการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อที่จะได้ข้อมูลอย่างชัดเจน เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย จากการศึกษาเพลงมอญสำนวน หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคลัง สรุปได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

๑. ประวัติความเป็นมาสำนักดนตรีบ้านคลัง

สำนักดนตรีบ้านคลัง เป็นสำนักดนตรีที่มีความสำคัญสำนักหนึ่ง สืบทอดวิถีวัฒนธรรมดนตรีไทย มาหลายชั่วอายุคน และในแต่ละช่วงแต่ละยุคของการดำเนินกิจกรรมทางดนตรี ต่างมีเอกลักษณ์ ที่เป็นภาพลักษณ์ สร้างสีสันให้กับวงการดนตรีไทย ได้เป็นอย่างดี

๑.๑ สภาพภูมิศาสตร์

บ้านคลัง เป็นชื่อตำบล ๑ แห่งในอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นมูลเหตุสำคัญ ที่วงการดนตรีไทยนำไปใช้เป็นชื่อเรียก สำนักดนตรีที่มีนายแสวงนายแสวง คล้ายทิม เป็นผู้นำ โดยกำหนดชื่อตามสภาพทางภูมิศาสตร์

ในระยะเริ่มต้น สำนักดนตรีบ้านคลัง ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านคลัง อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในลำดับต่อมาผู้นำของสำนักดนตรีบ้านคลัง ย้ายภูมิลำเนามาอยู่ในพื้นที่ตำบลกบเจา ณ บ้านเลขที่ ๑ หมู่ที่ ๙ ตำบลกบเจา อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แต่คนทั่วไปยังคงเรียก กล่าวขานชื่อสำนักดนตรีนี้ติด ปากอยู่ว่า สำนักดนตรีบ้านคลัง ตามความเคยชินเช่นเดิม

๑.๒ สำนักดนตรีบ้านคลังระยะที่ ๑ ภูมิหลังของสำนักดนตรีบ้านคลัง

วงปี่พาทย์นายวัน คล้ายทิม แห่งบ้านหัวตะพาน ตำบลสะพานไทย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นวงปี่พาทย์พื้นบ้านที่สืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษ และเป็นวงปี่พาทย์ที่มีชื่อเสียงในระดับแนวหน้า มีผลงาน บริการทั่วไปทั้งในพื้นที่ และบริเวณใกล้เคียง เช่น ป่าโมก ผักไห่ บางปะหัน อยู่เนื่อง ๆ

นายวันมีบุตรชาย ๒ คน คือ นายวงษ์ คล้ายทิม (บุตรบุญธรรม) และนายสังวาลย์ คล้ายทิม โดยทั้ง ๒ คนได้รับการสืบทอดมรดกทางดนตรีทั้งด้านความรู้ และเครื่องดนตรีไทยจาก นายวัน คล้ายทิม ไปประกอบอาชีพต่อไป

๑.๓ สำนักดนตรีบ้านคลังระยะที่ ๒ นายวงษ์ คล้ายทิม

นายวงษ์ คล้ายทิม ได้รับมรดกทางดนตรีส่วนหนึ่งจากบิดาแล้ว จึงได้แยกครอบครัว โดยสมรสกับนางแหม่ม คล้ายทิม และได้เป็นผู้ก่อตั้งสำนักดนตรีบ้านคลังขึ้นที่บ้าน ตำบลบ้านคลัง อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และประกอบอาชีพทางด้านดนตรี และทำนาซึ่งเป็นอาชีพหลักของครอบครัว นายวงษ์ มีบุตร ๑๐ คน บุตรชายส่วนใหญ่ ได้รับสืบทอดวิชาความรู้ด้านดนตรีจากนายวงษ์ โดยเฉพาะบุตรชายคนโต ชื่อ นายแสวง คล้ายทิม ได้รับการพัฒนาด้านดนตรีไทย นอกจากเรียนกับนายวงษ์ ผู้เป็นบิดาแล้ว ได้เรียนดนตรีกับครูดนตรีในพื้นที่กับ นายสังเวียน พิณพาทย์เพราะ จนมีความสามารถตีระนาดเอกได้ตั้งแต่อายุยังน้อย

นายวงษ์ ได้พัฒนาศักยภาพนักดนตรีในคณะ โดยนำนักดนตรีจำนวน ๑๐ คน พร้อมด้วยนายแสวง คล้ายทิม ไปฝากตัวเป็นศิษย์หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) แห่งสำนักดนตรีบ้านนาตร ราว พ.ศ. ๒๔๘๒ ทำให่วงดนตรีไทยของนายวงษ์ มีชื่อเสียงมากยิ่งขึ้น จนจัดได้ว่า อยู่ในระดับแนวหน้า โดยเฉพาะนักระนาดเอก บุตรชายคนโตนายแสวง คล้ายทิม ได้ร่ำเรียนวิชาความรู้ด้านดนตรีไทย จากหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ไว้เป็นจำนวนมาก ทั้งเพลงเดี่ยว เพลงหมู่ เพลงหน้าพาทย์ และอื่น ๆ

ชื่อเสียงด้านฝีมือระนาดเอก ของนายแสวง คล้ายทิม จึงเริ่มเป็นที่รู้จักในวงการ เริ่มมีผลงานประชันวง ตั้งแต่อายุ ๑๖ ปี พร้อมไปกับการพัฒนาความรู้ด้านดนตรีจากหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) จนถึงวาระสุดท้ายของหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) โดยมีได้เรียนดนตรีกับครูดนตรีคนอื่นแต่อย่างใด

๑.๔ สำนักดนตรีบ้านคลังระยะที่ ๓ นายแสวง คล้ายทิม

นายแสวง คล้ายทิม ได้สมรสกับนางทวี คล้ายทิม สำนักดนตรีบ้านคลัง จึงได้ย้ายที่ตั้งจากบ้านตำบลบ้านคลัง มายังสถานที่แห่งใหม่ ณ บ้านตำบลกบเจา อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แต่นักดนตรีไทย และคนทั่วไปยังเรียกขานชื่อสำนักดนตรีแห่งนี้ว่า “บ้านดนตรี นายแสวง บ้านคลัง” เช่นในอดีต

มูลเหตุที่ทำให้นายแสวง คล้ายทิม ได้มีโอกาสเรียนเพลงจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) มากกว่าผู้อื่น มีด้วยกัน ๒ กระแส กล่าวคือ กระแสที่ ๑ อ้างว่า ในช่วงเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ มีเพียงนายแสวง คล้ายทิม เป็นศิษย์เพียงผู้เดียวเท่านั้นที่อยู่ปรนนิบัติดูแลหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ไม่ได้หลบภัยกลับบ้าน เช่นศิษย์คนอื่น ๆ และกระแสที่ ๒ อ้างว่า ในช่วงเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ได้หลบภัยสงครามมาอยู่ยังสำนักดนตรีบ้านคลัง ของนายแสวง คล้ายทิม แต่จะด้วยเหตุผลประการใดก็แล้วแต่ เป็นที่ยอมรับกันว่า นายแสวง คล้ายทิม เป็นศิษย์คนสำคัญคนหนึ่งที่ได้รับมรดกทางดนตรี จากสำนักดนตรีบ้านบาตรไ้ว้มาก โดยเฉพาะเพลงมอญเก่า สำนักหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง)

ความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับศิษย์ ทำให้นายแสวง คล้ายทิม ได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ จากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้จัดทำเครื่องดนตรี วงปี่พาทย์มอญ เครื่องใหญ่ จำนวน ๑ ชุด จากร้านตุ๊กตาไทย ในราคา ๑๘๐ บาท พร้อมทั้งมอบนามคณะให้สำนักดนตรีบ้านคลังว่า “ศรทอง” ได้ใช้เป็นชื่อคณะตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ซึ่งเป็นชื่อเดียวกับคณะดนตรีของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

นายแสวง คล้ายทิม ได้เปิดสำนักดนตรีบ้านคลัง ให้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ของผู้สนใจดนตรีทั่วไป พร้อมทั้งดำเนินกิจกรรมด้านดนตรีต่อมามีได้ขาด ชื่อเสียงด้านดนตรีมีมากขึ้นด้วยเป็นที่ประจักษ์ในผลงาน ว่าได้รับมาจากหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ไ้ว้มากมาย โดยเฉพาะเพลงสำหรับการประชันวง ทำให้ผลงานของนายแสวง คล้ายทิม เป็นที่รู้จักกว้างขวางในวงการดนตรีไทย

นายแสวง คล้ายทิม ถึงแก่กรรม ด้วยโรคเบาหวาน ในวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๒๔ รวมอายุได้ ๕๘ ปี

๑.๕ สำนักดนตรีบ้านคลังในปัจจุบัน

นายแสวง คล้ายทิม มีบุตร ๔ คน ซึ่งบุตรทุกคนไม่ได้ประกอบอาชีพด้านดนตรี หลังจากสิ้นนายแสวง คล้ายทิม แล้วนางทิว คล้ายทิม ภรรยาได้ทำหน้าที่ดูแลวงดนตรีต่อมา ยังคงมีนักดนตรีที่เคยร่วมปฏิสัมพันธ์ทางดนตรี ได้ช่วยผดุงรักษาวงดนตรีบ้านคลังไว้ในโอกาสต่าง ๆ พอสมควร และได้แบ่งเครื่องดนตรีทั้งหมดให้กับบุตรทั้ง ๔ คนไปดูแลรักษาเป็นทรัพย์สินสมบัติต่อไป

ปี ๒๕๔๗ นายไพบุลย์ คล้ายทิม บุตรชายนายแสวง คล้ายทิม ได้นำเครื่องดนตรีปี่พาทย์มอญส่วนสุดท้ายที่ได้รับส่วนแบ่ง ไปเก็บสะสมไว้ ที่บ้านกรุงเทพมหานคร สำนักดนตรีบ้านคลังปัจจุบัน จึงต้องยุติบทบาทลงตั้งแต่ปี ๒๕๔๗ เป็นต้นไป

การสืบทอดดนตรี ของศิษย์ในสำนักดนตรีบ้านคลังนั้น มีนายสุชิน คล้ายมุข เพียงผู้เดียวที่รับถ่ายทอดวิชาความรู้ จากนายแสวง คล้ายทิม ในรุ่นหลานศิษย์หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ไ้ว้ โดยจัดสร้างเครื่องดนตรีไทย ในนามคณะ ศรสวรรณ และยังดำเนินกิจกรรมทางดนตรี อยู่ ณ บ้านเลขที่ ๓๓ หมู่ ๕ ตำบลกบเจา อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มาตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๒๒

๒. เพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคลัง

๒.๑ มูลเหตุเพลงมอญ

เพลงมอญ สำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคลัง มีมูลเหตุแห่งเพลง ประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ เพลงมอญดั้งเดิม และเพลงมอญที่หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) แต่งขึ้น

๒.๓ รูปแบบโครงสร้างเพลงมอญ

รูปแบบโครงสร้างของเพลง ประกอบด้วย รูปแบบโครงสร้างหลากหลายลักษณะ ดังนี้

๒.๓.๑ รูปแบบโครงสร้างเพลง ๓ ชั้น นิยมนำไว้เพื่อเป็นเพลงสำหรับการบรรเลงนำสำเนียงเพลง เพื่อเดี่ยวเครื่องมโหรีวง

๒.๓.๒ รูปแบบโครงสร้างเพลงเถา ประกอบด้วย รูปแบบโครงสร้างแบบโครงสร้างตัดขยายชัดเจน และรูปแบบโครงสร้างตัดขยายไม่ชัดเจน เป็นการนำกรอบเพลงเถา มาใช้เป็นแนวทางในการแต่งเพลงกลุ่มนี้

๒.๓.๓ รูปแบบโครงสร้างเพลง ๓ ชั้นและชั้นเดียว เป็นรูปแบบโครงสร้างที่นำกรอบเพลงสำหรับการบรรเลงด้วยวงปี่พาทย์นางหงส์ มาใช้เป็นแนวทางในการแต่งเพลงกลุ่มนี้

๒.๓.๔ รูปแบบเพลง ๒ ชั้นและชั้นเดียว ประกอบด้วยรูปแบบโครงสร้างตัดขยายชัดเจน และรูปแบบโครงสร้างตัดขยายไม่ชัดเจน เป็นการนำรูปแบบเพลงของมอญเดิม มาใช้ในการแต่งเพลงกลุ่มนี้

๒.๓.๕ รูปแบบโครงสร้างเพลง ๒ ชั้น เป็นรูปแบบโครงสร้างเพลง ในกลุ่มเพลงประโคนศพ เป็นการแต่งตามรูปแบบเพลงประโคนที่มีอยู่เดิม

๒.๓.๖ รูปแบบโครงสร้างเพลงชั้นเดียว เป็นรูปแบบเพลงที่ประกอบด้วย ๒ ลักษณะ ได้แก่ รูปแบบเพลงที่เรียกว่า เพลงเร็ว และ เพลงบัว

๒.๔ วิธีปฏิบัติในการบรรเลง

๒.๔.๑ การขึ้นเพลง ที่นิยมปฏิบัติ ๔ ลักษณะ ได้แก่ การใช้โหม่ง ๓ ใบ ขึ้นเพลงประเภทย่ำค่า ย่ำเที่ยง ใช้ตะโพนมอญ ขึ้นเพลง ประเภทเพลงประโคน ฉิ่งวงใหญ่ และระนาดเอก ขึ้นเพลงในลักษณะเพลงมอญทั่วไป

๒.๔.๒ หน้าทับที่ใช้ในการบรรเลง ประกอบด้วยหน้าทับเฉพาะ หน้าทับมอญ และหน้าทับมอญพิเศษ

๒.๔.๓ เพลงประเภทเกริ่นนำ มีการนำรูปแบบเพลงเกริ่นนำแบบเพลงไทย มาใช้ในการแต่งเพลงมอญด้วย

๒.๔.๔ การนำเพลงมอญไปใช้ ประกอบด้วย การบรรเลงประโคมศพ การบรรเลงประกอบพิธีกรรม การบรรเลงเพื่อการฟัง และการบรรเลงประกอบการแสดงทางนาฏศิลป์

อภิปรายผล

จากการศึกษา เพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคลัง มีประเด็นสำหรับอภิปรายผลดังนี้

๑. ความเป็นมาของสำนักดนตรีบ้านคลัง

สำนักดนตรีบ้านคลัง เป็นวงปี่พาทย์ ที่มีการสืบทอดเชื้อสายปี่พาทย์มาตั้งแต่บรรพบุรุษหลายช่วงอายุคน สอดคล้องกับงานวิจัยของ กนก คล้ายมุข (๒๕๔๕ : ๘๘-๑๑๒) ที่ได้ศึกษาการสืบทอดปี่พาทย์ในอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า วงปี่พาทย์ในพื้นที่ จำนวน ๑๗ วง มีลักษณะการสืบทอดจากครอบครัวนักดนตรีที่มีบรรพบุรุษเป็นนักปี่พาทย์

การสืบทอดดนตรีของสำนักดนตรีบ้านคลัง ในอดีต มีบุคคลในครอบครัวเป็นผู้รับสืบทอด ทำให้มีการธำรงรักษา พัฒนา ให้ก้าวหน้า ถึง ๓ ช่วงอายุคน แต่ในปัจจุบันสำนักดนตรีบ้านคลังขาดบุคคลในครอบครัวรับสืบทอด ส่งผลให้กิจกรรมต่าง ๆ ของสำนักต้องยุติลง ต้องฝากความหวังไว้กับศิษย์ในสำนักดนตรีบ้านคลังที่จะรักษา สืบทอดต่อไป

ปัจจัยที่ทำให้สำนักดนตรีบ้านคลัง ได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านปี่พาทย์จากสำนักดนตรีบ้านบาตร เกิดจากการที่ส่งนักดนตรีเข้าเรียนเป็นกลุ่ม จำนวน ๑๐ คน ทำให้มีความพร้อมในการรับความรู้ทางดนตรีได้ดี ด้วยมีผู้รับผิดชอบในแต่ละเครื่องมือ รวมทั้งมีนักดนตรีที่มีความจำเป็นเลิศรับผิดชอบการบรรเลงฆ้องวงใหญ่ นอกจากนี้ความกตัญญูของนายแสวง คล้ายทิม ส่งผลทำให้หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) มีความรักใคร่ เมตตา ได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรีมากมายโดยเฉพาะเพลงมอญ สอดคล้องกับคำกล่าวของอานันท์ นาคคง และอัษฎาวุธ สาคริก (๒๕๔๔ : ๒๕๑-๒๕๒) ที่กล่าวว่า "...เพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่ยังคงเหลือให้ศึกษา เป็นมรดกที่ท่านฝากไว้กับศิษย์สองกลุ่ม คือ กลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มลูกศิษย์ที่เคยประโคมศพ ประจำวัดหัวลำโพง วัดไตรมิตร วัดเทพศิรินทร์ วัดพระพิเรนทร์ ซึ่งใช้นักดนตรีที่อาศัยอยู่ในบ้านบาตรของท่านเป็นส่วนใหญ่ ร่วมกับนักดนตรีจากภายนอกที่มาร่วมประสมวงด้วย เช่น ครูสมภพ ข้าประเสริฐ ครูล่า ศรีบุญเรือง ครูบุญยงค์ เกตุคง เป็นต้น อีกกลุ่มหนึ่งคือ วงปี่พาทย์กำนันแสวง คล้ายทิม หรือ "แสวง บ้านคลัง" นักระนาดเอก และแพทย์แผนโบราณจากกบเจา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศิษย์ของท่าน ที่ได้ฝึกปี่หรือเพลงเดี่ยวระนาดเอก และรำเรียนเพลงมอญไว้มาก และกล่าวขานกันว่า กำนันแสวง คล้ายทิม เป็นฝ่ายที่รักษาวิชาความรู้ เพลงมอญหายากหรือเพลงมอญ มือเก่า ๆ ของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ไว้เป็นอย่างดี ในขณะที่

ศิษย์กลุ่มที่ประจำอยู่ในวัดต่าง ๆ ในเขตกรุงเทพมหานคร จะได้เพลงมอญที่ท่านคิดมือใหม่ ๆ ทางใหม่ ๆ ...”

๒. รูปแบบเพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง)

มูลเหตุของเพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ประกอบด้วยเพลงมอญดั้งเดิม และเพลงมอญที่หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) แต่งขึ้น ด้วยในอดีตของหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ได้เรียนเพลงมอญดั้งเดิมกับครูสู่ม ดนตรีเจริญไว้ และได้นำมาวางรากฐานด้านการใช้ปี่พาทย์ในสังคมไทย รูปแบบดั้งเดิมจึงคงไว้ และเพิ่มเติมในส่วนที่ขาด จึงได้ทำการแต่งเพลงมอญเพิ่มขึ้น ดังที่ อานันท์ นาคคง และอัษฎาวุธ สาคริก (๒๕๔๔ : ๒๘๙) กล่าวไว้ว่า หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ได้พัฒนาเพลงมอญโดยประพันธ์ขึ้นเอง เพื่อรับงานประโคมตามวัดต่าง ๆ เป็นที่ประจักษ์ว่า เพลงไทยสำเนียงมอญที่ใช้ในปัจจุบัน กว่าร้อยละ ๗๐ เป็นผลงานของครูดนตรีท่านนี้

รูปแบบเพลงมอญโครงสร้างเพลง ๓ ชั้น เกิดขึ้นจากวัตถุประสงค์หลัก เพื่อต้องการแสดงฝีมือในด้านการเดี่ยว จึงใช้รูปแบบเพลงไทยประเภทเพลงเดี่ยว นำมาดัดแปลงทำนองให้กลมกลืนโดยทำในลักษณะเพลงมอญ แล้วจึงเดี่ยวเครื่องมือต่าง ๆ จึงพบว่า เป็นเพลงที่แต่งขึ้นเลียนสำเนียงเพลงเดี่ยวทั้งสิ้น เช่น เพลงเทพนิมิต เพลงต่อयरูป เพลงสุดสงวน เป็นต้น

รูปแบบโครงสร้างเพลงเถา เกิดขึ้นจากรูปแบบเพลงเถา ที่มีการปฏิบัติแล้ว และหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ก็เป็นครูดนตรีท่านหนึ่ง ที่มีผลงานการแต่งเพลงเถา ไว้จำนวนมากมาย จึงนำมาเป็นรูปแบบในการแต่งเพลงมอญโครงสร้างเพลงเถาด้วย

รูปแบบโครงสร้างเพลง ๓ ชั้นและชั้นเดียว เกิดขึ้นจากรูปแบบในการบรรเลงปี่พาทย์นางหงส์ของไทย ที่นิยมบรรเลงเพลง ๓ ชั้น และต่อด้วยเพลงเร็ว จึงเป็นรูปแบบหนึ่งที่น่ามาเป็นแนวทางในการแต่งเพลงโครงสร้างเพลง ๓ ชั้นและชั้นเดียวขึ้น

รูปแบบโครงสร้างเพลง ๒ ชั้นและชั้นเดียว เป็นรูปแบบดั้งเดิมของเพลงมอญ ที่มีมาก่อนแล้ว และถือปฏิบัติต่อมา หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) จึงชำระรูปแบบหลักในส่วนนี้ไว้

รูปแบบโครงสร้างเพลง ๒ ชั้น เป็นเพลงในกลุ่มเพลงประโคม เกิดจากการที่เพลงประโคมที่มีอยู่เดิม เช่น ประจำวัด ประจำบ้าน เพื่อลดความซ้ำซาก หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) จึงแต่งเพิ่มขึ้น โดยคงรูปแบบเพลงในลักษณะการประโคมไว้ ยึดรูปแบบเพลงประจำ ใช้หน้าทับเพลงประจำ กำกับจังหวะ

รูปแบบโครงสร้างเพลงชั้นเดียว เป็นรูปแบบที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ใน ๒ ประการ ได้แก่ เพื่อประกอบพิธีกรรม เช่นเดียวกับ พิธีกรรมที่ใช้วงปี่พาทย์ไทย บรรเลงประกอบ ดังปรากฏใช้เพลงเร็วมอญ เพื่อบรรเลงรับ ส่งพระ ในลักษณะเดียวกับเพลงเร็ว รับพระ เพลงกราวใน ส่งพระ ตามแบบอย่างวงปี่พาทย์ไทย ที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรม

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย เรื่อง เพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) กรณีศึกษา : สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคลัง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ในการศึกษา และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป ดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะด้านการศึกษาและการแก้ปัญหา

ด้านสภาพการสืบทอดดนตรีในสายสำนักดนตรีบ้านคลัง ควรมีการจัดตั้งเป็นกลุ่ม ชมรม ต่าง ๆ ในพื้นที่ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ทางเพลงทั้งในด้านเพลงไทย และเพลงมอญ สำนวนหลวง ประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) และจัดกิจกรรมให้มีการนำเสนอผลงาน เพื่อเชิดชูเกียรติหลวง ประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) และครูดนตรี ผู้สืบทอดเพลงในกลุ่มนี้ไว้

ผลการศึกษา รูปแบบเพลงมอญสำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ใช้เป็น แนวทาง ในการศึกษาทางมานุษยวิทยาการดนตรี และแนวทางในการศึกษาทางดนตรีศึกษา เป็น ตัวอย่างของรูปแบบเพลงมอญ ที่น่าสนใจตัวอย่างหนึ่ง สามารถนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการ พัฒนาดนตรี ในด้านปี่พาทย์มอญต่อไป

ด้านการอนุรักษ์ ส่งเสริมและพัฒนา ควรจัดหาทุนสำหรับบันทึกเสียงเพลงมอญ สำนวน หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบทอดโดยสำนักดนตรีบ้านคลัง เพื่อให้เยาวชน คนไทย ผู้สนใจศึกษาดนตรี ได้ใช้เป็นข้อมูล สำหรับการศึกษาดนตรีปี่พาทย์มอญ

๒. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

การศึกษาของผู้วิจัยข้างต้น เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลเบื้องต้น ยังมีรายละเอียดใน แง่มุม อื่น ๆ ที่น่าสนใจ เช่น

๒.๑ ศึกษาเรื่องปี่พาทย์มอญ ในด้านรูปแบบการสร้างเครื่องดนตรี

๒.๒ ศึกษาผลงานเพลงมอญ สำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง)

ที่สืบทอดโดยศิษย์ในกลุ่มอื่น ๆ เพื่อรวบรวมผลงานเพลงเก่าที่กำลังจะสูญหาย

๒.๓ ศึกษาวิเคราะห์รายละเอียด รูปแบบเพลงมอญ สำนวนหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) แบบเจาะลึก เพื่อศึกษาโครงสร้าง ของสังคีตลักษณ์ เพื่อเป็นแนวทางในการ พัฒนาการประพันธ์เพลงมอญ ของนักดนตรีไทยรุ่นใหม่ ได้ใช้เป็นข้อมูลที่มีรายละเอียดมากขึ้น

๒.๔ ศึกษารูปแบบเพลงมอญของครูดนตรีท่านอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบเพลง มอญ ในรูปลักษณะอื่น ๆ ต่อไป

บรรณานุกรม

- กนก คล้ายमुख. (๒๕๔๑). การสืบทอดปี่พาทย์ในอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.
 วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี. บัณฑิตวิทยาลัย.
 มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เฉลิมศักดิ์ พิภูลศรี. "วัฒนธรรมปี่พาทย์มอญของไทย". ดนตรีไทยอุดมศึกษาครั้งที่ ๒๗. ม.ป.ท.
 ณรงค์ เขียนทองกุล. (๒๕๓๙). มานุษยดนตรีการดนตรี : กรณีศึกษาบ้านบางลำภู. วิทยานิพนธ์
 ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ณรงค์ชัย ปิฎกรัชต์. (๒๕๔๒). สารานุกรมเพลงไทย. กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์.
 ณรงค์ฤทธิ์ คงปิ่น. (๒๕๓๙). การศึกษาวัฒนธรรมดนตรีของปี่พาทย์มอญ. วิทยานิพนธ์
 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาดุริยางคศิลป์ บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดำรงราชานุภาพ,สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้า
 กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์. (๒๕๐๕). สาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้า
องค์การค้ำของคุรุสภา.
- นิคม หาคุน และมนตรีเกิดพิบูลย์. (๒๕๓๙) ๑๐๐ ปี บางบาล. ม.ป.ท.
 ปราโมทย์ ดำนประดิษฐ์.(๒๕๔๓) ลักษณะเฉพาะของเพลงประจำในวงปี่พาทย์มอญ.
 วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี บัณฑิตวิทยาลัย.
 มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พุทธร ณ บางช้าง. (๒๕๔๒). การวิเคราะห์เพลงมอญในพิธีศพ. วิทยานิพนธ์
 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกมนุษยดุริยางควิทยา บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ไพศาล อินทวงศ์ www.dontrithai.com. วันที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๔๖.
- ไพโรจน์ บุญผูก. (๒๕๓๙). ปี่พาทย์-มอญว่า. ดนตรีไทยอุดมศึกษาครั้งที่ ๒๖. กรุงเทพมหานคร :
 อมรินทร์พรินติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- มนตรี ดรามาท. (๒๕๐๗). ศัพท์สังคีต. พระนคร : พิมพ์ที่ ห้างหุ้นส่วนจำกัดตีพร.
- มนัส แก้วบุชา. (๒๕๔๒). การวิเคราะห์เพลงประจำบ้านทางฆ้องวงใหญ่. วิทยานิพนธ์ปริญญา
 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุจริตลักษณ์ ดีผดุงและคณะ. (๒๕๓๙). มอญ : บทบาทด้านสังคม วัฒนธรรม ความเป็นมาและ
ความเปลี่ยนแปลงในรอบ ๒๐๐ ปี ของกรุงรัตนโกสินทร์. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม
 เพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล : สหธรรมิก.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ และทรงวิทย์ ดลประสิทธิ์ (๒๕๒๔). หลวงประดิษฐไพเราะ(๒๔๒๔-๒๕๒๔)
 ๑๐๐ ปีนักดนตรีเอก กรุงรัตนโกสินทร์. ศิลปวัฒนธรรม. ม.ป.ท.

อานันท์ นาคคง. (๒๕๓๙). ที่ระลึกในงานไหว้ครูดนตรีไทย ประจำปี ๒๕๓๙ ภาควิชาดนตรีศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : ห้องภาพสุวรรณ.
อานันท์ นาคคงและอัมภิวุฒ สาคริก. (๒๕๔๔). หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)
มหาดริยกีฬ่มเจ้าพระยาแห่งอยุธยาอากเนย์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.

บุคลากรกรม

- ไฉน แสงผลึก. นักดนตรีไทยอาวุโส. ตุลาคม ๒๕๔๑. สัมภาษณ์.
- ณรงค์ชัย ปิฎกธวัชต์. อาจารย์ประจำวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล. สิงหาคม ๒๕๔๗. สัมภาษณ์.
- บุษบา คล้ายทิม. ผู้ดูแลวงปี่พาทย์นายสังวาลย์ คล้ายทิม. มกราคม ๒๕๔๔. สัมภาษณ์.
- ทวี คล้ายทิม. ผู้ดูแลวงปี่พาทย์คณะศรทอง. กันยายน ๒๕๔๖. สัมภาษณ์.
- ดำรงเดช ทรงไฉย. หัวหน้าวงปี่พาทย์คณะผู้ใหญ่รงค์. ตุลาคม ๒๕๔๕. สัมภาษณ์.
- พินิจ ฉายสุวรรณ. ศิลปินแห่งชาติ. กันยายน ๒๕๔๗. สัมภาษณ์.
- ไพบุลย์ คล้ายทิม. นักดนตรีไทยสมัครเล่น. กรกฎาคม ๒๕๔๗. สัมภาษณ์.
- ไพฑูรย์ ชินวัฒน์. ศิลปินปี่พาทย์มอญ. มีนาคม ๒๕๔๗. สัมภาษณ์.
- ไพศาล คล้ายมุข. ศิลปินปี่พาทย์มอญ. เมษายน-พฤษภาคม ๒๕๔๗. สัมภาษณ์.
- ปราณี วายนต์. ผู้อาวุโส. มกราคม ๒๕๔๘. สัมภาษณ์.
- มาลัย สุขรัตน์. ผู้อาวุโส. มกราคม ๒๕๔๘. สัมภาษณ์.
- วาสนา คล้ายทิม. น้องสะใภ้ นายแสวง คล้ายทิม. มกราคม ๒๕๔๘. สัมภาษณ์.
- วิเชียร พูลพร. ผู้อาวุโส. มกราคม. ๒๕๔๘. สัมภาษณ์.
- สมบุญ เกิดจันทร์. ศิลปินปี่พาทย์มอญ. เมษายน ๒๕๔๗. สัมภาษณ์.
- สุขชิน คล้ายมุข. ศิลปินปี่พาทย์มอญ. กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗ - มกราคม ๒๕๔๘. สัมภาษณ์.
- สุนทร ยี่สุน. ศิลปินปี่พาทย์มอญ. สิงหาคม ๒๕๔๗. สัมภาษณ์.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายกนก คล้ายमुख
วัน เดือน ปีเกิด	๒๐ กันยายน ๒๕๐๘
สถานที่เกิด	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ประวัติการศึกษา	ครุศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ ๒) สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยมหิดล
ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน	ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต ๒